# תענית

עין יעקב

geulaquiz.com

# פרק א

**א** **תענית פרק א** - א שָׁאֲלוּ בַּגְּמָרָא עַל מַה שָּׁשָׁנִינוּ: מַזְכִּירִין גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים. מְנָא לָן, דְּמַדְכַּר לָהּ בִּתְפִלָּה? וְהֵשִׁיב: דְּתַנְיָא: (דברים י״א:י״ג) ״לְאַהֲבָה אֶת ה׳ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ״, זוֹ תְּפִלָּה. אַתָּה אוֹמֵר: זוֹ תְּפִלָּה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עֲבוֹדָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״בְּכָל לְבַבְכֶם״, אִי זוֹ הִיא עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב? הֱוֵי אוֹמֵר: זוֹ תְּפִלָּה. וּכְתִיב בַּהֲדֵיהּ: (שם) ״וְנָתַתִּי מְטַר״ וְגוֹ׳. וּמַאי אִירְיָא דְּתָנֵי ׳גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים׳, לִיתְנֵי: ׳מַזְכִּירִין עַל הַגְּשָׁמִים׳? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִפְּנֵי שֶׁיּוֹרְדִין בִּגְבוּרָה, (תני לה גבורות) שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ט׳:י׳) ״עֹשֶׂה גְדֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר״. וּכְתִיב: (שם ה) ״הַנּוֹתֵן מָטָר עַל פְּנֵי אָרֶץ״ וְגוֹ׳. מַאי מַשְׁמַע? [אָמַר רַבָּה בַּר שִׁילָא]: אַתְיָא ׳חֵקֶר׳ ׳חֵקֶר׳ מִבְּרִיתוֹ [שֶׁל] עוֹלָם, [כְּתִיב הָכָא: ״עֹשֶׂה גְּדֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר״, וּכְתִיב הָתָם: (ישעיהו מ׳:כ״ח) ״הֲלוֹא יָדַעְתָּ אִם לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם ה׳, בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ, לֹא יִיעַף וְלֹא יִיגָע, אֵין חֵקֶר לִתְבוּנָתוֹ״. וּכְתִיב: (תהלים סח) ״מֻכִּין הָרִים בְּכֹחוֹ, נֶאְזָר בִּגְבוּרָה״].

**ב** ב אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁלֹשָׁה מַפְתְּחוֹת בְּיָדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁלֹּא נִמְסְרוּ בְּיַד שָׁלִיחַ וְאֵלּוּ הֵן: שֶׁל חַיָּה, וְשֶׁל גְּשָׁמִים, וְשֶׁל תְּחִיַּת הַמֵּתִים. שֶׁל חַיָּה, דִּכְתִיב: (בראשית ל׳:כ״ב) ״וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים, וַיִּפְתַּח אֶת רַחְמָהּ״. שֶׁל גְּשָׁמִים, דִּכְתִיב: (דברים כ״ח:י״ב) ״יִפְתַּח ה׳ לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב״ וְגוֹ׳. וְשֶׁל תְּחִיַּת הַמֵּתִים, דִּכְתִיב: (יחזקאל ל׳:ח׳) ״וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה׳ בְּפִתְחִי אֶת קִבְרוֹתֵיכֶם״. בְּמַעֲרָבָא אַמְרֵי: אַף מַפְתֵּחַ שֶׁל פַּרְנָסָה, דִּכְתִיב: (תהילים קמ״ה:ט״ז) ״פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ״ וְגוֹ׳. וְרַבִּי יוֹחָנָן, מַאי טַעְמָא לָא קָאָמַר לָהּ לְהַאי? אָמַר לְךָ רַבִּי יוֹחָנָן: גְּשָׁמִים נַמִּי, הֵיְינוּ פַּרְנָסָה. [תַּנְיָא: מֵאֵימָתַי מַזְכִּירִין עַל הַגְּשָׁמִים? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִשְּׁעַת נְטִילַת לוּלָב. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: מִשְּׁעַת הַנָּחָתוֹ. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: הוֹאִיל וְאַרְבָּעָה מִינִין הַלָּלוּ אֵינָן בָּאִין אֶלָּא לְרָצוֹת עַל הַמַּיִם, וּכְשֶׁם שֶׁאַרְבָּעָה מִינִין הַלָּלוּ אֵי־אֶפְשָׁר בָּהֶם בְּלֹא מַיִם, כָּךְ אֵי־אֶפְשָׁר לָעוֹלָם בְּלֹא מַיִם וְכוּ׳].

**ג** [תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: נֶאֱמַר בַּשֵּׁנִי (במדבר כ״ט:י״ט-כ׳) ׳וְנִסְכֵּיהֶם׳, וְנֶאֱמַר בַּשִּׁשִּׁי ׳וּנְסָכֶיהָ׳, וְנֶאֱמַר בַּשְּׁבִיעִי ׳כְּמִשְׁפָּטָם׳, חֲרֵי מ״ם יו״ד מ״ם, חֲרֵי כָּאן ׳מַיִם׳, מִכָּאן רֶמֶז לְנִסּוּךְ הַמַּיִם מִן הַתּוֹרָה].

**ד** ג תָּנָא: בְּטַל וּבְרוּחוֹת, לֹא חִיְּבוּ חֲכָמִים לְהַזְכִּיר, וְאִם בָּא לְהַזְכִּיר, מַזְכִּיר. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: טַל ׳טַל׳, מְנָא לָן דְּלָא מִיְּעֲצָר? דִּכְתִיב: (מלכים א י״ז:א׳) ״וַיֹּאמֶר אֵלָיְהוּ הַתִּשְׁבִּי וְגוֹ׳, חַי ה׳ וְגוֹ׳, אִם יִהְיֶה הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה טַל וּמָטָר״ וְגוֹ׳. וּכְתִיב: (מלכים א י״ח:א׳) ״לֵךְ הֵרָאֵה אֶל אַחְאָב, וְאֶתְּנָה מָטָר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה״. וְאִלּוּ ׳טַל׳ לָא קָאָמַר לֵיהּ. (למימרא) [מַאי טַעְמָא? מִשּׁוּם] דְּלָא מִיְּעֲצָר. וְכִי מֵאַחַר דְּלָא מִיְּעֲצָר, אֵלָיְהוּ, אִשְׁתַּבּוּעֵי לָמָּה לֵיהּ? הָכִי קָאָמַר לֵיהּ: אֲפִלּוּ טַל דִּבְרָכָה, נַמִּי לָא אָתֵי. וְלֵיהַדְּרֵיהּ לְטַל דִּבְרָכָה? מִשּׁוּם דְּלָא מִנְּקְרָא מִלְּתָא. ׳רוּחוֹת׳, מְנָא לָן [דְּלָא מִיְּעֲצְרִי]? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: דְּאָמַר קְרָא: (זכריה ב׳:י׳) ״כִּי כְאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם פֵּרַשְׂתִּי אֶתְכֶם, נְאֻם ה׳״, מַאי קָאָמַר לְהוּ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל? אִילְיָמָא הָכִי קָאָמַר: דְּבַדְרְתִינְכוּ בְּאַרְבַּע רוּחֵי דְּעָלְמָא, הַאי, ׳כְּאַרְבַּע׳? ׳בְּאַרְבַּע׳ מִיבָּעֵי לֵיהּ! (אלא דמכיפנא לכו מארבע רוחי עלמא. ״מארבע״ מיבעי ליה?) אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: כְּשֵׁם שֶׁאֵי־אֶפְשָׁר לָעוֹלָם בְּלֹא רוּחוֹת, כָּךְ אֵי־אֶפְשָׁר לָעוֹלָם בְּלֹא יִשְׂרָאֵל.

**ה** אָמַר רַב יְהוּדָה: זִיקָא דְּבַתַּר מִיטְרָא, כְּמִיטְרָא. עִיבָּא דְּבַתַּר מִיטְרָא, כְּמִיטְרָא. שִׁמְשָׁא דְּבַתַּר מִיטְרָא, כִּתְרֵי מִיטְרֵי. לְמַעוּטֵי מַאי? לְמַעוּטֵי גִּילְהֵי דְּלֵילְיָא, וְשִׁמְשָׁא דְּבֵינֵי קָרְחֵי.

**ו** ד אָמַר רָבָא: מַעֲלֵי תַּלְגָּא לְטוּרֵי, כַּחֲמִשָּׁה מִטְרֵי לְאַרְעָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל״ז:ו׳) ״כִּי לַשֶּׁלֶג יֹאמַר הֱוֵא אָרֶץ, וְגֶשֶׁם מָטָר וְגֶשֶׁם מִטְרוֹת עֻזּוֹ״.

**ז** וְאָמַר רָבָא: תַּלְגָּא, לְטוּרָא. מִיטְרָא רַזְיָא, לְאִילָנֵי. מִיטְרָא נַיְחָא, לְפֵירֵי. עוּרְפִילָא, אֲפִלּוּ לְפַרְצִידָא דְּתוּתֵי קָלָא, מְהַנְּיָא לֵיהּ. מַאי ׳עוּרְפִילָא׳? עוּרֵי־פִּילֵי.

**ח** ה וְאָמַר רָבָא: הַאי צוּרְבָא מֵרַבָּנָן, דָּמֵי לְפַרְצִידָא דְּתוּתֵי קָלָא, דְּכֵיוָן דְּנָבַט, נָבַט. וְאָמַר רָבָא: הַאי צוּרְבָא מֵרַבָּנָן דְּרָתַח, אוֹרַיְתָא הוּא דְּקָא מַרְתְּחָא לֵיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו כ״ג:כ״ט) ״הֲלוֹא כֹה דְּבָרַי כָּאֵשׁ, נְאֻם ה׳״. [וְאָמַר רַב אַשִׁי: כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאֵינוֹ קָשֶׁה כְּבַרְזֶל, אֵינוֹ תַּלְמִיד חָכָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע״]. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב אַשִׁי: אַתּוּן, מֵהָכָא מַתְנִיתוּ לָהּ! אָנָן, מֵהָכָא מַתְנִינַן לָהּ, דִּכְתִיב: (דברים ח׳:ט׳) ״אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל״, אַל תִּקְרֵי, ׳אֲבָנֶיהָ׳, אֶלָּא ׳בּוֹנֶיהָ׳. אָמַר רַבִּינָא: אֲפִלּוּ הָכִי, מִבָּעֵי לֵיהּ לְאִינִישׁ לְמִילַף נַפְשֵׁיהּ בְּנִיחוּתָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת י״א:י׳) ״וְהָסֵר כַּעַס מִלִּבֶּךָ וְהַעֲבֵר רָעָה מִבְּשָׂרֶךָ״.

**ט** ו אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: שְׁלֹשָׁה שָׁאֲלוּ שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן, לִשְׁנַיִם וֶחֱשִׁיבוּם כַּהֹגֶן, לְאֶחָד וֶחֱשִׁיבוּהוּ שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן, וְאֵלּוּ הֵן: אֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם, וְשָׁאוּל בֶּן קִישׁ, וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי. אֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם, דִּכְתִיב: (בראשית כ״ד:י״ג-י״ד) (״ובנות אנשי העיר יוצאות לשאוב מים,) ״וְהָיָה הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיהָ״ וְגוֹ׳, יָכוֹל אֲפִלּוּ חִגֶּרֶת אוֹ סוּמָא? וֶחֱשִׁיבוּהוּ כַּהֹגֶן, וְנִזְדַּמְּנָה לוֹ רִבְקָה. שָׁאוּל בֶּן קִישׁ, דִּכְתִיב: (שמואל א י״:כ״ה) ״וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר יַכֶּנּוּ, יַעְשְׁרֶנּוּ הַמֶּלֶךְ עֹשֶׁר גָּדוֹל, וְאֶת בִּתּוֹ יִתֵּן לוֹ, (לאשה) וְאֶת בֵּית אָבִיו יַעֲשֶׂה חָפְשִׁי״. יָכוֹל אֲפִלּוּ עֶבֶד, אוֹ מִמְזֵר? וֶחֱשִׁיבוּהוּ כַּהֹגֶן, וְנִזְדַּמֵּן לוֹ דָּוִד. יִפְתָּח

הַגִּלְעָדִי, דִּכְתִיב: (שופטים י״א:ל״א) ״וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתִי לִקְרָאתִי בְּשׁוּבִי בְשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן, וְהָיָה לַה׳, וְהַעֲלִיתִיהוּ עוֹלָה״. יָכוֹל אֲפִלּוּ דָּבָר טָמֵא? וֶהֱשִׁיבוּהוּ שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן וְנִזְדַּמְּנָה לוֹ בִּתּוֹ. וְהַיְנוּ דְּקָא אָמַר לְהוּ נָבִיא לְיִשְׂרָאֵל: (ירמיהו ח׳:כ״ב) ״הַצֳּרִי אֵין בְּגִלְעָד? אִם רֹפֵא אֵין שָׁם?״ וּכְתִיב: (שם יט) ״אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי וְלֹא דִבַּרְתִּי וְלֹא עָלְתָה עַל לִבִּי״. ״אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי״, זֶה בְּנוֹ שֶׁל מֵישַׁע מֶלֶךְ מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים־ב ג׳) ״וַיִּקַּח אֶת בְּנוֹ הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִמְלֹךְ תַּחְתָּיו, וַיַּעֲלֵהוּ עֹלָה״ (על החומה, ויהי קצף גדול על ישראל, ויסעו מעליו וישובו לארץ״.) ״וְלֹא דִבַּרְתִּי״, זוֹ בִּתּוֹ שֶׁל יִפְתָּח הַגִּלְעָדִי. ״וְלֹא עָלְתָה עַל לִבִּי״, זֶה יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם.

**י** אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה: אַף כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שָׁאֲלָה שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן, וְהֵשִׁיבָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כַּהֹגֶן, דִּכְתִיב: (הושע ו׳:ג׳) ״וְנִרְדְּפָה לָדַעַת אֶת ה׳, כְּשַׁחַר נָכוֹן מֹצָאוֹ, וְיָבוֹא כַגֶּשֶׁם לָנוּ כְּמַלְקוֹשׁ יוֹרֶה אָרֶץ״. אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: בִּתִּי, אַתְּ שׁוֹאֶלֶת דָּבָר שֶׁפְּעָמִים מִתְבַּקֵּשׁ, וּפְעָמִים אֵינוֹ מִתְבַּקֵּשׁ, אֲבָל אֲנִי אֶהְיֶה לָךְ דָּבָר הַמִּתְבַּקֵּשׁ לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע י״ד:ו׳) ״אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל״. וְעוֹד שָׁאֲלָה שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן, אָמְרָה לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, (ש״ה ח) ״שִׂימֵנִי כַחוֹתָם עַל לִבֶּךָ, כַּחוֹתָם עַל זְרוֹעֶךָ״, אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: בִּתִּי, אַתְּ שׁוֹאֶלֶת דָּבָר שֶׁפְּעָמִים נִרְאֶה, וּפְעָמִים אֵינוֹ נִרְאֶה, אֲבָל אֲנִי אֶעֱשֶׂה לָךְ דָּבָר שֶׁנִּרְאֶה לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ״ט:ט״ז) ״הֵן עַל כַּפַּיִם חַקּוֹתִיךְ״.

**יא** ז מִשְׁנָה. עַד אֵימָתַי שׁוֹאֲלִין אֶת הַגְּשָׁמִים? רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיַּעֲבֹר הַפֶּסַח, רַבִּי (יוסי) [מֵאִיר] אוֹמֵר: עַד שֶׁיֵּצֵא נִיסָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (יואל ב׳:כ״ג) ״וַיּוֹרֶד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בָּרִאשׁוֹן״. גְּמָרָא. אָמַר לוֹ רַב נַחְמָן לְרַב יִצְחָק: ״יוֹרֶה׳ בְּנִיסָן? (הוא) ״יוֹרֶה׳, בְּמַרְחֶשְׁוָן הוּא! *) דִּתְנַן: יוֹרֶה בְּמַרְחֶשְׁוָן וּמַלְקוֹשׁ בְּנִיסָן. אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בִּימֵי יוֹאֵל בֶּן פְּתוּאֵל נִתְקַיֵּם מִקְרָא זֶה, דִּכְתִיב בֵּיהּ: (שם א) ״יֶתֶר הַגָּזָם אָכַל הָאַרְבֶּה, וְיֶתֶר הָאַרְבֶּה אָכַל הַיֶּלֶק, וְיֶתֶר הַיֶּלֶק אָכַל הֶחָסִיל״. אוֹתָהּ שָׁנָה יָצָא אָדָר, וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים. יָרְדָה לָהֶם רְבִיעָה רִאשׁוֹנָה בְּאֶחָד בְּנִיסָן. אָמַר לָהֶם נָבִיא לְיִשְׂרָאֵל: צְאוּ וְזִרְעוּ. אָמְרוּ לוֹ: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַב חִטִּין אוֹ קַבַּיִם שְׂעוֹרִין, יֹאכְלֶנּוּ וְיִחְיֶה אוֹ יִזְרָעֶנּוּ (בקרקע) וְיָמוּת? אָמַר לָהֶם: אַף עַל פִּי כֵן צְאוּ זִרְעוּ! (יצאו וזרעו) וְנַעֲשָׂה לָהֶם נֵס, וְנִתְגַּלָּה לָהֶם מַה שֶּׁבַּכְּתָלִים, (ומה שבסדקים) וּמַה שֶּׁבְּחוֹרֵי נְמָלִים. יָצְאוּ וְזָרְעוּ בַּשֵּׁנִי וּבַשְּׁלִישִׁי וּבָרְבִיעִי. יָרְדָה לָהֶם רְבִיעָה שְׁנִיָּה בַּחֲמִשִּׁי בְּנִיסָן, וְהִקְרִיבוּ עֹמֶר בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן. נִמְצֵאת הַתְּבוּאָה הַגְּדֵלָה בְּשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, גְּדֵלָה בְּאַחַד־עָשָׂר יוֹם. וְנִמְצָא עֹמֶר הַקָּרֵב מִתְּבוּאָה שֶׁל שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, קָרֵב מִתְּבוּאָה שֶׁל אַחַד־עָשָׂר יוֹם. וְעַל אוֹתוֹ הַדּוֹר הוּא אוֹמֵר: (תהילים קכ״ו:ה׳-ו׳) ״הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ, הָלוֹךְ יֵלֵךְ וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ הַזָּרַע״. מַאי ״הָלוֹךְ יֵלֵךְ וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ הַזָּרַע״? אָמַר רַב יְהוּדָה (אמר רב): שׁוֹר כְּשֶׁהָיָה חוֹרֵשׁ, בַּהֲלִיכָתוֹ בּוֹכֶה, וּבַחֲזִירָתוֹ אוֹכֵל חָזִיז מִן הַתֶּלֶם, וְזֶה ״בֹּא יָבֹא בְרִנָּה״. מַאי ״נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו״? אָמַר רַב חִסְדָּא, וְאַמְרִי לָהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: (אותה שנה) קָנֶה, זֶרַע, וְשִׁבֹּלֶת, וְרַחַיִם הָיְתָה.

**יב** ח אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: (מלכים־ב ח) ״כִּי קָרָא ה׳ לָרָעָב, וְגַם בָּא אֶל הָאָרֶץ שֶׁבַע שָׁנִים״, בְּהַנָּךְ שֶׁבַע שָׁנִים, מַאי אָכוּל? אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שָׁנָה רִאשׁוֹנָה אָכְלוּ מַה שֶּׁבַּבָּתִּים. שְׁנִיָּה אָכְלוּ מַה שֶּׁבַּשָּׂדוֹת וּבַכְּרָמִים. שְׁלִישִׁית, בְּשַׂר בְּהֵמָה טְהוֹרָה. רְבִיעִית, בְּשַׂר בְּהֵמָה טְמֵאָה. חֲמִשִּׁית, בְּשַׂר שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים. שִׁשִּׁית, בְּשַׂר בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם. שְׁבִיעִית, בְּשַׂר זְרוֹעוֹתֵיהֶם, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ט׳:י״ט) ״אִישׁ בְּשַׂר זְרֹעוֹ יֹאכֵלוּ״.

**יג** ט וְאָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: (הושע י״א:ט׳) ״בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ, וְלֹא אָבוֹא בְעִיר״. מְשׁוּם דִּ״בְקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ״ ״לֹא אָבוֹא בְעִיר״? אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֹא אָבוֹא בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל מַעְלָה, עַד שֶׁאָבוֹא בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל מַטָּה. וּמִי אִיכָּא יְרוּשָׁלַיִם לְמַעְלָה? אִין, דִּכְתִיב: (תהילים קכ״ב:ב׳-ג׳) ״יְרוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה, כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה לָהּ יַחְדָּו״.

**יד** י וְאָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: (ירמיה ז) ״וּבְאַחַת יִבְעָרוּ וְיִכָּסְלוּ מוֹסַר הַבָּעַלִים עֵץ הוּא״? אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אַחַת הִיא, שֶׁמַּבְעֶרֶת רְשָׁעִים בְּגֵיהִנֹּם, מַאי הִיא? עֲבוֹדָה זָרָה! כְּתִיב הָכָא: ״מוֹסַר הַבָּעַלִים עֵץ הוּא״, וּכְתִיב הָתָם: (שם) ״הֶבֶל הֵמָּה מַעֲשֵׂה תַּעְתֻּעִים״. וְאָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: (שם ב) ״כִּי שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי״, תַּרְתֵּין הוּא דַּהֲווּ, עֶשְׂרִין* וְתַרְתֵּין שְׁבִיקָא לְהוּ? אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אַחַת, שֶׁהִיא שְׁקוּלָה כְּשִׁתַּיִם, וּמַאי נִיהוּ? עֲבוֹדָה זָרָה! דִּכְתִיב: ״כִּי שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי, אֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים, לַחְצֹב לָהֶם בֹּארֹת בֹּארֹת נִשְׁבָּרִים״. וּכְתִיב [בַּהוּ]: (שם) ״כִּי עִבְרוּ אִיֵּי כִתִּיִּים וּרְאוּ, וְקֵדָר שִׁלְחוּ וְהִתְבּוֹנָנוּ מְאֹד, וּרְאוּ הֵן הָיְתָה כָּזֹאת? הֲהֵימִיר גּוֹי אֱלֹהִים, וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים, וְעַמִּי הֵמִיר כְּבוֹדוֹ בְּלוֹא יוֹעִיל״. תָּנָא: כּוּתִיִּים עוֹבְדִים לְאֵשׁ, וְקֵדָרִיִּים עוֹבְדִין לַמַּיִם, וְאַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדְעִין שֶׁהַמַּיִם מְכַבִּין אֶת הָאֵשׁ, לֹא הֵמִירוּ אֱלֹהֵיהֶם, וְעַמִּי הֵמִיר כְּבוֹדוֹ בְּלֹא יוֹעִיל.

**טו** יא וְאָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: (שמואל־א ח) ״וַיְהִי כַּאֲשֶׁר זָקֵן שְׁמוּאֵל״, וּמִי סֵיב שְׁמוּאֵל כּוּלֵי הַאי, וְהָא בַּר חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם הֲוָה! דְּאָמַר מַר: מֵת בַּחֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, זֶהוּ מִיתָתוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי. אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זְקֵנָה קָפְצָה עָלָיו, דִּכְתִיב: (שמואל א ט״ו:י״א) ״נִחַמְתִּי כִּי הִמְלַכְתִּי אֶת שָׁאוּל״. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שִׁקַּלְתַּנִי כְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, דִּכְתִיב: (תהילים צ״ט:ו׳) ״מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו, וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ״, מַה מֹּשֶׁה וְאַהֲרֹן, לֹא בָּטְלוּ מַעֲשֶׂה יָדֵיהֶם בְּחַיֵּיהֶם, אַף אֲנִי, לֹא יִתְבַּטְּלוּ מַעֲשֵׂה יָדַי בְּחַיַּי. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הֵיכִי אִיעֲבִיד? לִימוֹת שָׁאוּל, לָא

קָא שָׁבִיק שְׁמוּאֵל; לִימוּת שְׁמוּאֵל, אַדְּזוּטָר, מְרַנְּנֵי אַבַּתְרֵיהּ. לָא לִימוּת שָׁאוּל, וְלָא לִימוּת שְׁמוּאֵל, כְּבָר הִגִּיעָה מַלְכוּת דָּוִד, וְאֵין מַלְכוּת נוֹגַעַת בַּחֲבֶרְתָּהּ אֲפִלּוּ כְּמִלְא נִימָא. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֶקְפֹּץ עָלָיו וְזַקְנָה, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (שמואל א כ״ב:ו׳) ״וְשָׁאוּל יוֹשֵׁב בַּגִּבְעָה תַּחַת הָאֶשֶׁל בָּרָמָה״. וְכִי מָה עִנְיַן ׳גִּבְעָה׳ אֵצֶל ׳רָמָה׳? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: מִי גֶּרֶם לְשָׁאוּל שֶׁיֵּשֵׁב בַּגִּבְעָה שְׁתֵּי שָׁנִים וּמֶחֱצָה? תְּפִלָּתוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי. וּמִי מִידְחִי גַּבְרָא מִקַּמֵּי גַּבְרָא? אִין, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי (יוחנן) [יוֹנָתָן]: מַאי דִּכְתִיב: (הושע ו׳:ה׳) ״עַל כֵּן חָצַבְתִּי בַּנְּבִיאִים, הָרַגְתִּים בְּאִמְרֵי פִי״. ׳בְּמַעֲשִׂיהֶם׳ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא ׳בְּאִמְרֵי פִי׳, אַלְמָא, מִידְחִי גַּבְרָא מִקַּמֵּי גַּבְרָא.

**טז** יב רַב נַחְמָן וְרַב יִצְחָק חֲווּ יָתְבֵי בִּסְעוּדְתָא, אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב יִצְחָק: לֵימָא מַר מִלְּתָא, אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין מְסִיחִין בִּסְעוּדָה, שָׁמָּא יַקְדִּים קָנֶה לְוֵשֶׁט, וְיָבוֹא לִידֵי סַכָּנָה. בָּתַר דְּסָעִיד, אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר יוֹחָנָן: יַעֲקֹב אָבִינוּ לֹא מֵת! אָמַר לֵיהּ: וְכִי בִּכְדֵי סָפְדוּ סַפְדָנֵיָא? וְחָנְטוּ חַנְטָנֵיָא? וְקָבְרוּ קַבְרָנֵיָא? אָמַר לֵיהּ: מִקְרָא אֲנִי דּוֹרֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ל׳:י׳) ״וְאַתָּה אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב, נְאֻם ה׳, וְאַל תֵּחַת יִשְׂרָאֵל, כִּי הִנְנִי מוֹשִׁיעֲךָ מֵרָחוֹק, וְאֶת זַרְעֲךָ מֵאֶרֶץ שִׁבְיָם״, מַקִּישׁ הוּא לְזַרְעוֹ, מָה זַרְעוֹ בַּחַיִּים, אַף הוּא בַּחַיִּים. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּל הָאוֹמֵר ׳רָחַב׳ ׳רָחַב׳, מִיָּד נִקְרִי. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן: אָנָא אֲמִינָא, וְלָא אִכְפַּת לִי. אָמַר לֵיהּ: כִּי קָא אָמֵינָא, בְּיוֹדָעָה וּבְמַזְכִּירָהּ וּבְמַזְכִּיר אֶת שְׁמָהּ קָא אָמֵינָא. כִּי הֲוָה מִיפְּטַר, אָמַר לֵיהּ: לִיבָרְכָן מַר. אָמַר לֵיהּ: אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאָדָם שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּמִּדְבָּר, וְהָיָה רָעֵב וְעָיֵף וְצָמֵא, וּמָצָא אִילָן שֶׁפֵּרוֹתָיו מְתוּקִין, וְצִלּוֹ נָאֶה, וְאַמַּת הַמַּיִם עוֹבֶרֶת תַּחְתָּיו. אָכַל מִפֵּרוֹתָיו וְשָׁתָה מִמֵּימָיו וְיָשַׁב בְּצִלּוֹ, וּכְשֶׁבִּקֵּשׁ לֵילֵךְ, אָמַר לוֹ: אִילָן אִילָן, בַּמֶּה אֲבָרֶכְךָ? אִם אוֹמַר: שֶׁיִּהְיוּ פֵּרוֹתֶיךָ מְתוּקִין? הֲרֵי פֵּרוֹתֶיךָ מְתוּקִין! שֶׁיִּהְיֶה צִלְּךָ נָאֶה? הֲרֵי צִלְּךָ נָאֶה! שֶׁתְּהֵא אַמַּת הַמַּיִם עוֹבֶרֶת תַּחְתֶּיךָ? הֲרֵי אַמַּת הַמַּיִם עוֹבֶרֶת תַּחְתֶּיךָ! אֶלָּא, יְהִי רָצוֹן שֶׁכָּל נְטִיעוֹת שֶׁנּוֹטְעִים מִמְּךָ, יִהְיוּ כְּמוֹתְךָ. אַף אַתָּה, בַּמֶּה אֲבָרֶכְךָ? אִם בַּתּוֹרָה? הֲרֵי יֵשׁ לְךָ תּוֹרָה! (ואם לגדולה? הרי יש לך גדולה! ואם לכבוד? הרי יש לך כבוד!) וְאִם בְּעֹשֶׁר? הֲרֵי יֵשׁ לְךָ עֹשֶׁר! אִם בְּבָנִים? הֲרֵי יֵשׁ לְךָ בָּנִים! אֶלָּא, יְהִי רָצוֹן שֶׁיְּהוּ כָּל צֶאֱצָאֵי מֵעֶיךָ כְּמוֹתְךָ.

**יז** תָּנוּ רַבָּנָן: ״וֹרָה׳, שֶׁמּוֹרֶה אֶת הַבְּרִיּוֹת לְהָטִיחַ גַּגּוֹתֵיהֶן, וּלְהַכְנִיס אֶת פֵּרוֹתֵיהֶם, וְלַעֲשׂוֹת כָּל צָרְכֵיהֶן. דָּבָר אַחֵר: שֶׁמַּרְוֶה אֶת הָאָרֶץ וּמַשְׁקֶה (את) [עַד] הַתְּהוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ס״ה:י״א) ״תְּלָמֶיהָ רַוֵּה נַחֵת, גְּדוּדֶיהָ בְרִבִיבִים תְּמוֹגְגֶנָּה, צִמְחָהּ תְּבָרֵךְ״. דָּבָר אַחֵר: ׳וֹרָה׳, שֶׁיּוֹרֵד בְּנַחַת, וְאֵינוֹ יוֹרֵד בְּזַעַף, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא ׳וֹרָה׳, שֶׁמַּשִּׁיר אֶת הַפֵּרוֹת, וּמַשְׁטִיחַ אֶת הַזְּרָעִים, (ומשבר) [וּמְשַׁטֵּחַ] אֶת הָאִילָנוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: ׳מַלְקוֹשׁ׳! מַה ׳מַלְקוֹשׁ׳, לְבָרָכָה, אַף ׳וֹרָה׳, לְבָרָכָה. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא ׳מַלְקוֹשׁ׳, שֶׁמַּפִּיל אֶת הַבָּתִּים וּמְשַׁבֵּר אֶת הָאִילָנוֹת וּמַעֲלֶה סַקָּאִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וֹרָה״! (ומלקוש) מַה ׳וֹרָה׳, לְבָרָכָה, אַף ׳מַלְקוֹשׁ׳, לְבָרָכָה. וְיוֹרֶה גּוּפֵיהּ, מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (יואל ב׳:כ״ג) ״וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ בַּה׳ אֱלֹהֵיכֶם, כִּי נָתַן לָכֶם אֶת הַמּוֹרֶה לִצְדָקָה, וַיּוֹרֶד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בָּרִאשׁוֹן״.

**יח** [תָּנוּ רַבָּנָן: ,יוֹרֶה׳ בְּמַרְחֶשְׁוָן. וּ׳מַלְקוֹשׁ׳ בְּנִיסָן. אַתָּה אוֹמֵר: ׳וֹרֶה׳ בְּמַרְחֶשְׁוָן, וּ׳מַלְקוֹשׁ׳ בְּנִיסָן, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא ״יוֹרֶה׳ בְּתִשְׁרֵי, וּמַלְקוֹשׁ׳ בְּאִיָּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״בְּעִתּוֹ׳מַלְקוֹשׁ״. אָמַר רַב נְהִילָאִי בַּר אִידִי, אָמַר שְׁמוּאֵל: דָּבָר שֶׁפָּל קַשְׁיוּתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: דָּבָר שֶׁמִּמַּלֵּא תְּבוּאָה בְּקַשָּׁיָה. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: דָּבָר שֶׁיּוֹרֵד עַל הַמְּלֵילוֹת וְעַל הַקַּשִּׁין. תְּנַן: עַד מָתַי נֶהֱנִין וְשׁוֹרְפִין בַּתֶּבֶן וּבַקַּשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית? עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. מַאי טַעְמָא? דִּכְתִיב: (ויקרא כ״ה:ז׳) ״וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ״, כָּל זְמַן שֶׁחַיָּה אוֹכֶלֶת בַּשָּׂדֶה, הַאֲכֵל לִבְהֶמְתְּךָ בַּבַּיִת, כָּלָה לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה, כַּלֵּה לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: מַאי לְשׁוֹן ׳רְבִיעָה׳? דָּבָר שֶׁרוֹבֵעַ אֶת הַקַּרְקַע, כִּדְרַב יְהוּדָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה: מִיטְרָא, בַּעְלָהּ דְּאַרְעָא הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ״ה:י׳) ״כִּי כַאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן הַשָּׁמַיִם, וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אִם הִרְוָה אֶת הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ״].

**יט** אָמַר רַב חִסְדָּא: גְּשָׁמִים שֶׁיָּרְדוּ עַל מִקְצָת מְדִינָה וְעַל מִקְצָת מְדִינָה לֹא יָרְדוּ, אֵין מִשּׁוּם ׳וְעָצַר׳. אֵינִי?! וְהָכְתִיב: (עמוס ד׳:ז׳) ״וְגַם אָנֹכִי מָנַעְתִּי מִכֶּם אֶת הַגֶּשֶׁם בְּעוֹד שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים לַקָּצִיר, וְהִמְטַרְתִּי עַל עִיר אֶחָת, וְעַל עִיר אַחַת לֹא אַמְטִיר, חֶלְקָה אַחַת תִּמָּטֵר, וְחֶלְקָה אֲשֶׁר לֹא תַמְטִיר עָלֶיהָ תִּיבָשׁ״. וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: שְׁתֵּיהֶן לִקְלָלָה. לָא קַשְׁיָא, הָא, דְּאָתָא טוּבָא, הָא, דְּאָתָא כִּדְמִיבָּעֵי לֵיהּ. אָמַר רַב (אסי) [אַשִׁי]: דִּיקָא נַמִּי, דִּכְתִיב: ׳תִּמָּטֵר׳; תְּהֵא מְקוֹם מָטָר, שְׁמַע מִינָּהּ.

**כ** אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: מֵאֵימָתַי מְבָרְכִין עַל הַגְּשָׁמִים? מִשֶּׁיֵּצֵא חָתָן לִקְרַאת כַּלָּה. מַאי מְבָרֵךְ? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ ה׳ אֱלֹהֵינוּ, עַל כָּל טִפָּה וְטִפָּה שֶׁהוֹרַדְתָּ לָנוּ״. וְרַבִּי יוֹחָנָן מְסַיֵּם: ״וְאִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם, וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו וְכוּ׳, אַל יַעַזְבוּנוּ רַחֲמֶיךָ ה׳ אֱלֹהֵינוּ וְלֹא עֲזָבוּנוּ בָּרוּךְ רַב הַהוֹדָאוֹת״. ״רַב הַהוֹדָאוֹת״ וְלֹא ״כָּל הַהוֹדָאוֹת״? אָמַר רָבָא: אֵימָא: ״אֵל הַהוֹדָאוֹת״. [אָמַר רַב פָּפָּא: הִלְכָךְ, נִימְרִינְהוּ לְתַרְוַיְהוּ: ״אֵל הַהוֹדָאוֹת״ וְ״רַב הַהוֹדָאוֹת״].

**כא** יג אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: גָּדוֹל יוֹם הַגְּשָׁמִים מִתְּחִיַּת הַמֵּתִים, דְּאִלּוּ תְּחִיַּת הַמֵּתִים לַצַּדִּיקִים, וְאִלּוּ הָכָא, בֵּין לַצַּדִּיקִים בֵּין לָרְשָׁעִים. וּפְלִינָא דְּרַב יוֹסֵף, דְּאָמַר רַב יוֹסֵף: מִתּוֹךְ שֶׁהִיא שְׁקוּלָה כִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, קְבָעוּהָ בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים. אָמַר רַב יְהוּדָה: גָּדוֹל יוֹם הַגְּשָׁמִים, כְּיוֹם שֶׁנִּתְּנָה בּוֹ תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים

ל״ב:ב׳) ״יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי״, וְאֵין ׳לֶקַח׳, אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ד׳:ב׳) ״כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם, תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ״. רָבָא אָמַר: יוֹתֵר מִיּוֹם שֶׁנִּתְּנָה בּוֹ תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי״, מִי נִתְלָה בְּמִי? הֱוֵי אוֹמֵר: קֶטֶן נִתְלֶה בְּגָדוֹל. רָבָא רָמֵי, כְּתִיב: (דברים ל״ב:ב׳) ״יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי״, וּכְתִיב: ״תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי״? אֵם תַּלְמִיד חָכָם הָגוּן הוּא, כְּטַל, וְאֵם לָאו, עוֹרְפֵהוּ כַּמָּטָר. תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי בְּנָאָה אוֹמֵר: כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ, תּוֹרָתוֹ נַעֲשֵׂית לוֹ סַם חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ג׳:י״ח) ״עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ״, וְאוֹמֵר: (שם) ״רְפָאוּת תְּהִי לְשָׁרֶךָ״, וְאוֹמֵר: (שם ח) ״כִּי מֹצְאַי מָצָא חַיִּים״. וְכָל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, נַעֲשֵׂית לוֹ סַם הַמָּוֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: ״יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי״, וְאֵין ׳עֲרִיפָה׳ אֶלָּא חֲרִיגָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כא) ״וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה בַּנָּחַל״.

**כב** יד אָמַר לֵיהּ (רבי זירא לרבי ירמיה) [רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי זֵירָא]: לֵיתֵי מַר לִיתְנֵי. אָמַר לֵיהּ [חָלִישׁ לְבָאֵי], לָא יָכֵילְנָא. לֵימָא מַר מִלְּתָא דְּאַגַּדְתָּא. אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: (דברים כ׳:י״ט) ״כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה״, וְכִי אָדָם, עֵץ הַשָּׂדֶה הוּא? אֶלָּא מְשׁוּם דִּכְתִיב: (שם) ״כִּי מִמֶּנּוּ תֹּאכֵל, וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת״, [וּכְתִיב: ״אֹתוֹ תַּשְׁחִית וְכָרָתָּ״], הָא כֵּיצַד? אִם תַּלְמִיד חָכָם הָגוּן הוּא, ״מִמֶּנּוּ תֹּאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת״. וְאִם לָאו, ״אֹתוֹ תַּשְׁחִית וְכָרָתָּ״. אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: מַאי דִּכְתִיב: (משלי כ״ז:י״ז) ״בַּרְזֶל בְּבַרְזֶל יָחַד״, לוֹמַר לְךָ: מַה בַּרְזֶל זֶה, אֶחָד מְחַדֵּד אֶת חֲבֵרוֹ, אַף שְׁנֵי תַּלְמִידִים, מְחַדְּדִין זֶה אֶת זֶה [בַּהֲלָכָה]. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה: לָמָּה נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה כָּאֵשׁ? שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו כ״ג:כ״ט) ״הֲלוֹא כֹה דְּבָרַי כָּאֵשׁ, נְאֻם ה׳״, לוֹמַר לְךָ: מָה אֵשׁ אֵינוֹ דּוֹלֵק יְחִידִי, אַף דִּבְרֵי תוֹרָה אֵין מִתְקַיְּמִין בְּיִחִידִי. וְהֵינוּ דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: מַאי דִּכְתִיב: (שם נ) ״חֶרֶב אֶל הַבַּדִּים וְנֹאָלוּ״? חֶרֶב עַל שׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁעוֹסְקִין בַּד בְּבַד בַּתּוֹרָה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמְּטַפְּשִׁין, שֶׁנֶּאֱמַר: [״וְנֹאָלוּ״, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁחוֹטְאִין], כְּתִיב הָכָא: ׳וְנֹאָלוּ׳, וּכְתִיב הָתָם: (במדבר י״ב:י״א) ״אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ״. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: מֵהָכָא: (ישעיהו י״ט:י״ג) ״נוֹאֲלוּ שָׂרֵי צֹעַן״ וְגוֹ׳. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: לָמָּה נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה כְּעֵץ? שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ג׳:י״ח) ״עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ״, לוֹמַר לְךָ: מָה עֵץ, קָטָן מַדְלִיק אֶת הַגָּדוֹל, אַף תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, קְטַנִּים מְחַדְּדִים אֶת הַגְּדוֹלִים. וְהֵינוּ דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: הַרְבֵּה לָמַדְתִּי מֵרַבּוֹתַי, וּמֵחֲבֵרַי, יוֹתֵר מֵרַבּוֹתַי, וּמִתַּלְמִידַי, יוֹתֵר מִכֻּלָּם.

**כג** טו רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא רָמֵי, כְּתִיב: (ישעיהו כ״א:י״ד) ״לִקְרַאת צָמֵא הֵתָיוּ מָיִם״, וּכְתִיב: (שם נה) ״הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם״. אִם תַּלְמִיד (חכם) הָגוּן הוּא, ״לִקְרַאת צָמֵא הֵתָיוּ מָיִם״, וְאִם לָאו, ״הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם״. רַבִּי חֲנִינָא בַּר חָמָא רָמֵי, כְּתִיב: (משלי ה׳:ט״ז) ״יָפוּצוּ מַעְיְנֹתֶיךָ חוּצָה״, וּכְתִיב: (שם) ״יִהְיוּ לְךָ לְבַדֶּךָ״. אִם תַּלְמִיד הָגוּן הוּא, ״יָפוּצוּ מַעְיְנֹתֶיךָ חוּצָה״, וְאִם לָאו, ״יִהְיוּ לְךָ לְבַדֶּךָ״. וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר אִידִי: לָמָּה נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה לַמַּיִם? דִּכְתִיב: (ישעיהו נ״ה:א׳) ״הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם״, לוֹמַר לְךָ: מַה מַּיִם מַנִּיחִין (במקום) [מָקוֹם] גָּבוֹהַּ, וְהוֹלְכִין לְמָקוֹם נָמוּךְ, אַף דִּבְרֵי תוֹרָה, אֵין מִתְקַיְּמִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁדַּעְתּוֹ שְׁפָלָה. אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: לָמָּה נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה בִּשְׁלֹשָׁה מַשְׁקִין הַלָּלוּ: בְּמַיִם, וּבְיַיִן, וּבֶחָלָב? דִּכְתִיב: ״הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם״, וּכְתִיב: (ישעיהו נ״ה:א׳) ״לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ, וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְלוֹא כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב״, לוֹמַר לְךָ: מַה שְּׁלֹשָׁה (מיני) מַשְׁקִין הַלָּלוּ, אֵין מִתְקַיְּמִין אֶלָּא בְּפָחוּת שֶׁבַּכֵּלִים, אַף דִּבְרֵי תוֹרָה, אֵין מִתְקַיְּמִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁדַּעְתּוֹ שְׁפָלָה. (עליו) וְהֵינוּ דְּאָמְרָה לֵיהּ בְּרַתֵּיהּ דְּקֵיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא: אִי חָכְמָה מִפָּארָה בִּכְלִי מִכְעָר? אָמַר לָהּ: (בתי, מלכא) אֲבוּךְ, (במאי) רָמֵי חַמְרָא (אמרה ליה) בְּמָאנֵי דְּפַחֲרָאאָמְרָה לֵיהּ: אֶלָּא בְּמַאי נִירְמֵי? אָמַר לָהּ: כְּגוֹן אַתּוּן דַּחֲשִׁיבִיתוּ, רָמוּ בְּמָאנֵי כַּסְפָּא וְדַהֲבָא! אָזְלָה וְאָמְרָה לֵיהּ לַאֲבוּהָ, רָמֵי לְחַמְרֵיהּ בְּמָאנֵי דְּדַהֲבָא וְכַסְפָּא, וְתָקִיף. אָמַר לָהּ לְבָרַתֵּיהּ: מַאן אָמַר לָךְ הָכִי? אָמְרָה לֵיהּ: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא, (ומאי אמרת ליה? הכי והכי אמרי ליה.) [קָרְיוּהָ, (לרבי יהושע בן חנניא) אָמַר לֵיהּ: אַמַּאי אָמַרְתְּ לָהּ הָכִי? אָמַר לֵיהּ: כִּי הֵיכִי דְּאָמְרָה לִי (איהי הכי) אֲמָרִי לָהּ. וְהָא אִיכָּא, דְּשַׁפִּירִי וּגְמִירֵי? אִי הֲווּ סָנוּ, טְפֵי הֲווּ גְּמִירֵי. דָּבָר אַחֵר: מַה שְּׁלֹשָׁה מַשְׁקִין הַלָּלוּ, נִפְסָלִים בְּהֶסַח הַדַּעַת, אַף דִּבְרֵי תוֹרָה [אֵין] מִשְׁתַּכְּחִין [אֶלָּא] בְּהֶיסַח הַדַּעַת.

**כד** טז אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: גָּדוֹל יוֹם הַגְּשָׁמִים כְּיוֹם שֶׁנִּבְרְאוּ בּוֹ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ״ה:ח׳) ״הַרְעִיפוּ שָׁמַיִם מִמַּעַל וּשְׁחָקִים יִזְּלוּ צֶדֶק, תִּפְתַּח אֶרֶץ, וְיִפְרוּ יֶשַׁע, וּצְדָקָה תַּצְמִיחַ יַחַד, אֲנִי ה׳ בְּרָאתִיו״, ׳בְּרָאתִים׳, לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא ׳בְּרָאתִיו׳. אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: גָּדוֹל יוֹם הַגְּשָׁמִים, שֶׁאֲפִלּוּ יְשׁוּעָה פָּרָה וְרָבָה בּוֹ, דִּכְתִיב: ״תִּפְתַּח אֶרֶץ וְיִפְרוּ יֶשַׁע״ . אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילַאי: אֵין הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִים, אֶלָּא אִם כֵּן נִתְחַלּוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פה) ״רָצִיתָ ה׳ אַרְצֶךָ, שַׁבְתָּ שְׁבוּת יַעֲקֹב, נָשָׂאתָ עֲוֹן עַמֶּךָ, כִּסִּיתָ כָּל חַטָּאתָם, סֶלָה״.

**כה** אָמַר לֵיהּ זְעִירִי מִדֵּיהַבַּת לְרַבִּינָא: אַתּוּן מֵהָכָא מַתְנִיתוּ לָהּ? אֲנַן מֵהָכָא מַתְנִינָן לָהּ: (מלכים א ח׳:ל״ד) ״וְאַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם וְסָלַחְתָּ לְחַטַּאת״ וְגוֹ׳. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ: אֵין הַגְּשָׁמִים נֶעֱצָרִין, אֶלָּא אִם כֵּן נִתְחַיְּבוּ שׁוֹנְאֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּלָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב כ״ד:י״ט) ״צִיָּה גַּם חֹם יִגְזְלוּ מֵימֵי שֶׁלֶג, שְׁאוֹל חָטָאוּ״. אָמַר לֵיהּ זְעִירִי מִדֵּיהַבַּת לְרַבִּינָא: אַתּוּן מֵהָכָא מַתְנִיתוּ לָהּ? אֲנַן מֵהָכָא מַתְנִינָן לָהּ: (דברים י״א:י״ז) ״וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְגוֹ׳ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה״.

**כו** יז אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַגְּשָׁמִים נֶעֱצָרִים, אֶלָּא בִּשְׁבִיל בְּטוּל תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב כ״ד:י״ט) ״צִיָּה גַּם חֹם יִגְזְלוּ מֵימֵי שֶׁלֶג״. מַאי מַשְׁמַע? תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בִּשְׁבִיל דְּבָרִים שֶׁצִּוִּיתִי אֶתְכֶם בִּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא עֲשִׂיתֶם, יִגְזְלוּ מִכֶּם מֵימֵי שֶׁלֶג בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי: אֵין

הַגְּשָׁמִים נֶעְצָרִין, אֶלָּא בִּשְׁבִיל מְסַפְּרֵי לְשׁוֹן־הָרַע, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ״ה:כ״ג) ״רוּחַ צָפוֹן תְּחוֹלֵל גָּשֶׁם, וּפָנִים נִזְעָמִים לְשׁוֹן סָתֶר״. אָמַר רַב סַלָּא, אָמַר רַב הַמְנוּנָא: אֵין הַגְּשָׁמִים נֶעְצָרִין, אֶלָּא בִּשְׁבִיל עַזֵּי־פָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ג׳:ג׳) ״וַיִּמָּנְעוּ רְבִבִים וּמַלְקוֹשׁ לוֹא הָיָה, וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ״ וְגוֹ׳. וְאָמַר רַב סַלָּא, אָמַר רַב הַמְנוּנָא: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַזּוּת־פָּנִים, סוֹף נִכְשָׁל בַּעֲבֵרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ״. רַב נַחְמָן (בר יצחק) אָמַר: בְּיָדוּעַ, שֶׁנִּכְשָׁל בַּעֲבֵרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ׳הָיָה לָךְ׳, וְלֹא נֶאֱמַר: ׳יִהְיֶה לָךְ׳. (ו)אָמַר רַבָּה בַּר [רַב] הוּנָא: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַזּוּת פָּנִים, מֵתָר לְקָרוֹתוֹ ׳רָשָׁע׳, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ״א:כ״ט) ״הֵעֵז אִישׁ רָשָׁע בְּפָנָיו״. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: מֻתָּר לִשְׁנֹאתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת ח׳:א׳) ״וְעֹז פָּנָיו יְשֻׁנֶּא״. אַל תִּקְרֵי, ׳יְשֻׁנֶּא׳, אֶלָּא ׳יִשָּׂנֵא׳, אָמַר רַב קְטִינָא: אֵין הַגְּשָׁמִים נֶעְצָרִין, אֶלָּא בִּשְׁבִיל בִּטּוּל תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת י׳:י״ח) ״בַּעֲצַלְתַּיִם יִמַּךְ הַמְקָרֶה״, בִּשְׁבִיל עַצְלוּת שֶׁהָיָה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא עָסְקוּ בַּתּוֹרָה, נַעֲשָׂה שׁוֹנְאוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מָךְ, וְאֵין ׳מָךְ׳ אֶלָּא עָנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כ״ז:ח׳) ״וְאִם מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ״. וְאֵין ׳מְקָרֶה׳ אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ק״ד:ג׳) ״הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו״. רַב יוֹסֵף אָמַר: מֵהָכָא: (איוב ל״ז:כ״א) ״וְעַתָּה לֹא רָאוּ אוֹר, בָּהִיר הוּא בַּשְּׁחָקִים, וְרוּחַ עָבְרָה וַתְּטַהֲרֵם״, וְאֵין ׳אוֹר׳ אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ו׳:כ״ג) ״כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר״. ״בָּהִיר הוּא בַּשְּׁחָקִים״, תָּנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁרָקִיעַ נַעֲשָׂה בְּהוֹרִין בְּהוֹרִין לְהוֹרִיד טַל וּמָטָר, רוּחַ עָבְרָה וַתְּטַהֲרֵם.

**כז** יח אָמַר רַבִּי אַמִּי: אֵין הַגְּשָׁמִים נֶעְצָרִין אֶלָּא בַּעֲוֹן גֶּזֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל״ו:ל״ב) ״עַל כַּפַּיִם כִּסָּה אוֹר״, בַּעֲוֹן כַּפַּיִם כִּסָּה אוֹר. וְאֵין ׳כַּפַּיִם׳ אֶלָּא חָמָס, שֶׁנֶּאֱמַר: (יונה ג׳:ח׳) ״וּמִן הֶחָמָס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם״, וְאֵין ׳אוֹר׳ אֶלָּא מָטָר, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל״ז:י״א) ״יָפִיץ עֲנַן אוֹרוֹ״, מַאי תַּקָּנְתֵּיהּ? יַרְבֶּה בִּתְפִלָּה שֶׁנֶּאֱמַר: (שם לו) ״וַיְצַו עָלֶיהָ בְּמַפְגִּיעַ״, וְאֵין ׳פְּגִיעָה׳ אֶלָּא תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ז׳:ט״ז) ״וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה וְגוֹ׳ וְאַל תִּפְגַּע בִּי״. וְאָמַר רַבִּי אַמִּי: מַאי דִּכְתִיב: (קהלת י׳:י׳) ״אִם קָהָה הַבַּרְזֶל וְהוּא לֹא פָנִים קִלְקָל״? אִם רָאִיתָ רָקִיעַ, שֶׁקָּהָה כְּבַרְזֶל מִלְּהוֹרִיד טַל וּמָטָר, בִּשְׁבִיל מַעֲשֶׂה הַדּוֹר שֶׁהֵן מְקַלְקְלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהוּא לֹא פָנִים קִלְקָל״. מַה תַּקָּנָתָן? יִתְגַּבְּרוּ (בחכמים) [בְּרַחֲמִים], שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וַחֲיָלִים יְגַבֵּר וְיִתְרוֹן הַכְשֵׁיר חָכְמָה״. כָּל־שֶׁכֵּן, אִם הַכְשִׁרוּ מַעֲשֵׂיהֶם מֵעִיקָּרָא. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: אִם רָאִיתָ תַּלְמִיד, שֶׁתַּלְמוּדוֹ קָשֶׁה עָלָיו כְּבַרְזֶל, בִּשְׁבִיל מִשְׁנָתוֹ שֶׁאֵינָהּ סְדוּרָה עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהוּא לֹא פָנִים קִלְקָל״. מַאי תַּקָּנְתֵּיהּ? יַרְבֶּה בִּישִׁיבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַחֲיָלִים יְגַבֵּר וְיִתְרוֹן הַכְשֵׁיר חָכְמָה״. כָּל־שֶׁכֵּן, אִם מִשְׁנָתוֹ סְדוּרָה לוֹ מֵעִיקָּרָא. כִּי הָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ הֲוָה מְסַדֵּר מַתְנִיתִין אַרְבְּעִין זִימְנִין, כְּנֶגֶד אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה, וְעַיֵּל לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן.

**כח** רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה מְסַדֵּר מַתְנִיתִין עֶשְׂרִין וְאַרְבַּע זִימְנִין, כְּנֶגֶד תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים, וְעַיֵּל לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא. רָבָא אָמַר: אִם רָאִיתָ תַּלְמִיד שֶׁתַּלְמוּדוֹ קָשֶׁה עָלָיו כְּבַרְזֶל, בִּשְׁבִיל רַבּוֹ שֶׁאֵינוֹ מַסְבִּיר לוֹ פָּנִים. שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהוּא לֹא פָנִים קִלְקָל״. מַאי תַּקָּנְתֵּיהּ? יַרְבֶּה עָלָיו רֵעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַחֲיָלִים יְגַבֵּר וְיִתְרוֹן הַכְשֵׁיר חָכְמָה״ כָּל־שֶׁכֵּן, אִם הֵכְשִׁרוּ מַעֲשָׂיו בִּפְנֵי רַבּוֹ מֵעִיקָּרָא.

**כט** יט וְאָמַר רַבִּי אַמִּי: מַאי דִּכְתִיב: (קהלת י) ״אִם יִשֹּׁךְ הַנָּחָשׁ בְּלוֹא לָחַשׁ, וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן״, אִם רָאִיתָ דּוֹר, שֶׁהַשָּׁמַיִם מִשְׁתַּכְּחִין עָלָיו כִּנְחֹשֶׁת מִלְּהוֹרִיד טַל וּמָטָר, בִּשְׁבִיל לוֹחֲשֵׁי לְחִישׁוֹת שֶׁאֵין בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר. מַאי תַּקָּנָתָן? יֵלְכוּ אֵצֶל מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לִלְחֹשׁ, (וילחוש) דִּכְתִיב: (איוב לו) ״יַגִּיד עָלָיו רֵעוֹ״. ״וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן״, וְכָל מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לִלְחֹשׁ וְאֵינוֹ לוֹחֵשׁ, מָה הֲנָאָה יֵשׁ לוֹ? וְאִם לָחַשׁ וְלֹא נַעֲנָה, מַה תַּקָּנְתֵּיהּ? יֵלֵךְ אֵצֶל חָסִיד שֶׁבַּדּוֹר וְיַרְבֶּה עָלָיו בִּתְפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וַיְצַו עָלֶיהָ בְּמַפְגִּיעַ״. וְאֵין ׳פְּגִיעָה׳ אֶלָּא תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה ז) ״וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה, וְאַל תִּשָּׂא בַּעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה, וְאַל תִּפְגַּע בִּי״. וְאִם לָחַשׁ (ונענה) [וְנֶעֱלְתָה בְיָדוֹ] וְהֵגִיס דַּעְתּוֹ עָלָיו, מֵבִיא אַף לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב לו) ״מִקְנֶה אַף עַל עוֹלָה״. רָבָא אָמַר: שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁיּוֹשְׁבִין בְּעִיר אַחַת (ונוחין) [וְאֵין נוֹחִין] זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה, מִתְקַנְּאִין בָּאַף וּמַעֲלִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״מִקְנֶה אַף עַל עוֹלָה״.

**ל** כ אָמַר (רבי לוי) [רֵישׁ לָקִישׁ]: מַאי דִּכְתִיב: (קהלת י׳:י״א) ״אִם יִשֹּׁךְ הַנָּחָשׁ בְּלוֹא לָחַשׁ וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן״ לֶעָתִיד לָבוֹא מִתְקַבְּצוֹת וּבָאוֹת כָּל הַחַיּוֹת אֵצֶל הַנָּחָשׁ וְאוֹמְרוֹת לוֹ: אֲרִי הוֹרֵס וְאוֹכֵל, זְאֵב טוֹרֵף וְאוֹכֵל, אַתָּה, מָה הֲנָאָה יֵשׁ לְךָ? אָמַר לָהֶם: ״וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן״. אָמַר רַבִּי אַמִּי: אֵין תְּפִלָּתוֹ שֶׁל אָדָם נִשְׁמַעַת, אֶלָּא אִם כֵּן מֵשִׂים נַפְשׁוֹ בְּכַפּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איכה ג׳:מ״א) ״נִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶל כַּפָּיִם״. אוּקִים (רבי) שְׁמוּאֵל [בַּר נַחְמָנִי] אֲמוֹרָא עֲלֵיהּ וְדָרַשׁ: (תהילים ע״ח:ל״ו-ל״ז) ״וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יְכַזְּבוּ לוֹ, וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ, וְלֹא נֶאֶמְנוּ בִּבְרִיתוֹ״, וְאַף עַל פִּי כֵן, ״וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן״ וְגוֹ׳. קַשְׁיָן אַהֲדָדֵי? לָא קַשְׁיָא, הָא בְּיָחִיד, הָא בְּצִבּוּר.

**לא** כא וְאָמַר רַבִּי אַמִּי: אֵין גְּשָׁמִים יוֹרְדִים אֶלָּא בִּשְׁבִיל בַּעֲלֵי אֲמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פה) ״אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח וְצֶדֶק מִשָּׁמַיִם נִשְׁקָף״. וְאָמַר רַבִּי אַמִּי: בּוֹא וּרְאֵה, כַּמָּה גְּדוֹלִים בַּעֲלֵי אֲמָנָה, מִנַּיִן? מֵחֲלָדָה וּבוֹר, וּמָה הַמַּאֲמִין בְּחֲלָדָה וּבוֹר כָּךְ, הַמַּאֲמִין בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַמַּצְדִּיק אֶת עַצְמוֹ מִלְמַטָּה, מַצְדִּיקִין עָלָיו אֶת הַדִּין מִלְמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח וְצֶדֶק מִשָּׁמַיִם נִשְׁקָף״. רַבִּי חִיָּא בַּר אַבִּין, אָמַר רַב הוּנָא: מֵהָכָא: (תהילים צ׳:י״א) ״וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ״. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: מֵהָכָא: (ישעיהו ס״ד:ד׳) ״פָּגַעְתָּ אֶת שָׂשׂ וְעֹשֵׂה צֶדֶק, בִּדְרָכֶיךָ יִזְכְּרוּךָ, הֵן אַתָּה קָצַפְתָּ וַנֶּחֱטָא בָּהֶם עוֹלָם וְנִוָּשֵׁעַ״. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הַמְשַׁמֵּחַ בִּיסוּרִין שֶׁבָּאִים עָלָיו, מֵבִיא יְשׁוּעָה לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: ״בָּהֶם עוֹלָם וְנִוָּשֵׁעַ״.

**לב** כב אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (דברים י״א:י״ז) ״וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם״? בְּשָׁעָה שֶׁהַשָּׁמַיִם נֶעֱצָרִין מִלְּהוֹרִיד *) (טַל וּ)מָטָר, דּוֹמֶה לְאִשָּׁה שֶׁמְּחַבֶּלֶת וְאֵינָהּ יוֹלֶדֶת. וְהֵיכִי דָּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא: נֶאֱמְרָה ׳עֲצִירָה׳ בְּגִשְׁמִים, וְנֶאֱמְרָה ׳עֲצִירָה׳ בְּאִשָּׁה. נֶאֱמְרָה עֲצִירָה בְּאִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כ׳:י״ח) ״כִּי עָצֹר עָצַר ה׳ בְּעַד כָּל רֶחֶם״, וְנֶאֱמְרָה עֲצִירָה בִּגְשָׁמִים, דִּכְתִיב: (דברים י״א:י״ז) ״וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם״. נֶאֱמְרָה ׳לֵדָה׳ בִּגְשָׁמִים, נֶאֱמְרָה ׳לֵדָה׳ בְּאִשָּׁה, דִּכְתִיב: (בראשית ל׳:י״ז) ״וַיַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן״. וְנֶאֱמְרָה ׳לֵידָה׳ בִּגְשָׁמִים, דִּכְתִיב: (ישעיהו נ״ה:י׳) ״וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ״. נֶאֱמְרָה ׳פְּקִידָה׳ בְּאִשָּׁה, וְנֶאֱמְרָה ׳פְּקִידָה׳ בִּגְשָׁמִים, נֶאֱמְרָה ׳פְּקִידָה׳ בְּאִשָּׁה דִּכְתִיב: (בראשית כ״א:א׳) ״וַה׳ פָּקַד אֶת שָׂרָה״. וְנֶאֱמְרָה ׳פְּקִידָה׳ בִּגְשָׁמִים; דִּכְתִיב: (תהילים ס״ה:י׳) ״פָּקַדְתָּ הָאָרֶץ וַתְּשֹׁקְקֶהָ רַבַּת תַּעְשְׁרֶנָּה פֶּלֶג אֱלֹהִים מָלֵא מָיִם״. מַאי ״פֶּלֶג אֱלֹהִים מָלֵא מָיִם״? תָּנָא: כְּמִין קֻבָּה יֵשׁ בָּרָקִיעַ, שְׁמִמֶּנָּה גְּשָׁמִים יוֹצְאִים. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: מַאי דִּכְתִיב: (איוב ל״ז:י״ג) ״אִם לְשֵׁבֶט אִם לְאַרְצוֹ, אִם לְחֶסֶד יַמְצִאֵהוּ״? ״אִם לְשֵׁבֶט״, בְּהָרִים וּגְבָעוֹת. ״אִם לְחֶסֶד יַמְצִאֵהוּ״, (בארצות) [לְאַרְצוֹ], בְּשָׂדוֹת וּבְכָרְמִים. ״אִם לְשֵׁבֶט״, לְאִילָנוֹת. ״אִם לְאַרְצוֹ״, לִזְרָעִים. ״אִם לְחֶסֶד יַמְצִאֵהוּ״, בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת.

**לג** כג בִּימֵי רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי הֲוָה כַּפְנָא וּמוֹתְנָא, אֲמְרֵי: הֵיכִי נַעֲבִיד? נִיבְּעֵי רַחֲמֵי אַתַּרְתֵּי, לָא אֶפְשָׁר! אֶלָּא לִיבָּעֵי רַחֲמֵי אַמּוֹתְנָא וְכַפְנָא נִסְבֹּל. אָמַר לְהוּ רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: נִיבָּעֵי רַחֲמֵי אַכַּפְנָא, דְּכִי יָהֵיב רַחֲמָנָא שׂוֹבְעָא, לְחַיֵּי הוּא דְּיָהֵיב, דִּכְתִיב: (תהילים קמ״ה:ט״ז) ״פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן״. וּמְנָא לָן דְּלָא מַצְלִינַן אַתַּרְתֵּי? דִּכְתִיב: (עזרא ח׳:כ״ג) ״וַנָּצוּמָה וַנְּבַקְּשָׁה מֵאֱלֹהֵינוּ עַל זֹאת״. מִכְּלָל, דְּאִיכָּא אַחֲרִיתִי. בְּמַעֲרָבָא אַמְרֵי מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי חַגַּי: מֵהָכָא: (דניאל ב׳:י״ח) ״וְרַחֲמִין לְמִבְעֵא מִן קֳדָם אֱלָהּ שְׁמַיָּא עַל רָזָא דְנָה״. מִכְּלָל, דְּאִיכָּא אַחֲרִיתִי. בִּימֵי רַבִּי זֵירָא גְּזוּר שְׁמָרָא, וְגָזוּר דְּלָא לְמֵיתַב בְּתַעֲנִיתָא. אָמַר לְהוּ רַבִּי זֵירָא: נְקַבְּלִינֵיהּ עִלָּוֶן, וּלְכִי בָּטִיל שְׁמָד לִיתְבֵיהּ. אַמְרֵי לֵיהּ: מְנָא לָךְ הָא? אָמַר לְהוּ: דִּכְתִיב: (שם י) ״וַיֹּאמֶר אֵלַי: אַל תִּירָא דָּנִיֵּאל, כִּי מִן הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר נָתַתָּ אֶת לִבְּךָ לְהָבִין וּלְהִתְעַנּוֹת לִפְנֵי אֱלֹהֶיךָ, נִשְׁמְעוּ דְבָרֶיךָ״.

**לד** כד אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אַפְלוּ שָׁנִים כִּשְׁנֵי אֵלִיָּהוּ, וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים בְּעֵרְבֵי שַׁבָּתוֹת, אֵינָן אֶלָּא סִימָן קְלָלָה. הֵיכִי דָּאָמַר רַבָּה בַּר שִׁילָא: קָשֶׁה יוֹמָא דְּמִטְרָא, כְּיוֹמָא דְּדִינָא. אָמַר אַמֵּימַר: אִי לָא דְּצָרִיךְ לִבְרִיתָא, בָּעֵינַן רַחֲמֵי עֲלֵיהּ, וּמְבַטְּלִינַן לֵיהּ. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: שֶׁמֶשׁ בְּשַׁבָּת, צְדָקָה לָעֲנִיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלאכי ג׳:כ׳) ״וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא״. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: גָּדוֹל יוֹם הַגְּשָׁמִים, שֶׁאַפְלוּ פְּרוּטָה שֶׁבְּכִיס מִתְבָּרֶכֶת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ״ח:י״ב) ״לְתֵת מְטַר אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ, וּלְבָרֵךְ אֶת כָּל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ״. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: אֵין הַבְּרָכָה מְצוּיָה, אֶלָּא בְּדָבָר הַסָּמוּי מִן הָעַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״יְצַו ה׳ אִתְּךָ אֶת הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ״. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אֵין הַבְּרָכָה מְצוּיָה, אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁאֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״יְצַו ה׳ אִתְּךָ אֶת הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ״. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אֵין הַבְּרָכָה מְצוּיָה, אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁאֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״יְצַו ה׳ אִתְּךָ אֶת הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ״.

**לה** תָּנוּ רַבָּנָן: הַנִּכְנָס לָמוּד אֶת גָּרְנוֹ, אוֹמֵר: ״יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהֵינוּ שֶׁתִּשְׁלַח בְּרָכָה בְּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ״. הִתְחִיל לָמוּד, אוֹמֵר: ״בָּרוּךְ הַשּׁוֹלֵחַ בְּרָכָה בַּכְּרִי הַזֶּה״. מָדַד וְאַחַר כָּךְ בֵּרֵךְ, חֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא, לְפִי שֶׁאֵין הַבְּרָכָה מְצוּיָה, לֹא בְּדָבָר הַשָּׁקוּל וְלֹא בְּדָבָר הַמָּדוּד וְלֹא בְּדָבָר הַמָּנוּי, אֶלָּא בְּדָבָר הַסָּמוּי מִן הָעַיִן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גָּדוֹל יוֹם הַגְּשָׁמִים כְּיוֹם קִבּוּץ גָּלֻיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קכ״ו:ד׳) ״שׁוּבָה ה׳ אֶת שְׁבִיתֵנוּ כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב״. וְאֵין ׳אֲפִיקִים׳ אֶלָּא מָטָר, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם יח) ״וַיֵּרָאוּ אֲפִיקֵי מַיִם״. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גָּדוֹל יוֹם הַגְּשָׁמִים, שֶׁאַפְלוּ גְּיָסוֹת פּוֹסְקוֹת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם סה) ״תְּלָמֶיהָ רַוֵּה נַחֵת גְּדוּדֶיהָ״ וְגוֹ׳.

**לו** כה וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין הַגְּשָׁמִים נֶעֱצָרִים אֶלָּא בִּשְׁבִיל פּוֹסְקֵי צְדָקָה בָּרַבִּים, וְאֵין נוֹתְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ״ה:י״ד) ״נְשִׂיאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אָיִן, אִישׁ מִתְהַלֵּל בְּמַתַּת שָׁקֶר״. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: (דברים י״ד:כ״ב) ״עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר״? עַשֵּׂר בִּשְׁבִיל שֶׁתִּתְעַשֵּׁר. אַשְׁכְּחֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לִינּוּקָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ, אָמַר לֵיהּ: אֵימָא לִי פְּסוּקֵיךְ, אָמַר לֵיהּ: ״עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר״. אָמַר לֵיהּ: וּמַאי ״עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר״? אָמַר לֵיהּ: עַשֵּׂר בִּשְׁבִיל שֶׁתִּתְעַשֵּׁר. אָמַר לֵיהּ: מְנָא לָךְ? אָמַר לֵיהּ: זִיל נַסֵּי. אָמַר לֵיהּ: וּמִי שָׁרֵי לְנַסּוּיֵי לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא? וְהָא כְּתִיב: (שם ו) ״לֹא תְנַסּוּ אֶת ה׳״.

**לז** אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא: חוּץ מִזּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלאכי ג׳:י׳) ״הָבִיאוּ אֶת כָּל הַמַּעֲשֵׂר אֶל בֵּית הָאוֹצָר, וִיהִי טֶרֶף בְּבֵיתִי, וּבְחָנוּנִי נָא בָּזֹאת אָמַר ה׳ צְבָאוֹת, אִם לֹא אֶפְתַּח לָכֶם אֶת אֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם, וַהֲרִיקֹתִי לָכֶם בְּרָכָה עַד בְּלִי דָי״. מַאי ״עַד בְּלִי דָי״? אָמַר רָמֵי בַּר חָמָא, אָמַר רַב: עַד שֶׁיִּבָּלוּ שִׂפְתוֹתֵיכֶם מִלּוֹמַר: ׳דַּי׳. אָמַר לֵיהּ: אִי הֲוָה מָטְיָא הָתָם, לְהַאי פְּסוּקָא, לָא הֲוֵינָא צְרִיכְנָא לָךְ, וּלְרַבִּי הוֹשַׁעְיָא רַבָּךְ.

**לח** כו וְתוּ, אַשְׁכְּחֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לִינּוּקָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ, דְּיָתֵיב וְאָמַר: (משלי י״ט:ג׳) ״אִוֶּלֶת אָדָם תְּסַלֵּף דַּרְכּוֹ וְעַל ה׳ יִזְעַף לִבּוֹ״. יָתֵיב רַבִּי יוֹחָנָן וְקָא מִתַּמַּהּ, אָמַר: מִי אִיכָּא מִידֵי, דִּכְתִיבִי בִּכְתוּבִים דְּלָא רְמִיזִי בְּאוֹרַיְתָא? אָמַר לֵיהּ: אַטּוּ הָא, מִי לָא רְמִיזָא? וְהָא כְּתִיב: (בראשית מ״ב:כ״ח) ״וַיֵּצֵא לִבָּם וַיֶּחֶרְדוּ אִישׁ אֶל אָחִיו לֵאמֹר: מַה זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ״. דַּל עֵינֵיהּ, וְחָזָא בֵּיהּ, אַתְיָא אִימֵּיהּ אַפִּיקְתֵּיהּ. אָמְרָה לֵיהּ: תָּא מְקַמֵּיהּ, דְּלָא לִיעְבִיד לָךְ כִּדְעָבַד לַאֲבוּךְ.

**לט** כז וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מָטָר, בִּשְׁבִיל יָחִיד, [פַּרְנָסָה, בִּשְׁבִיל רַבִּים. מָטָר, בִּשְׁבִיל יָחִיד], דִּכְתִיב: (דברים כ״ח:י״ב) ״יִפְתַּח ה׳ לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב וְגוֹ׳, לְתֵת מְטַר אַרְצְךָ״. פַּרְנָסָה, בִּשְׁבִיל רַבִּים, דִּכְתִיב: (שמות ט״ז:ד׳) ״הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם״.

**מ** כח מֵיתִיבִי: רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שִׁלְשָׁה פַּרְנָסִים טוֹבִים עָמְדוּ לְיִשְׂרָאֵל, אֵלּוּ הֵן: מֹשֶׁה, אַהֲרֹן וּמִרְיָם. וְשָׁלֹשׁ מַתָּנוֹת טוֹבוֹת נִתְּנוּ עַל יָדָם, וְאֵלּוּ הֵן: בְּאֵר וְעָנָן וּמָן. ׳בְּאֵר׳, בִּזְכוּת מִרְיָם. ׳עַמּוּד עָנָן׳, בִּזְכוּת אַהֲרֹן. ׳מָן׳, בִּזְכוּת מֹשֶׁה. מֵתָה מִרְיָם, נִסְתַּלֵּק הַבְּאֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כ׳:ב׳) ״וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם״. וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: ״וְלֹא הָיָה מַיִם לָעֵדָה״, וְחָזְרָה בִּזְכוּת שְׁנֵיהֶם. מֵת אַהֲרֹן, נִסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי כָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כא) ״וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עֲרָד״, מַה שְׁמוּעָה שָׁמַע? שָׁמַע שֶׁמֵּת אַהֲרֹן וְנִסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי כָּבוֹד, וּכְסָבוּר, נִתְּנָה לוֹ רְשׁוּת לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל, וְהֵינוּ דִּכְתִיב: (שם כ) ״וַיִּרְאוּ כָּל הָעֵדָה כִּי גָוַע אַהֲרֹן״. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אַל תִּקְרֵי ׳וַיִּרְאוּ׳, אֶלָּא ׳וַיֵּרֵאוּ׳! כִּדְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: ׳כִּי׳ מְשַׁמֵּשׁ בְּאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת: אִי, דִּילְמָא, אֶלָּא, דְּהָא. חָזְרוּ שְׁנֵיהֶם בִּזְכוּת מֹשֶׁה. מֵת מֹשֶׁה, נִסְתַּלְּקוּ כֻּלָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה י״א:ח׳) ״וָאַכְחִד אֶת שְׁלֹשֶׁת הָרֹעִים בְּיֶרַח אֶחָד״. וְכִי בְּיֶרַח אֶחָד מֵתוּ? וַהֲלֹא מִרְיָם מֵתָה בְּנִיסָן, וְאַהֲרֹן בְּאָב, וּמֹשֶׁה בַּאֲדָר! אֶלָּא, מְלַמֵּד (שנסתלקו) [שֶׁנִּתְבַּטְּלוּ שְׁלֹשׁ מַתָּנוֹת טוֹבוֹת שֶׁנִּתְּנוּ עַל יָדָן, וְנִסְתַּלְּקוּ] כֻּלָּם בְּיֶרַח אֶחָד. אַלְמָא, אַשְׁכְּחָן פַּרְנָסָה בִּשְׁבִיל יָחִיד! שַׁאנִי מֹשֶׁה, כֵּיוָן (דאלים זכותיה) [דִּלְרַבִּים הוּא בָּעֵי], כְּרַבִּים דָּמֵי.

**מא** כט רַב הוּנָא בַּר מָנוֹחַ וְרַב שְׁמוּאֵל בַּר אִידִי וְרַב חִיָּא מִוּוֹסְתַּנְיָא, הֲווּ שְׁכִיחֵי קַמֵּיהּ דְּרָבָא. כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרָבָא, אַתּוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא. כָּל אֵימַת דַּהֲוָה אָמַר לְהוּ שְׁמַעְתָּא, וְלָא הֲוָה מִסְתַּבְּרָא לְהוּ, הֲווּ מְרַמְּזֵי אַהֲדָדֵי. חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ, אַקְרִיחוּהוּ בְּחֶלְמֵיהּ: (זכריה י״א:ח׳) ״וָאַכְחִד אֶת שְׁלֹשֶׁת הָרֹעִים״. לְמָחָר, כִּי הֲווּ מִטְּרֵי מִינֵיהּ, אָמַר לְהוּ: ״לֵיזְלוּ רַבָּנָן לִשְׁלָמָא״. רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי הֲוָה שָׁכִיחַ קַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא, הֲוָה מַקְשֵׁי לֵיהּ טוּבָא. יוֹמָא חַד חַזְיֵיהּ דְּנָפַל עַל אַפֵּיהּ, שַׁמְעֵיהּ דְּאָמַר: ״רַחֲמָנָא לִיצְלָן מִכִּיסּוּפָא דִּשִׁימֵי״, קַבֵּיל עֲלֵיהּ שְׁתִיקוּתָא, וְתוּ לָא אַקְשֵׁי לֵיהּ.

**מב** ל וְאַף רֵישׁ לָקִישׁ סָבַר: מָטָר, בִּשְׁבִיל יָחִיד, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מְנַיִן*)) לְמָטָר בִּשְׁבִיל יָחִיד? דִּכְתִיב: (זכריה י׳:א׳) ״שַׁאֲלוּ מֵה׳ מָטָר בְּעֵת מַלְקוֹשׁ, ה׳ עֹשֶׂה חֲזִיזִים, וּמְטַר גֶּשֶׁם יִתֵּן לָהֶם לְאִישׁ עֵשֶׂב בַּשָּׂדֶה״. יָכוֹל לַכֹּל? תַּלְמוּד לוֹמַר: ׳לְאִישׁ׳. וְתַנְיָא: אִי ׳לְאִישׁ׳, יָכוֹל לְכָל שְׁדוֹתָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר: ׳עֵשֶׂב׳. אִי עֵשֶׂב, יָכוֹל לְכָל הַשָּׂדֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: ׳עֵשֶׂב׳. כִּי הָא דְּרַב דָּנִיֵּאל בַּר (רב) קָטִינָא, הֲוָה לֵיהּ הַאי גִּינְתָּא. כָּל יוֹמָא הֲוָה אָזֵיל וְסַיַּר לָהּ, אָמַר: הָא מֵישְׁרָא בַּעְיָא מַיָּא, וְהָא מֵישְׁרָא לָא בַּעְיָא מַיָּא. וְאָתָא מְטָרָא וְקָמַשְׁקֵי כָּל הֵיכָא דְּמִבָּעֵי לֵיהּ מַיָּא. מַאי, ״ה׳ עֹשֶׂה חֲזִיזִים״? אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: מְלַמֵּד, שֶׁכָּל צַדִּיק וְצַדִּיק, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לוֹ חָזִיז בִּפְנֵי עַצְמוֹ. מַאי ׳חֲזִיזִים׳? אָמַר רַב יְהוּדָה: פּוֹרְחוֹת. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: סִימָן לְמָטָר, פּוֹרְחוֹת. מַאי ׳פּוֹרְחוֹת׳? אָמַר רַב פָּפָּא: עִיבָּא קְלִישָׁא תּוּתֵי עִיבָּא סְמִיכְתָּא. אָמַר רַב יְהוּדָה: נְהִילָא מִקַּמֵּי מִיטְרָא, אָתָא מִיטְרֵי! בָּתַר מִיטְרָא, פָּסַק מִיטְרָא! מִקַּמֵּיהּ מִיטְרָא, אַתֵּי מִיטְרָא, וְסִימָנִיךְ: מְהוּלְתָּא! דְּבָתַר מִיטְרָא, פָּסִיק מִיטְרָא, וְסִימָנִיךְ: חַרְיָא דְּעִיזֵּי. עוּלָּא אִיקְלַע לְבָבֶל, חָזָא פּוֹרְחוֹת, אָמַר לְהוּ: פַּנּוּ מָאנֵי, דְּהַשְׁתָּא אַתֵּי מִיטְרָא. אָמַר לְסוֹף לָא אָתָא מִיטְרָא, אָמַר: כִּי הֵיכִי דְּמְשַׁקְּרֵי בַּבְלָאֵי, הָכִי מְשַׁקְּרֵי מִטְרֵיהוּ. עוּלָּא אִיקְלַע לְבָבֶל, חָזָא מְלֹא צַנָּא דְּתַמְרֵי בְּזוּזָא, אָמַר: מְלֹא צַנָּא דְּדוּבְשָׁא בְּזוּזָא, וּבַבְלָאֵי לָא עַסְקֵי בְּאוֹרַיְתָא? בְּלֵילְיָא צְעֲרוּהוּ, אָמַר: מְלֹא צַנָּא דְּסַכְּנֵי בְּזוּזָא, וּבַבְלָאֵי עַסְקֵי בְּאוֹרַיְתָא!

**מג** לא תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, מִמֵּימֵי אוֹקְיָנוּס הוּא שׁוֹתֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ב׳:ו׳) ״וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת כָּל פְּנֵי הָאֲדָמָה״. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: וַהֲלֹא מֵימֵי אוֹקְיָנוּס מְלוּחִין הֵם! אָמַר לֵיהּ: מִתְמַתְּקִין בֶּעָבִים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, מִמַּיִם הָעֶלְיוֹנִים הוּא שׁוֹתֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י״א:י״א) ״לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם״. אֶלָּא, מָה אֲנִי מְקַיֵּם ״וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ״? מְלַמֵּד, שֶׁהָעֲנָנִין מִתְגַּבְּרִין וְעוֹלִין (עד) לָרָקִיעַ, וּפוֹתְחִין פִּיהֶם כְּנֹאד, וּמְקַבְּלִין מֵי־מָטָר, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל״ו:כ״ז) ״יָזֹקּוּ מָטָר לְאֵדוֹ״, וְהֵם מְנַקְּבוֹת כְּכָבָרָה, [וּבָאוֹת] וּמְחַשְּׁרוֹת מַיִם עַל גַּבֵּי קַרְקַע, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב כ״ב:י״ב) ״חֲשֹׁרַת מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים״. וְאֵין בֵּין טִפָּה לְטִפָּה אֶלָּא כְּמִלֹּא נִימָא, לְלַמֶּדְךָ שֶׁגָּדוֹל יוֹם הַגְּשָׁמִים כְּיוֹם שֶׁנִּבְרְאוּ בּוֹ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ט׳:י׳) ״עֹשֶׂה גְדֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר״, וּכְתִיב: (שם ה) ״הַנֹּתֵן מָטָר עַל פְּנֵי אָרֶץ״. וּכְתִיב לְהַלָּן: (ישעיהו מ׳:כ״ח) ״הֲלֹא יָדַעְתָּ אִם לֹא שָׁמַעְתָּ, אֱלֹהֵי עוֹלָם וְכוּ׳, אֵין חֵקֶר לִתְבוּנָתוֹ״. (וכתיב: (תהילים ס״ה:ז׳) ״מכין הרים בכחו״ וגו׳.) אָמַר מַר: (אמר לו רבי אליעזר) מִתְמַתְּקִים הֵם בֶּעָבִים. כְּמַאן אַזְלָא, הָא דְּאָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּתִיב: ׳חֶשְׂכַת׳, וּכְתִיב: ׳חַשְׂרַת׳. שְׁקוֹל כַּ״ף שָׁדֵי אַרֵי״ש, קָרֵי בֵּיהּ: ׳חַכְשַׂרַת׳. הָא כֵּיצַד? מִתְמַתְּקִים הֵן בֶּעָבִים, כְּמַאן? כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְאֵידָךְ? הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַב דִּימִי, דְּאָמַר: אַמְרֵי בְּמַעֲרָבָא: חֲשׁוּךְ עֲנָנִי, סְגִיאָן מוֹהִי. נְהוֹר עֲנָנִי, זְעִירָן מוֹהִי.

**מד** כְּמַאן אַזְלָא, הָא דְּתַנְיָא: מַיִם הָעֶלְיוֹנִים בְּמַאֲמָר הֵן תְּלוּיִים, וּפְרוֹתֶיהָן מִי־גְּשָׁמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ק״ד:י״ג) ״מִפְּרִי מַעֲשֶׂיךָ תִּשְׂבַּע הָאָרֶץ״, כְּמַאן? כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר? (אמר לך) הַהוּא, בְּמַעֲשֵׂה יָדָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּתִיב. כְּמַאן אַזְלָא, הָא דִּכְתִיב: (שם) ״מַשְׁקֶה הָרִים מֵעֲלִיּוֹתָיו״, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מֵעֲלִיּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּמַאן? כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר לְךָ: כִּיוָן דְּקָא סְלִיקִי לְהָתָם, כְּמַאן דְּאַתּוּ מֵהָתָם דָּמֵי. דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, הָא דִּכְתִיב: (דברים כ״ח:כ״ד) ״מְטַר אַרְצְךָ אָבָק וְעָפָר מִן הַשָּׁמַיִם״, (״אבק ועפר מן השמים״) הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ? אֶלָּא כִּיוָן דְּמִדְּלִי לְהָתָם, ״מִן הַשָּׁמַיִם״ קָרֵי לֵיהּ, הָכִי נַמִּי, כִּיוָן דִּסְלִיקִי לְהָתָם, ״מֵעֲלִיּוֹתָיו״ קָרֵי לֵיהּ. כְּמַאן אַזְלָא, הָא דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: (תהילים ל״ג:ז׳) ״כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם נֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת״, מִי גָּרֵם לָאוֹצָרוֹת, שֶׁיִּתְמַלְּאוּ בָּר? תְּהוֹמוֹת, כְּמַאן? כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ? הַהוּא, בִּבְרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם כְּתִיב.

**מה** לב תנו רַבָּנָן: אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִבְרֵאת תְּחִלָּה, וְכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ נִבְרָא לִבְסוֹף שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ח׳:כ״ו) ״עַד לֹא עָשָׂה אֶרֶץ וְחוּצוֹת״. (תנו רבנן:) אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שׁוֹתָה בַּתְּחִלָּה, וְכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ (שותה) בַּסּוֹף, [שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ה׳:י׳) ״הַנֹּתֵן מָטָר עַל פְּנֵי אָרֶץ, וְשֹׁלֵחַ מַיִם עַל פְּנֵי חוּצוֹת״]. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שׁוֹתָה מֵי־גְּשָׁמִים, וְכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שׁוֹתֶה מִתַּמְצִית. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁמְּגַבֵּן אֶת הַגְּבִינָה, נוֹטֵל אֶת הָאֹכֶל וּמַנִּיחַ אֶת הַפְּסֹלֶת. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מַשְׁקֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ, וְכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, מַשְׁקֶהוּ עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״הַנֹּתֵן מָטָר עַל פְּנֵי אָרֶץ, וְשֹׁלֵחַ מַיִם עַל פְּנֵי חוּצוֹת״.

**מו** לג אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, תַּמְצִיתָהּ שֶׁל גַּן־עֵדֶן הוּא שׁוֹתֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ב) ״וְנָהָר יֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן, וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים״. תָּנָא: (מי תמצית) [מִתַּמְצִית] בֵּית כּוּר, שׁוֹתֶה *)) תַּרְקַב. תָּנוּ רַבָּנָן: אֶרֶץ מִצְרַיִם הַוְיָא אַרְבַּע מְאוֹת פַּרְסָה עַל אַרְבַּע מְאוֹת פַּרְסָה. וּמִצְרַיִם, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בְּכוּשׁ, וְכוּשׁ, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בָּעוֹלָם, וְעוֹלָם, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בְּגַן, וְגַן, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בְּעֵדֶן. וְעֵדֶן, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בְּגֵיהִנֹּם. נִמְצָא כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, כְּכִסּוּי קְדֵרָה לְגֵיהִנֹּם. (וגיהנום) [וְיֵשׁ אוֹמְרִים: גֵּיהִנֹּם] אֵין לוֹ שִׁעוּר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: עֵדֶן אֵין לוֹ שִׁעוּר. [אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: מַאי דִּכְתִיב: (ירמיה נא) ״שֹׁכֶנֶת עַל מַיִם רַבִּים רַבַּת אֹצָרוֹת״, מִי גָּרַם לָבֶבֶל שֶׁיִּהוּ אוֹצְרוֹתֶיהָ מְלֵאוֹת בָּר? הֲוֵי אוֹמֵר: מִפְּנֵי שֶׁשּׁוֹכֶנֶת עַל מַיִם רַבִּים. אָמַר רַב: עַתִּירָה בָּבֶל, דְּחַצְדָא בְּלָא מֵיטְרָא. אָמַר אַבַּיֵי: נָקְטִינָן: טוֹבְעָנִי וְלָא יוֹבְשָׁנִי].

**מז** לד ״וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו: לָמָּה תִּתְרָאוּ״. (בראשית מ״ב:א׳) אָמַר לָהֶם יַעֲקֹב לְבָנָיו: אַל תַּרְאוּ עַצְמְכֶם כְּשֶׁאַתֶּם שְׂבֵעִים, לֹא בְּפְנֵי עֵשָׂו וְלֹא בְּפְנֵי יִשְׁמָעֵאל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְקַנְּאוּ בָּכֶם. (בראשית מ״ה:כ״ד) ״אַל תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ״], אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָמַר לָהֶם יוֹסֵף לְאֶחָיו: אַל תִּתְעַסְּקוּ בִּדְבַר הֲלָכָה, שֶׁמָּא תִּרְגְּזוּ עֲלֵיכֶם הַדָּרֶךְ. אִינִי, וְהָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָאי בְּרַבִּי בֶּרֶכְיָה: שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמְּהַלְכִין בַּדָּרֶךְ, וְאֵין בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה, רְאוּיִין לִשָּׂרֵף, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים ב ב׳:י״א) ״וַיְהִי הֵמָּה הֹלְכִים הָלוֹךְ וְדַבֵּר, וְהִנֵּה רֶכֶב אֵשׁ וְסוּסֵי אֵשׁ, וַיַּפְרִדוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם״. טַעְמָא דְּאֵיכָּא דִּבּוּר, הָא לֵיכָּא דִּבּוּר, רְאוּיִין לִשָּׂרֵף. לָא קַשְׁיָא, הָא, לְמִיגְרַס, הָא, לְעִיּוּנֵי. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: אַל תַּפְסִיעוּ פְּסִיעָה גַּסָּה, וְהַכְנִיסוּ חַמָּה לָעִיר. ״אַל תַּפְסִיעוּ פְּסִיעָה גַּסָּה, דְּאָמַר מַר: פְּסִיעָה גַּסָּה נוֹטֶלֶת אֶחָד מֵחֲמֵשׁ מֵאוֹת מִמְּאוֹר עֵינָיו שֶׁל אָדָם. ״וְהַכְנִיסוּ חַמָּה לָעִיר״, כִּדְרַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: לְעוֹלָם יֵצֵא אָדָם בְּכִי־טוֹב, וְיִכָּנֵס בְּכִי־טוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית מ״ד:ג׳) ״הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שֻׁלָּחוּ״.

**מח** אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַבִּי חִיָּא: הַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, אַל יֹאכַל יוֹתֵר מִשְּׁנֵי רְעָבוֹן. מַאי טַעְמָא? הָכָא תַּרְגִּימוּ: מִשּׁוּם מַעְיָנָא. בְּמַעֲרָבָא אָמְרִי: מִשּׁוּם מְזוֹנֵי. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּיָתִיב בְּאַרְבָּא, אִי נַמִּי דְּקָאָזִיל מֵאוֹנָא לַאוֹנָא. רַב פָּפָּא, כָּל פַּרְסָה וּפַרְסָה אָכִיל חָדָא רִיפְתָּא, קַסְבַר מִשּׁוּם מַעְיָנָא. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל הַמַּרְעִיב עַצְמוֹ בִּשְׁנֵי רְעָבוֹן, נִצּוֹל מִמִּיתָה מְשֻׁנָּה, [שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ה) ״בְּרָעָב פָּדְךָ מִמָּוֶת״. ׳מֶרֶעָב׳, מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: בְּשָׁכַר שֶׁמַּרְעִיב עַצְמוֹ בִּשְׁנֵי רְעָבוֹן נִצּוֹל מִמִּיתָה מְשֻׁנָּה]. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אָסוּר לְאָדָם לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בִּשְׁנֵי רְעָבוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית מא) ״וּלְיוֹסֵף יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב״. תָּנָא: חֲשׁוּכֵי בָנִים, מְשַׁמְּשִׁין מִטּוֹתֵיהֶן בִּשְׁנֵי רְעָבוֹן.

**מט** לה תָּנוּ רַבָּנָן: בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין בְּצַעַר, וּפָרַשׁ אֶחָד מֵהֶם, בָּאִים שְׁנֵי מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת [שֶׁמְּלַוִּין לוֹ לָאָדָם], וּמַנִּיחִין לוֹ יָדֵיהֶם עַל רֹאשׁוֹ, וְאוֹמְרִים: פְּלוֹנִי זֶה שֶׁפָּרַשׁ מִן הַצִּבּוּר, אַל יִרְאֶה בְּנֶחָמַת צִבּוּר. תַּנְיָא אִידָךְ: בִּזְמַן שֶׁהַצִּבּוּר שְׁרוּיִ בְּצַעַר, אַל יֹאמַר אָדָם: אֵלֵךְ לְבֵיתִי וְאֹכַל וְאֶשְׁתֶּה, וְשָׁלוֹם עָלַיִךְ נַפְשִׁי. וְאִם עוֹשֶׂה כֵּן, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (ישעיהו כ״ב:י״ג) ״וְהִנֵּה שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה, הָרֹג בָּקָר וְשָׁחֹט צֹאן, אָכֹל בָּשָׂר וְשָׁתוֹת יָיִן, אָכוֹל וְשָׁתוֹ כִּי מָחָר נָמוּת״. מַה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ? ״וְנִגְלָה בְאָזְנֵי ה׳ צְבָאוֹת אִם יְכֻפַּר הֶעָוֹן הַזֶּה לָכֶם עַד תְּמֻתוּן״. עַד כָּאן מִדַּת בֵּינוֹנִים. אֲבָל בְּמִדַּת רְשָׁעִים, מַה כְּתִיב? (שם נו) ״אֻתָּיו אֶקָּחָה יַיִן וְנִסְבְּאָה שֵׁכָר״ וְגוֹ׳. מַה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ? (שם נז) ״הַצַּדִּיק אָבָד וְאֵין אִישׁ שָׂם עַל לֵב וְגוֹ׳, כִּי מִפְּנֵי הָרָעָה נֶאֱסַף הַצַּדִּיק״. אֶלָּא, יְצֵעֵר אָדָם עִם הַצִּבּוּר, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁצִּעֵר עַצְמוֹ עִם הַצִּבּוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות י״ז:י״ב) ״וַיְדֵי מֹשֶׁה כְבֵדִים, וַיִּקְחוּ אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו, וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ״. וְכִי לֹא הָיָה לוֹ לְמֹשֶׁה כַּר אֶחָד, אוֹ כֶּסֶת אַחַת לֵישֵׁב עָלֶיהָ? אֶלָּא כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה: הוֹאִיל וְיִשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין בְּצַעַר, אַף אֲנִי אֶהְיֶה עִמָּהֶם בְּצַעַר. וְכָל הַמְצַעֵר עַצְמוֹ עִם הַצִּבּוּר זוֹכֶה וְרוֹאֶה בְּנֶחָמַת צִבּוּר. וְשֶׁמָּא יֹאמַר אָדָם: מִי מֵעִיד בִּי? אַבְנֵי בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם וְקוֹרוֹת בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם מְעִידִין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (חבקוק ב׳:י״א) ״כִּי אֶבֶן מִקִּיר תִּזְעָק, וְכָפִיס מֵעֵץ יַעֲנֶנָּה״. דְּבֵי רַבִּי שִׁילָא אָמְרִי: שְׁנֵי מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת הַמְלַוִּין לוֹ לָאָדָם, הֵם מְעִידִין עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים צ״א:י״א) ״כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָךְ״. רַבִּי חִדְקָא אוֹמֵר: נִשְׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם הִיא מְעִידָה עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (מיכה ז׳:ה׳) ״מִשֹּׁכֶבֶת חֵיקֵךְ שְׁמֹר פְּתְחֵי פִיךְ״. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אֲבָרָיו שֶׁל אָדָם מְעִידִים בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ״ג:י׳) ״אַתֶּם עֵדַי נְאֻם ה״״. אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל הַיּוֹשֵׁב בְּתַעֲנִית, נִקְרָא ׳חוֹטֵא׳. (שנאמר: (במדבר ו׳:י״א) ״וכפר עליו מאשר חטא על הנפש״. וכי באיזו נפש חטא? אלא שציער נפשו מן היין. ותניא:) [סָבַר כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא]: רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר [בְּרַבִּי] אוֹמֵר: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: ״מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ״, וְכִי בְּאֵיזוֹ נֶפֶשׁ חָטָא זֶה? אֶלָּא, שֶׁצִּעֵר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן; וַהֲלֹא דְּבָרִים קַלְוָחֹמֶר! וּמַה זֶּה שֶׁלֹּא צִעֵר עַצְמוֹ אֶלָּא מִן הַיַּיִן, נִקְרָא ׳חוֹטֵא׳, הַמְצַעֵר עַצְמוֹ מִכָּל דָּבָר [וְדָבָר], עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: נִקְרָא ׳קָדוֹשׁ׳, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ״, (והלא

דברים קל־וחומר) וּמַה זֶּה שֶׁלֹּא צִעֵר עַצְמוֹ אֶלָּא (מן היין) [מִדָּבָר אֶחָד], נִקְרָא ׳קָדוֹשׁ׳, הַמְצַעֵר עַצְמוֹ מִכָּל דָּבָר, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה? ! וְלִשְׁמוּאֵל, הָא אִיקְרִי ׳קָדוֹשׁ׳? (ההוא דמצי מצער נפשיה) [הַהוּא, אַ׳גַּדֵּל פֶּרַע׳ קָאֵי]. וְרַבִּי אֶלְעָזָר, הָא אִיקְרִי ׳חוֹטֵא׳? הַהוּא, דְּמִסָּאֵב נַפְשֵׁיהּ.

**נ** וּמִי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר הָכִי ! וְהָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לְעוֹלָם (יראה) [יֵמֵד] אָדָם עַצְמוֹ כְּאִלּוּ קָדוֹשׁ שָׁרוּי בְּתוֹךְ מֵעָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע י״א:ט׳) ״בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ״. לָא קַשְׁיָא, הָא, דְּמָצֵי לְצַעוּרֵי נַפְשֵׁיהּ, הָא, דְּלָא מָצֵי לְצַעוּרֵי נַפְשֵׁיהּ. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: נִקְרָא ׳חָסִיד׳ שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י״א:י״ז) ״גֹּמֵל נַפְשׁוֹ אִישׁ חָסֶד, [וְעֹכֵר שְׁאֵרוֹ אַכְזָרִי״]. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה [בַּר אַבָּא], אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אֵין תַּלְמִיד חָכָם רַשַּׁאי לֵישֵׁב בְּתַעֲנִית, מִפְּנֵי שֶׁמְּמַעֵט מִמְּלַאכְתּ שָׁמַיִם. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: הַאי בַּר בֵּי רַב דְּיָתֵיב בְּתַעֲנִיתָא, כַּלְבָּא לֵיכוֹל שֵׁירוּתֵיהּ.

**נא** לו ״אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל״, (דברים ל״ב:ד׳) ״אֵל אֱמוּנָה״, כְּשֵׁם שֶׁנִּפְרָעִין מִן הָרְשָׁעִים לָעוֹלָם הַבָּא, אַפִּלּוּ עַל עֲבֵרָה קַלָּה שֶׁעוֹשִׂין, כָּךְ נִפְרָעִין מִן הַצַּדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה עַל עֲבֵרָה קַלָּה שֶׁעוֹשִׂין. ״וְאֵין עָוֶל״, כְּשֵׁם שֶׁמְּשַׁלְּמִים שָׂכָר לַצַּדִּיקִים לָעוֹלָם הַבָּא, אַפִּלּוּ עַל מִצְוָה קַלָּה שֶׁעוֹשִׂין, כָּךְ מְשַׁלְּמִים שָׂכָר לָרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה אַפִּלּוּ עַל מִצְוָה קַלָּה שֶׁעוֹשִׂין. ״צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא״, אָמְרוּ: בְּשָׁעַת פְּטִירָתוֹ שֶׁל אָדָם לְבֵית עוֹלָמוֹ, כָּל מַעֲשָׂיו (נפטרין) [נִפְרָטִין] לְפָנָיו, וְאוֹמְרִים לוֹ: כָּךְ וְכָךְ עָשִׂיתָ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וְהוּא אוֹמֵר: הֵן. וְאוֹמְרִים לוֹ: חָתַם ! וְחוֹתֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל״ז:ז׳) ״בְּיַד כָּל אָדָם יַחְתּוֹם״. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמַּצְדִּיק עָלָיו אֶת הַדִּין, וְאוֹמֵר לָהֶם: יָפָה דַּנְתּוּנִי. לָקַיִם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: (תהילים נ״א:ו׳) ״לְמַעַן תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ״ וְגוֹ׳.

**נב** לז מַר עוּקְבָא אִיקְלַע לְגִנְזַק, בָּעוּ מִינֵיהּ: בַּמֶּה שִׁמֵּשׁ מֹשֶׁה כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים? לָא הֲוָה בְּיָדֵיהּ, אָזַל וְשָׁאֵיל בֵּי מִדְרָשָׁא, אָמְרוּ לֵיהּ: בְּחָלוּק לָבָן. רַב כַּהֲנָא מַתְנִי: בְּחָלוּק לָבָן שֶׁאֵין לוֹ אִימְרָא. [אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵין אָדָם חָשׁוּב רַשַּׁאי לִפֹּל עַל פָּנָיו, אֶלָּא אִם כֵּן נַעֲנָה כִּיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע ז׳:י׳) ״וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל יְהוֹשֻׁעַ קֻם לָךְ, לָמָּה זֶּה אַתָּה נֹפֵל עַל פָּנֶיךָ?״] וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵין אָדָם חָשׁוּב רַשַּׁאי לַחְגֹּר שַׂק (על בשרו) אֶלָּא אִם כֵּן נַעֲנָה כִּיהוֹרָם בֶּן אַחְאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים ב ו׳:ל׳) ״וַיְהִי כִשְׁמֹעַ הַמֶּלֶךְ אֶת דִּבְרֵי הָאִשָּׁה, וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו, וְהוּא עֹבֵר עַל הַחוֹמָה וַיִּרְא הָעָם וְהִנֵּה הַשַּׂק עַל בְּשָׂרוֹ מִבָּיִת״. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא הַכֹּל בִּנְפִילָה, וְלֹא הַכֹּל בִּקְרִיעָה. מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בִּנְפִילָה, יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב בִּקְרִיעָה. מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בִּנְפִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר י״ד:ה׳) ״וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן״ וְגוֹ׳. יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב בִּקְרִיעָה, דִּכְתִיב: (שם) ״וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וְכָלֵב בֶּן יְפֻנֶּה מִן הַתָּרִים אֶת הָאָרֶץ קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם״. מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא וְאִי תֵּימָא רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: אִי [הֲוָה] כְּתִיב ׳יְהוֹשֻׁעַ׳ כִּדְקָאָמְרִתְּ, הַשְׁתָּא דִּכְתִיב ׳וִיהוֹשֻׁעַ׳, הָא וְהָא עָבוּד.

**נג** לח וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא הַכֹּל בְּקִימָה, וְלֹא הַכֹּל בְּהִשְׁתַּחֲוָיָה. מְלָכִים גּוֹיִים בְּקִימָה. וְשָׂרִים גּוֹיִים בְּהִשְׁתַּחֲוָיָה. מְלָכִים בְּקִימָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ״ט:ז׳) ״כֹּה אָמַר ה׳ גֹּאֵל יִשְׂרָאֵל קְדוֹשׁוֹ: לִבְזֹה נֶפֶשׁ וְגוֹ׳, מְלָכִים יִרְאוּ וָקָמוּ״. וְשָׂרִים בְּהִשְׁתַּחֲוָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״שָׂרִים וְיִשְׁתַּחֲווּ״. מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא, [וְאִיתֵּימָא רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי]: אִי כְּתִיב ׳יִשְׁתַּחֲווּ׳ כִּדְקָאָמְרִינַן, הַשְׁתָּא דִּכְתִיב ׳וְיִשְׁתַּחֲווּ׳, הָא וְהָא עָבוּד ! אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אַף אָנוּ נֹאמַר: לֹא הַכֹּל לְאוֹרָה, וְלֹא הַכֹּל לְשִׂמְחָה. צַדִּיקִים לְאוֹרָה, וְיִשָּׁרִים לְשִׂמְחָה. צַדִּיקִים לְאוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים צ״ז:י״א) ״אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק״. וְיִשָּׁרִים לְשִׂמְחָה, דִּכְתִיב: ״וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה״.

## פרק ב

**א** **תענית פרק ב** - לט מַתְנִיתִין. סֵדֶר תַּעֲנִיּוֹת כֵּיצַד? מוֹצִיאִין אֶת הַתֵּבָה לְרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר, וְנוֹתְנִין אֵפֶר מִקְלֶה עַל גַּבֵּי הַתֵּבָה, [וּבְרֹאשׁ הַנָּשִׂיא, וּבְרֹאשׁ אַב בֵּית־דִּין, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן בְּרֹאשׁוֹ. הַזָּקֵן שֶׁבָּהֶן אוֹמֵר לִפְנֵיהֶן דִּבְרֵי כִבּוּשִׁין: אַחֵינוּ, לֹא נֶאֱמַר בְּאַנְשֵׁי נִינְוֵה: ״וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת שַׂקָּם וְאֶת תַּעֲנִיתָם״, אֶלָּא (יונה ג׳:י׳) ״וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם, כִּי שָׁבוּ מִדַּרְכָּם הָרָעָה״. וּבַקַּבָּלָה הוּא אוֹמֵר: (יואל ב׳:י״ג) ״וְקִרְעוּ לְבַבְכֶם וְאַל בִּגְדֵיכֶם״. עָמְדוּ בִּתְפִלָּה, מוֹרִידִין לִפְנֵי הַתֵּבָה זָקֵן וְרָגִיל, וְיֵשׁ לוֹ בָּנִים, וּבֵיתוֹ רֵיקָם, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא לִבּוֹ שָׁלֵם בַּתְּפִלָּה, וְאוֹמֵר לִפְנֵיהֶן עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע בְּרָכוֹת; שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה שֶׁבְּכָל יוֹם, וּמוֹסִיף עֲלֵיהֶן עוֹד שֵׁשׁ, וְאִלּוּ הֵן: זִכְרוֹנוֹת, וְשׁוֹפָרוֹת (תהילים ק״כ:א׳) ״אֶל ה׳ בַּצָּרָתָה לִי קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי״. (שם קכא) ״אֶשָּׂא עֵינַי אֶל הֶהָרִים״ וְגוֹ׳. (שם קל) ״מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ ה׳״. (שם קב) ״תְּפִלָּה לְעָנִי כִּי יַעֲטֹף״. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר ׳זִכְרוֹנוֹת׳ וְ׳שׁוֹפָרוֹת׳, אֶלָּא אוֹמֵר תַּחְתֵּיהֶן (מלכים א ח׳:ל״ז) ״רָעָב כִּי יִהְיֶה בָאָרֶץ, דֶּבֶר כִּי יִהְיֶה״. (ירמיהו י״ד:א׳) ״אֲשֶׁר הָיָה דְּבַר ה׳ אֶל יִרְמְיָהוּ עַל דִּבְרֵי הַבַּצָּרוֹת״. וְאוֹמֵר חוֹתָמֵיהֶן. עַל הָרִאשׁוֹנָה הוּא אוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה אֶת אַבְרָהָם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם, וְיִשְׁמַע בְּקוֹל צַעֲקַתְכֶם הַיּוֹם הַזֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל. עַל הַשְּׁנִיָּה הוּא אוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה אֶת אֲבוֹתֵינוּ עַל יַם־סוּף, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם הַיּוֹם הַזֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, זוֹכֵר הַנִּשְׁכָּחוֹת.

**ב** עַל הַשְּׁלִישִׁית הוּא אוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה אֶת יְהוֹשֻׁעַ בַּגִּלְגָּל, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע בְּקוֹל צַעֲקַתְכֶם הַיּוֹם הַזֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, שׁוֹמֵעַ תְּרוּעָה. עַל הָרְבִיעִית הוּא אוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה אֶת שְׁמוּאֵל בַּמִּצְפָּה, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע בְּקוֹל צַעֲקַתְכֶם הַיּוֹם הַזֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, שׁוֹמֵעַ צְעָקָה. עַל הַחֲמִשִּׁית הוּא אוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה אֶת אֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע בְּקוֹל צַעֲקַתְכֶם הַיּוֹם הַזֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה. עַל הַשִּׁשִּׁית הוּא אוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה אֶת יוֹנָה

מִמְּעֵי הַדָּגָה, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע בְּקוֹל צַעֲקַתְכֶם הַיּוֹם הַזֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה. עַל הַשְּׁבִיעִית הוּא אוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה אֶת דָּוִד וְאֶת שְׁלֹמֹה בְּנוֹ בִּירוּשָׁלַיִם, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע בְּקוֹל צַעֲקַתְכֶם הַיּוֹם הַזֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, הַמְרַחֵם עַל הָאָרֶץ].

**ג** גְּמָרָא. וּבְרֹאשׁ הַנָּשִׂיא, וַהֲדַר תָּנֵי: כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹטֵל וְנוֹתֵן בְּרֹאשׁוֹ. אִינִי, וְהָא תְּנַן: רַבִּי אוֹמֵר: בִּגְדֵלָה מַתְחִילִין מִן הַגָּדוֹל, (ובקלקלה) [וּבִקְלָלָה] מַתְחִילִין מִן הַקָּטָן, בִּגְדֵלָה מַתְחִילִין מִן הַגָּדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא י׳:י״ב) *)) ״וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן וְאֶל אֶלְעָזָר וְאֶל אִיתָמָר״. (ובקלקלה) [וּבִקְלָלָה] מַתְחִילִין מִן הַקָּטָן, דְּאָמַר מַר: בִּתְחִלָּה נִתְקַלֵּל נָחָשׁ וְאַחַר כָּךְ נִתְקַלְּלָה חַוָּה וְאַחַר כָּךְ נִתְקַלֵּל אָדָם. הָא, חֲשִׁיבוּתָא לְדִידְהוּ, דְּאָמְרֵי לְהוּ: אַתּוּן חֲשִׁיבִיתוּ לְמִיבְּעֵי עֲלָן רַחֲמֵי וְאַכּוּלֵי עָלְמָא. [וְהֵיכָא מָנַח לְהוּ? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: בְּמִקּוֹם תְּפִלִּין שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ס״א:ג׳) ״לָשׂוּם לַאֲבֵלֵי צִיּוֹן, לָתֵת לָהֶם פְּאֵר תַּחַת אֵפֶר״]. לָמָּה יוֹצְאִין לִרְחוֹבָהּ? רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר: לוֹמַר: זָעֲקוּ בְּצִנְעָא וְלֹא נַעֲנִינוּ, נִבְזֶה עַצְמֵנוּ בְּפָרְהֶסְיָא. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: גָּלוּתֵנוּ מְכַפֶּרֶת עָלֵינוּ. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּגָלוּ מִבֵּי־כְּנִישְׁתָּא לְבֵי־כְּנִישְׁתָּא. וְלָמָּה מוֹצִיאִין אֶת הַתֵּבָה לִרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לוֹמַר: כְּלִי צָנוּעַ הָיָה לָנוּ, וְנִתְבַּזֶּה בַּעֲוֹנֵינוּ. וְלָמָּה מִתְכַּסִּין בְּשַׂקִּים? אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: לוֹמַר, חֲרֵי אָנוּ חֲשׁוּבִים כִּבְהֵמָה. וְלָמָּה נוֹתְנִין אֵפֶר מִקְלֶה עַל גַּבֵּי תֵּבָה? אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן פָּזִי: כְּלוֹמַר: (תהילים צ״א:ט״ו) ״עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה״. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: (ישעיהו ס״ג:ט׳) ״בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר״. אָמַר רַבִּי זֵירָא: מֵרֵישׁ, כִּי הֲוָה חָזֵינָא לְהוּ לְרַבָּנָן, דִּיהֲבִי אֵפֶר מִקְלֶה עַל גַּבֵּי תֵּבָה, מִזְדַּעְזַע לִי כּוּלֵי גּוּפְאִי. וְלָמָּה נוֹתְנִין אֵפֶר בְּרֹאשׁ כָּל אֶחָד וְאֶחָד? פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי לֵוִי בַּר חָמָא וְרַבִּי חֲנִינָא, חַד אָמַר: חֲרֵי אָנוּ חֲשׁוּבִים לְפָנֶיךָ כְּאֵפֶר. וְחַד אָמַר: כְּדֵי שֶׁיִּזְכֹּר לָנוּ אֵפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ עָפָר סְתָם. לָמָּה יוֹצְאִין לְבֵית הַקְּבָרוֹת? פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי לֵוִי בַּר חָמָא וְרַבִּי (חמא בר) חֲנִינָא, חַד אָמַר: חֲרֵי אָנוּ חֲשׁוּבִין לְפָנֶיךָ כְּמֵתִים. וְחַד אָמַר: כְּדֵי שֶׁיְּבַקְּשׁוּ הַמֵּתִים רַחֲמִים עָלֵינוּ. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ קְבָרֵי גּוֹיִים [עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים]. מַאי ׳הַר־הַמּוֹרִיָּה׳? פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי לֵוִי בַּר חָמָא וְרַבִּי חֲנִינָא, חַד אָמַר: הַר שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ הוֹרָאָה לְיִשְׂרָאֵל. וְחַד אָמַר: הַר שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ מוֹרָא לַגּוֹיִים [עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים].

**ד** מ פִּסְקָא. וְהַזָּקֵן שֶׁבָּהֶם אוֹמֵר לִפְנֵיהֶם דִּבְרֵי כִבּוּשִׁין וְכוּ׳. (גְּמָרָא). תָּנוּ רַבָּנָן: יֵשׁ שָׁם זָקֵן, אוֹמֵר זָקֵן, וְאֵם לָאו, אוֹמֵר חָכָם, וְאֵם לָאו, אוֹמֵר אָדָם שֶׁל צוּרָה. אַטוּ זָקֵן דְּקָאַמְרִינָן, אַף עַל גַּב דְּלָאו חָכָם הוּא? אָמַר אַבַּיֵי: הָכִי קָאָמַר: [אִם] יֵשׁ שָׁם זָקֵן וְהוּא חָכָם, אוֹמֵר זָקֵן וְהוּא חָכָם. אֵין שָׁם זָקֵן וְהוּא חָכָם, אוֹמֵר חָכָם. אֵין שָׁם לֹא זָקֵן וְלֹא חָכָם, אוֹמֵר אָדָם שֶׁל צוּרָה. אַחֵינוּ, לֹא שַׁק וְלֹא תַּעֲנִית גּוֹרְמִין, אֶלָּא תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים גּוֹרְמִין, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּאַנְשֵׁי נִינְוֵה, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶם: ״וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת שַׂקָּם וְאֶת תַּעֲנִיתָם״, אֶלָּא: (יונה ג׳:י׳) ״וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם, כִּי שָׁבוּ מִדַּרְכָּם הָרָעָה״. ״וְיִתְכַּסּוּ שַׂקִּים הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה״, מַאי (עבוד) [הֲווּ עַבְדִי]? אָסְרוּ אֶת הַבְּהֵמָה לְחוּד, וְהַוְולָדוֹת לְחוּד, אָמְרוּ לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, (אם אתה מרחם עלינו, אנו מרחמים על אלו, ו)אִם אֵין אַתָּה מְרַחֵם עָלֵינוּ, אֵין אָנוּ מְרַחֲמִים עַל אֵלּוּ. (שם) ״וְיִקְרְאוּ אֶל אֱלֹהִים בְּחָזְקָה״, מַאי אָמוּר? (אמר רב שמואל) אָמְרוּ לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עָלוּב וְשָׁאִינוֹ עָלוּב, (יכול ושאינו יכול) צַדִּיק וְרָשָׁע, מִי נִדְחֶה מִפָּנֶיךָ מִי? (שם) ״וְיָשֻׁבוּ אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה, וּמִן הֶחָמָס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם״. מַאי ״וּמִן הֶחָמָס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם״? אָמַר שְׁמוּאֵל: אֲפִלּוּ גָּזַל מָרִיש וּבָנָאוֹ בַּבִּירָה, מְקַעְקְעָאת הַבִּירָה כֻּלָּהּ, וּמַחֲזִיר מָרִיש לְבָעָלָיו. [אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: אָדָם שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ עֲבֵרָה, וּמִתְוַדֶּה וְאֵינוֹ חוֹזֵר בּוֹ, לְמָה הוּא דּוֹמֶה? לְאָדָם שֶׁתּוֹפֵס שֶׁרֶץ בְּיָדוֹ, שֶׁאֲפִלּוּ טוֹבֵל בְּכָל מֵימוֹת שֶׁבָּעוֹלָם, לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה. זְרָקוֹ מִיָּדוֹ, כֵּיוָן שֶׁטָּבַל בְּאַרְבָּעִים סְאָה מִיָּד עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ״ח:י״ג) ״וּמוֹדֶה וְעֹזֵב יְרֻחָם״. וְאוֹמֵר: (איכה ג׳:מ״א) ״נִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶל כַּפָּיִם, אֶל אֵל בַּשָּׁמָיִם״].

**ה** פִּסְקָא. עָמְדוּ בִּתְפִלָּה, מוֹרִידִין זָקֵן לִפְנֵי הַתֵּבָה וְכוּ׳. תָּנוּ רַבָּנָן: עָמְדוּ בִּתְפִלָּה, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם זָקֵן וְחָכָם, אֵין מוֹרִידִין לִפְנֵי הַתֵּבָה אֶלָּא אָדָם הָרָגִיל. אֵיזֶהוּ רָגִיל? רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְטַפָּל וְאֵין לוֹ, וְיֵשׁ לוֹ יְגִיעָה בַּשָּׁדֶה, וּבֵיתוֹ רֵיקָם, וּפִרְקוֹ נָאֶה, וּשְׁפַל בֶּרֶךְ, וּמְרֻצֶּה לָעָם, וְיֵשׁ לוֹ נְעִימָה, וְקוֹלוֹ עָרֵב, וּבָקִי לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה וּנְבִיאִים וּכְתוּבִים, וְלִשְׁנוֹת בַּמִּדְרָשׁ הֲלָכוֹת וְהַגָּדוֹת, וּבָקִי בְּכָל הַבְּרָכוֹת כֻּלָּן. וְיֹהֲבוּ בֵּיהּ רַבָּנָן עֵינַיְיהוּ בְּרַבִּי יִצְחָק בַּר אַמֵּי. הֵינוּ, ׳מְטַפָּל וְאֵין לוֹ׳, הֵינוּ, ׳בֵּיתוֹ רֵיקָם׳? אָמַר רַב חִסְדָּא: זֶהוּ שֶׁבֵּיתוֹ רֵיקָם מִן הָעֲבֵרָה. (זקן) וּפִרְקוֹ נָאֶה, אָמַר אַבַּיֵי: זֶה שֶׁלֹּא יָצָא עָלָיו שֵׁם רַע בְּיִלְדוּתוֹ. (ירמיהו י״ב:ח׳) ״הָיְתָה לִי נַחֲלָתִי כְּאַרְיֵה בַּיָּעַר, נָתְנָה עָלַי בְּקוֹלָהּ עַל כֵּן שְׂנֵאתִיהָ״. מַאי ״נָתְנָה עָלַי בְּקוֹלָהּ״? אָמַר מַר זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה, אָמַר רַב, וְאָמְרֵי לָהּ אָמַר רַבִּי חָמָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: זֶה שְׁלִיחַ צִבּוּר הַיּוֹרֵד לִפְנֵי הַתֵּבָה, שֶׁאֵינוֹ הָגוּן. [וּבְחוֹתָמָהּ הוּא אוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה וְכוּ׳, וְחַזַּן הַכְּנֶסֶת אוֹמֵר לָהֶם: הָרִיעוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הָרִיעוּ. וְכֵן בְּכָל בְּרָכָה, בְּאַחַת אוֹמֵר: ׳תִּקְעוּ׳, וּבְאַחַת אוֹמֵר: ׳הָרִיעוּ׳. עַל הָרִאשׁוֹנָה הוּא אוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה אֶת אַבְרָהָם וְכוּ׳. תָּנָא: יֵשׁ מַחֲלִיפִין צְעָקָה לְאֵלְיָהוּ וּתְפִלָּה לִשְׁמוּאֵל. בִּשְׁלָמָא גַּבֵּי שְׁמוּאֵל, כְּתִיב בֵּיהּ: ׳תְּפִלָּה׳, וּכְתִיב בֵּיהּ ׳צְעָקָה׳, אֶלָּא גַּבֵּי אֵלְיָהוּ, ׳תְּפִלָּה׳ כְּתִיב, ׳צְעָקָה׳ לָא כְּתִיב? (מלכים א י״ח:ל״ז) ״עֲנֵנִי ה׳ עֲנֵנִי״, לְשׁוֹן צְעָקָה הִיא]. עַל הַשְּׁבִיעִית הוּא אוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה אֶת דָּוִד כּוּ׳. מִכְּדֵי יוֹנָה, בְּתַר דָּוִד וּשְׁלֹמֹה הֲוָה, מַאי טַעְמָא מַקְדִּים לֵיהּ בְּרֵישָׁא? מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְמִחְתַּם: ״מְרַחֵם עַל הָאָרֶץ״. רַבִּי אוֹמֵר: אוֹמֵר, אֲנִי כֹּהֵן, אָסוּר לִשְׁתּוֹת יַיִן לְעוֹלָם, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה, שֶׁתַּקָּנָתוֹ קַלְקָלָתוֹ].

**ו** תָּנוּ רַבָּנָן: מֶלֶךְ מִסְתַּפֵּר בְּכָל יוֹם, כֹּהֵן גָּדוֹל, מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת. כֹּהֵן הֶדְיוֹט, אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם. מֶלֶךְ מִסְתַּפֵּר בְּכָל יוֹם, מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא: אָמַר קְרָא: (ישעיהו ל״ג:י״ז) ״מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶךָ״. כֹּהֵן גָּדוֹל, מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת, מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק: הוֹאִיל וּמִשְׁמָרוֹת מִתְחַדְּשׁוֹת. כֹּהֵן הֶדְיוֹט, אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם, מְנָא לָן? אַתְיָא ׳פֶּרַע׳ ׳פֶּרַע׳ מִנָּזִיר, כְּתִיב הָכָא: (יחזקאל מ״ד:כ׳) ״וְרֹאשָׁם לֹא יְגַלֵּחוּ, וּפֶרַע לֹא יְשַׁלֵּחוּ״. וּכְתִיב הָתָם: (במדבר ו׳:ה׳) ״קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע״, מַה לְּהַלָּן שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף כָּאן שְׁלֹשִׁים יוֹם.

**ז** מא תַּנְיָא, בְּעֶשְׂרִים וּתְמַנְיָא בֵּיהּ, אֲתָת בְּשׂוֹרְתָא טָבְתָּא לִיהוּדָאֵי, דְּלָא *)) יְעִידוּן מִן אוֹרַיְתָא, שֶׁפַּעַם אַחַת גָּזְרָה מַלְכוּת הָרְשָׁעָה גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יַעַסְקוּ בַּתּוֹרָה, וְשֶׁלֹּא יָמוּלוּ אֶת בְּנֵיהֶם, וְשֶׁיְּחַלְּלוּ שַׁבָּתוֹת. מֶה עָשָׂה (יהושע) [יְהוֹדָה] בֶּן שַׁמּוּעַ וַחֲבֵרָיו? הָלְכוּ וְנָטְלוּ עֵצָה מִמַּטְרוֹנִיתָא אַחַת, שֶׁכָּל גְּדוֹלֵי רוֹמִי מְצוּיִין אֶצְלָהּ, אָמְרָה לָהֶם: בּוֹאוּ וַהֲפָגִינוּ בַּלַּיְלָה. עָמְדוּ וְהִפְגִּינוּ בַּלַּיְלָה, וְאָמְרוּ: אֱ־שָׁמַיִם, לֹא אַחֵיכֶם אֲנַחְנוּ? לֹא בְּנֵי אָב אֶחָד אֲנַחְנוּ? לֹא בְּנֵי אֵם אַחַת אֲנַחְנוּ? מַה נִּשְׁתַּנֵּינוּ מִכָּל אֻמָּה וְלָשׁוֹן, שֶׁאַתֶּם גּוֹזְרִין עָלֵינוּ גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת? וּבְטָלוּם. וְאוֹתוֹ הַיּוֹם, עֲשָׂאוּהוּ יוֹם טוֹב. [רַב נַחְמָן גָּזַר תַּעֲנִיתָא בִּתְרֵיסַר. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן: יוֹם טוּרְיָנוּס הוּא. אָמַר לְהוּ: יוֹם טוּרְיָנוּס גּוּפֵיהּ בִּטּוּלֵי בַּטְּלֵיהּ, הוֹאִיל וְנֶהֱרְגוּ בּוֹ שִׁמְעָיָה וַאֲחִיָּה אֲחִיו. מַאי ׳נִקָּנוֹר׳?] תַּנְיָא: ׳נִיקָנוֹר. אֶחָד מֵאַפְרְכֵי יְוָנִים הָיָה, וּבְכָל יוֹם וְיוֹם הָיָה מֵנִיף יָדוֹ עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם, וְאוֹמֵר: אֵימָתַי תִּפֹּל בְּיָדִי (ואעשה בה מה שלבי חפץ) [וַאֲרַמְסֶנָּה]. וּכְשֶׁגָּבְרוּ בֵּית חַשְׁמוֹנַאי וְנִצָּחוּם, (נכנסו לחיילות שלו) וְקִצְּצוּ בְּהוֹנוֹת יָדָיו וְרַגְלָיו, וּתְלָאוּם בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם. אָמְרוּ: פֶּה שֶׁהָיָה מְדַבֵּר בְּגַאֲוָה, וְיָדַיִם שֶׁהָיוּ מְנִיפוֹת עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם (ורגלים שהיה מחשב*)* בהם, בהם תעשה) נָקָמָה זוֹ. מַאי טוּרְיָנוּס? אָמְרוּ: (כשהרג) [כְּשֶׁבִּקֵּשׁ] טוּרְיָנוּס [לְהָרֹג] אֶת לוּלְיָאנוּס וְאֶת פַּפּוּס אֲחִיו בְּלוּדְקִיָּא, אָמַר לָהֶם: אִם מֵעַמּוֹ שֶׁל חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה אַתֶּם, יָבוֹא אֱלֹהֵיכֶם וְיַצִּילְכֶם מִיָּדִי, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִצִּיל לַחֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה מִיַּד נְבוּכַדְנֶאצַּר. אָמְרוּ לוֹ: חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, צַדִּיקִים גְּמוּרִים הָיוּ, וּרְאוּיִין לֵיעָשׂוֹת לָהֶם נֵס, וּנְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ הָגוּן הָיָה, וְרָאוּי לֵיעָשׂוֹת נֵס עַל יָדוֹ. וְאוֹתוֹ רָשָׁע, הֶדְיוֹט

**ח** הוּא וְאֵינוֹ רָאוּי לֵיעָשׂוֹת נֵס עַל יָדוֹ, וַאֲנַחְנוּ נִתְחַיְּבְנוּ (הריגה) [כְּלָיָה] לַמָּקוֹם, וְאִם אֵין אַתָּה הוֹרְגֵנוּ, הַרְבֵּה הוֹרְגִים יֵשׁ בְּיַד הַמָּקוֹם, הַרְבֵּה דֻּבִּים יֵשׁ, הַרְבֵּה אֲרָיוֹת יֵשׁ, הַרְבֵּה נְמֵרִים יֵשׁ, שֶׁפּוֹגְעִין בָּנוּ, וְלֹא מְסָרָנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיָדְךָ, אֶלָּא שֶׁעָתִיד לִפְרַע דָּמֵינוּ מִיָּדְךָ. אַף עַל פִּי כֵן הֶרָגָם מִיָּד. אָמְרוּ: לֹא זָזוּ מִשָּׁם, עַד שֶׁבָּאתָה דְּיוֹקְלִי מֵרוֹמִי וּפָצָעוּ אֶת מֹחוֹ בִּגְזִירִין.

## פרק ג

**א** **תענית פרק ג** - מַעֲשֶׂה שֶׁיָּרְדוּ זְקֵנִים מִירוּשָׁלַיִם לְעֶרְיֵהֶם, וְגָזְרוּ תַּעֲנִית עַל שֶׁנִּרְאָה כְּמִלְא פִּי־תַנּוּר שִׁדָּפוֹן בְּאַשְׁקְלוֹן. וְעוֹד גָּזְרוּ תַּעֲנִית עַל שֶׁאָכְלוּ זְאֵבִים שְׁנֵי תִינוֹקוֹת בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לֹא עַל שֶׁאָכְלוּ, אֶלָּא עַל שֶׁנִּרְאוּ. עַל אֵלּוּ מַתְרִיעִין בְּשַׁבָּת: עַל עִיר שֶׁהִקִּיפוּהָ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אוֹ נָהָר, וְעַל הַסְּפִינָה הַמִּטְרֶפֶת בַּיָּם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לְעֶזְרָה וְלֹא לִצְעָקָה. שִׁמְעוֹן הַתִּימְנִי אוֹמֵר: אַף עַל הַדֶּבֶר, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים.

**ב** [וְכַן שֶׁפָּסְקוּ גְּשָׁמִים, בֵּין גֶּשֶׁם לְגֶשֶׁם אַרְבָּעִים יוֹם, מַתְרִיעִין עֲלֵיהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מַכַּת בַּצֹּרֶת. מַאי ׳מַכַּת בַּצֹּרֶת׳? וְכוּ׳ אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: סְאָה בְּסֶלַע וּשְׁכִיחָא, בַּצּוֹרְתָא. אַרְבַּע וְלָא שְׁכִיחָא, כַּפְנָא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַמָּעוֹת בְּזוֹל, וּפֵרוֹת בְּיֹקֶר. אֲבָל מָעוֹת בְּיֹקֶר וּפֵרוֹת בְּזוֹל, מַתְרִיעִין עָלֶיהָ מִיָּד, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: נָהִירְנָא, כַּד הֲווֹ קַיְמֵי אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וַהֲווֹ נְפִישׁוּ נְפִישֵׁי כָּפָן בִּטְבֶרְיָא, מִדְּלֵית אֵיסָר. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פַּרְטָא: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, נַעֲשׂוּ גְּשָׁמִים צְמוּקִין לָעוֹלָם; יֵשׁ שָׁנָה שֶׁגְּשָׁמֶיהָ מְרֻבִּין, וְיֵשׁ שָׁנָה שֶׁגְּשָׁמֶיהָ מוּעָטִין, יֵשׁ שָׁנָה שֶׁגְּשָׁמֶיהָ יוֹרְדִין בִּזְמַנָּן, וְיֵשׁ שָׁנָה שֶׁאֵין גְּשָׁמֶיהָ יוֹרְדִין בִּזְמַנָּן. שָׁנָה שֶׁגְּשָׁמֶיהָ יוֹרְדִין בִּזְמַנָּן, לְמָה הוּא דּוֹמֶה? לְעֶבֶד שֶׁנָּתַן לוֹ רַבּוֹ פַּרְנָסְתּוֹ בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, וְנִמְצֵאת עֹשֶׂה נֶאֱפֶת כְּתִקָּנָהּ, וְנֶאֱכֶלֶת שֶׁלֹּא כְּתִקָּנָהּ. שָׁנָה שֶׁאֵין גְּשָׁמֶיהָ יוֹרְדִין בִּזְמַנָּן, לְמָה הוּא דּוֹמֶה? לְעֶבֶד, שֶׁנָּתַן לוֹ רַבּוֹ פַּרְנָסְתּוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְנִמְצֵאת עֹשֶׂה נֶאֱפֶת שֶׁלֹּא כְּתִקָּנָהּ, וְנֶאֱכֶלֶת שֶׁלֹּא כְּתִקָּנָהּ. שָׁנָה שֶׁגְּשָׁמֶיהָ מְרֻבִּין, לְמָה הוּא דּוֹמֶה? לְעֶבֶד, שֶׁנָּתַן לוֹ רַבּוֹ פַּרְנָסְתּוֹ בְּבֵית־אַחַת, נִמְצְאוּ רֵחַיִם טוֹחֲנוֹת מִן הַכּוּר מַה שֶּׁטּוֹחֲנוֹת מִן הַקֵּב, וְנִמְצֵאת עֹשֶׂה אוֹכֶלֶת מִן הַכּוּר כְּמוֹ אוֹכֶלֶת מִן הַקֵּב. שָׁנָה שֶׁגְּשָׁמֶיהָ מוּעָטִין, לְמָה הוּא דּוֹמֶה? לְעֶבֶד שֶׁנָּתַן לוֹ רַבּוֹ פַּרְנָסְתּוֹ מְעַט מְעַט, נִמְצְאוּ רֵחַיִם, מַה שֶּׁטּוֹחֲנוֹת מִן הַכּוּר, טוֹחֲנוֹת מִן הַקֵּב, נִמְצֵאת עֹשֶׂה כַּמָּה שֶׁנֶּאֱכֶלֶת מִן הַכּוּר אוֹכֶלֶת מִן הַקֵּב. דָּבָר אַחֵר: בִּזְמַן שֶׁגְּשָׁמֶיהָ מְרֻבִּין, לְמָה הוּא דּוֹמֶה? לְאָדָם שֶׁמְּגַבֵּל אֶת הַטִּיט, אִם יֵשׁ לוֹ מַיִם רַבִּים, מַיִם אֵינָן כָּלִין, וְהַטִּיט מְגֻבָּל יָפֶה. אִם יֵשׁ לוֹ מַיִם מוּעָטִין, מַיִם כָּלִין וְהַטִּיט אֵינוֹ מִתְגַּבֵּל יָפֶה].

**ג** מב תָּנוּ רַבָּנָן: פַּעַם אַחַת עָלוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְרֶגֶל לִירוּשָׁלַיִם, וְלֹא הָיָה לָהֶם מַיִם לִשְׁתּוֹת. הָלַךְ נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן אֵצֶל הֶגְמוֹן אֶחָד שֶׁהָיָה שָׁם, אָמַר לוֹ: הַלְוֵינִי שְׁנֵים־עָשָׂר מַעְיָנוֹת מַיִם לְעוֹלֵי רְגָלִים, וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ שְׁנֵים־עָשָׂר מַעְיָנוֹת מַיִם. וְאִם לָאו, הֲרֵינִי נוֹתֵן לְךָ שְׁתִּים עֶשְׂרֵה כִּכְּרֵי כֶּסֶף, וְקַבֵּע לוֹ זְמַן. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים, בִּשְׁחָרִית שָׁלַח לוֹ: שַׁגֵּר לִי אוֹ מַיִם אוֹ מָעוֹת [שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ]! שָׁלַח לוֹ: עֲדַיִן יֵשׁ לִי שְׁהוּת בַּיּוֹם. וְכֵן בַּצָּהֳרַיִם, וְכֵן בְּמִנְחָה שָׁלַח לוֹ: שַׁגֵּר לִי אוֹ מַיִם אוֹ מָעוֹת! שָׁלַח לוֹ: עֲדַיִן יֵשׁ לִי שְׁהוּת בַּיּוֹם. לִגְלֵג עָלָיו אוֹתוֹ הֶגְמוֹן, אָמַר: אֶפְשָׁר, כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ לֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים, וַעַכְשָׁיו יֵרְדוּ

גְּשָׁמִים? מִיָּד נִכְנַס לְבֵית הַמֶּרְחָץ בְּשִׂמְחָה, (ובעוד שאותו הגמון) [עַד שֶׁאוֹתוֹ הֶגְמוֹן נִכְנַס בְּשִׂמְחָתוֹ] בְּבֵית הַמֶּרְחָץ, נִכְנַס נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ [כְּשֶׁהוּא עָצֵב], וְנִתְעַטֵּף וְעָמַד בִּתְפִלָּה, וְאָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ שֶׁלֹּא לִכְבוֹדִי עָשִׂיתִי, וְלֹא לִכְבוֹד בֵּית אַבָּא עָשִׂיתִי, אֶלָּא לִכְבוֹדְךָ עָשִׂיתִי, כְּדֵי שֶׁיִּהוּ מַיִם מְצוּיִין לְעוֹלֵי רְגָלִים. מִיָּד עָלוּ עָבִים וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים, עַד שֶׁהָיוּ מְלֵאוֹת כָּל הַמַּעְיָנוֹת וְהוֹתִירוּ. יָצָא אוֹתוֹ הֶגְמוֹן מִן הַמֶּרְחָץ, וְנַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן יָצָא מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כְּשֶׁפָּגְעוּ זֶה בָּזֶה, אָמַר לוֹ: תֵּן לִי דְּמֵי מַיִם יוֹתֵר שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ! אָמַר לֵיהּ: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֱלֹהֶיךָ לֹא הִרְעִישׁ אֶת הָעוֹלָם אֶלָּא בִּשְׁבִילְךָ, אֶלָּא עֲדַיִן יֵשׁ לִי פִּתְחוֹן פֶּה עָלֶיךָ, שֶׁאוֹצִיא מִפִּיךָ מָעוֹתַי שֶׁכְּבָר שָׁקְעָה חַמָּה, וּמַיִם בִּרְשׁוּתִי יָרְדוּ. חָזַר וְנִכְנַס נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְנִתְעַטֵּף וְעָמַד בִּתְפִלָּה, אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוֹדַע שֶׁיֵּשׁ לְךָ אֲהוּבִים בְּעוֹלָמֶךָ, (וּכְשֵׁם שֶׁעָשִׂיתָ לִי נֵס בָּרַאשׁוֹנָה, כָּךְ עֲשֵׂה לִי נֵס בָּאַחֲרוֹנָה.) מִיָּד, (נשבה הרוח ו)נִתְפַּזְּרוּ הֶעָבִים, וְזָרְחָה הַחַמָּה. אָמַר אוֹתוֹ הֶגְמוֹן: אִלְמָלֵא שֶׁנָּקְדָה חַמָּה, הָיָה לִי פִּתְחוֹן פֶּה עָלֶיךָ שֶׁאוֹצִיא מִפִּיךָ אֶת מָעוֹתַי. תָּנָא: לֹא נַקְדִּימוֹן שְׁמוֹ, אֶלָּא בּוּנִי שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ נַקְדִּימוֹן? (שנקדה) [שֶׁנִּקְדָּרָה] חַמָּה בַּעֲבוּרוֹ.

ד מג תָּנוּ רַבָּנָן: שִׁלֹּשָׁה, (נקדה) [נִקְדְּמָה] לָהֶם חַמָּה, וְאֵלּוּ הֵן: מֹשֶׁה, וִיהוֹשֻׁעַ, וְנַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן. נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן הָא דַּאֲמָרַן. (יש גירסא אחרת. בשלמא נקדימון בן גוריון, גמרא. יהושע נמי קרא דכתיב: וכו') יְהוֹשֻׁעַ דִּכְתִיב: (יהושע י׳:י״ג) ״וַיִּדֹּם הַשֶּׁמֶשׁ, וְיָרֵחַ עָמָד״. אֶלָּא מֹשֶׁה, מְנָא לָן? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אַתְיָא ׳אֶחֱל׳, ׳אֶחֱל׳, כְּתִיב הָכָא (דברים ב׳:כ״ה) ״אָחֵל תֵּת פַּחְדְּךָ״, וּכְתִיב הָתָם: (יהושע ג׳:ז׳) ״אָחֵל גַּדֶּלְךָ״. (אמר) רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: (רבי יונתן) אַתְיָא ׳תֵּת׳, ׳תֵּת׳, כְּתִיב הָכָא: ׳תֵּת׳, וּכְתִיב הָתָם: (יהושע י׳:י״ב) ״בְּיוֹם תֵּת ה׳ אֶת הָאֱמֹרִי״ וְגוֹ׳. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אַתְיָא מִגּוּפֵיהּ דִּקְרָא: (דברים ב׳:כ״ה) ״אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֲךָ וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ״, אֵימָתַי ״וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ״? בְּשָׁעָה שֶׁנִּקְדְּמָה לוֹ חַמָּה לְמֹשֶׁה!

ה מד ״הָיְתָה יְרוּשָׁלַיִם לְנִדָּה בֵּינֵיהֶם״ (איכה א׳:י״ז) אָמַר רַב יְהוּדָה, [אָמַר רַב]: לִבְרָכָה, כְּנִדָּה, מַה נִּדָּה יֵשׁ לָהּ הֶתֵּר, אַף יְרוּשָׁלַיִם יֵשׁ לָהּ תַּקָּנָה. (שם) ״הָיְתָה כְּאַלְמָנָה״, אָמַר רַב יְהוּדָה: לִבְרָכָה, כְּאַלְמָנָה וְלֹא אַלְמָנָה מַמָּשׁ, אֶלָּא כְּאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם, וְדַעְתּוֹ לַחֲזוֹר אֵלֶיהָ. (מלאכי ב׳:ט׳) ״וְגַם אֲנִי נָתַתִּי אֶתְכֶם נִבְזִים וּשְׁפָלִים״, אָמַר רַב יְהוּדָה: לִבְרָכָה, דְּלָא מוּקְמֵי מִינַּן לָא רֵישֵׁי נַהֲרֵי וְלָא גְּזִירִיפַּטֵי. (מלכים א י״ד:ט״ו) ״וְהִכָּה ה׳ אֶת יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר יָנוּד הַקָּנֶה בַּמָּיִם״, אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: לִבְרָכָה, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מַאי דִּכְתִיב: (משלי כ״ז:ו׳) ״נֶאֱמָנִים פִּצְעֵי אוֹהֵב וְנַעְתָּרוֹת נְשִׁיקוֹת שׂוֹנֵא״, טוֹבָה קְלָלָה שֶׁקִּלֵּל אֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי אֶת יִשְׂרָאֵל, יוֹתֵר מִבְּרָכָה שֶׁבֵּרְכָן בִּלְעָם הָרָשָׁע. אֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי קִלְלָן בְּקָנֶה, אָמַר לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל: ״וְהִכָּה ה׳ אֶת יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר יָנוּד הַקָּנֶה [בַּמַּיִם]״, מַה קָּנֶה זֶה עוֹמֵד בְּמָקוֹם מַיִם, וְגִזְעוֹ מַחֲלִיף, וְשָׁרָשָׁיו מְרֻבִּין, וַאֲפִלּוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ, אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ, אֶלָּא הוֹלֵךְ וּבָא עִמָּהֶן. דָּמְמוּ הָרוּחוֹת, עָמַד הַקָּנֶה בִּמְקוֹמוֹ, (כך ישראל עומדין במים, התורה, אם הם גולין, גזעיהן מחליפין, ועוסקין בתורה ושרשיו מרובין, ואפילו כל גלויות שבארבע רוחות השמים אין מזיזין אותו מכח התורה.) אֲבָל בִּלְעָם הָרָשָׁע בֵּרְכָן בְּאֶרֶז, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כד) ״כַּאֲרָזִים״. (״עלי מים״.) מָה אֶרֶז זֶה אֵינוֹ עוֹמֵד בְּמָקוֹם מַיִם, וְאֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף, וְאֵין שָׁרָשָׁיו מְרֻבִּין, וַאֲפִלּוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם נוֹשְׁבוֹת בּוֹ, אֵינוֹ הוֹלֵךְ וּבָא עִמָּהֶן, כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁבָּה בּוֹ רוּחַ דְּרוֹמִית, עוֹקַרְתּוֹ וְהוֹפַכְתּוֹ עַל פָּנָיו. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁזָּכָה קָנֶה לִטֹּל הֵימֶנּוּ קוֹלְמוֹס, לִכְתֹּב בּוֹ סֵפֶר תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים.

ו מה תָּנוּ רַבָּנָן: לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם רַךְ כְּקָנֶה, וְאַל יְהֵא קָשֶׁה כְּאֶרֶז. מַעֲשֶׂה שֶׁבָּא רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מִמִּגְדּוֹל גְּדוֹר, מִבֵּית רַבּוֹ, וְהָיָה רָכוּב עַל חֲמוֹר, וּמְטַיֵּל עַל שְׂפַת הַנָּהָר, וְשָׂמַח שִׂמְחָה גְּדוֹלָה, וְהָיְתָה דַּעְתּוֹ גַּסָּה עָלָיו מִפְּנֵי שֶׁלָּמַד תּוֹרָה הַרְבֵּה. נִזְדַּמֵּן לוֹ אָדָם אֶחָד, שֶׁהָיָה מְכֹעָר בְּיוֹתֵר. אָמַר לוֹ: שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי, וְלֹא הֶחֱזִיר לוֹ. אָמַר לוֹ: רֵיקָה, כַּמָּה מְכֹעָר אוֹתוֹ הָאִישׁ, שָׁמָּא כָּל בְּנֵי עִירְךָ מְכֹעָרִין כְּמוֹתְךָ? אָמַר לוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ, אֶלָּא לְךָ וֶאֱמֹר לָאֻמָּן שֶׁעָשָׂאַנִי, כַּמָּה מְכֹעָר כְּלִי זֶה שֶׁעָשִׂיתָ. כֵּיוָן שֶׁיָּדַע בְּעַצְמוֹ שֶׁחָטָא, יָרַד מִן הַחֲמוֹר, וְנִשְׁתַּטַּח לְפָנָיו, וְאָמַר לוֹ: נַעֲנֵיתִי לְךָ, מְחֹל לִי. אָמַר לוֹ: אֵינִי מוֹחֵל לְךָ, עַד שֶׁתֵּלֵךְ לָאֻמָּן שֶׁעָשָׂאַנִי, וֶאֱמֹר לוֹ, כַּמָּה מְכֹעָר כְּלִי זֶה שֶׁעָשִׂיתָ. הָיָה מְטַיֵּל אַחֲרָיו, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְעִירוֹ. יָצְאוּ בְּנֵי עִירוֹ לְקָרָאתוֹ, וְהָיוּ אוֹמְרִים לוֹ: שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי רַבִּי, מוֹרִי מוֹרִי. אָמַר לָהֶם: לְמִי אַתֶּם קוֹרִין: ״רַבִּי רַבִּי״? אָמְרוּ לוֹ: לָזֶה שֶׁמְּטַיֵּל אַחֲרֶיךָ. אָמַר לָהֶם: אִם זֶה רַבִּי? אַל יִרְבּוּ כְּמוֹתוֹ בְּיִשְׂרָאֵל! אָמְרוּ לוֹ: מִפְּנֵי מָה? אָמַר לָהֶם: כָּךְ וְכָךְ עָשָׂה לִי. אָמְרוּ לוֹ: אַף עַל פִּי כֵן מְחֹל לוֹ, שֶׁאָדָם גָּדוֹל הוּא בַּתּוֹרָה. אָמַר לָהֶם: בִּשְׁבִילְכֶם הֲרֵינִי מוֹחֵל לוֹ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא רָגִיל לַעֲשׂוֹת כֵּן. מִיָּד נִכְנַס רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן וְדָרַשׁ: לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם רַךְ כְּקָנֶה, וְאַל יְהֵא קָשֶׁה כְּאֶרֶז.

ז מו הַהִיא אֲשִׁיתָא רְעִיעָתָא דַּהֲוָת בִּנְהַרְדְּעָא, דְּלָא הֲוָה חָלַף רַב וּשְׁמוּאֵל תּוּתָהּ, אַף עַל גַּב דְּקַיְמָה בְּאַתְרָהּ תְּלֵיסַר שְׁנִין וְלָא נָפְלָה. יוֹמָא חַד אִיקְלַע רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְהָתָם, אָמַר שְׁמוּאֵל לְרַב: נֵיתֵי מַר וְנַקְיְךָ. אָמַר לֵיהּ: לָא צְרִיכְנָא הָאִידָּנָא, דְּהָא אִיכָּא רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה בַּהֲדָן, דִּנְפִישָׁא זְכוּתֵיהּ וְלָא מִסְתְּפִינָא. רַב הוּנָא, הֲוָה לֵיהּ חַמְרָא בְּהַהוּא בֵּיתָא דַּהֲוָה רְעִיעָא. בָּעָא לְפַנּוּיֵי, (ליה) עַיְּילֵיהּ לְרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְהָתָם, מַשְׁכֵּיהּ (לרב אדא בר אהבה) בִּשְׁמַעְתָּא הָתָם, עַד דְּפַנְּיֵיהּ. בָּתַר דְּנָפְקוּ, נָפַל בֵּיתָא. אַרְגִּישׁ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה וְאִיקְפַּד. סָבַר לָהּ כִּי הָא דְּרַבִּי יַנַּאי, דְּאָמַר רַבִּי יַנַּאי: לְעוֹלָם אַל יַעֲמִיד אָדָם (עצמו) בִּמְקוֹם הַסַּכָּנָה, וְיֹאמַר, שֶׁעוֹשִׂין לוֹ נֵס, שֶׁמָּא אֵין עוֹשִׂין לוֹ נֵס, וְאִם [תִּמְצָא לוֹמַר]: עוֹשִׂין לוֹ נֵס, מְנַכִּין לוֹ מִזְכֻיּוֹתָיו. אָמַר רַב חָנָן: מַאי קְרָא? דִּכְתִיב: (בראשית

ל״ב:י״א) ״קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים״ וְגוֹ׳. (אמר יעקב לפני הקדוש ברוך הוא: מתיירא אני שמא על הנס שאתה עושה לי, אתה מנכה מזכיותי, ונמצאתי קטן מכל החסדים ומכל האמת.) מַאי הֲוָה עוּבְדֵּיהּ דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה? כִּי הָא דְּאִיתְּמַר: שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: בַּמֶּה הֶאֱרַכְתָּ יָמִים? אָמַר לָהֶם: מֵימַי לֹא הִקְפַּדְתִּי בְּתוֹךְ בֵּיתִי, וְלֹא צָעַדְתִּי בִּפְנֵי מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנִּי בְּחָכְמָה, וְלֹא הִרְהַרְתִּי בַּמְּבוֹאוֹת הַמְטֻנָּפוֹת, וְלֹא הָלַכְתִּי אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלֹא תּוֹרָה וּבְלֹא תְּפִלִּין וְלֹא יָשַׁנְתִּי בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, לֹא שְׁנַת קֶבַע וְלֹא שְׁנַת עֲרַאי, וְלֹא שַׁשְׁתִּי בְּתַקָּלַת חֲבֵרַי, וְלֹא קָרָאתִי לַחֲבֵרַי בַּחֲכִינָתָן, וְאֹמְרֵי לָהּ: בַּחֲנִיכָתָן.

**ח** מז אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַפְרָם בַּר פָּפָּא: לֵימָא לָן מַר מֵהֲנֵי מִילֵי מַעֲלִיוֹתָא, דַּהֲוָה עָבִיד רַב הוּנָא. אָמַר לֵיהּ: בְּיַנְקוּתֵיהּ לָא דָּכִירְנָא, בְּסִיבוּתֵיהּ דָּכִירְנָא, דְּכָל יוֹמָא דְּעִיבָא, הֲוּו מַפְקִין לֵיהּ בְּגוּהַרְקָא דְּדַהֲבָא, וְסִיר לָהּ לְכוּלָּהּ מָתָא, וְכָל אֲשִׁיתָא דַּהֲוָת רְעִיעָתָא, הֲוָה סָתַר לָהּ; אִם אֶפְשָׁר לְמָרָה, בָּאנִי לָהּ, וְאִם לָא, בָּאנִי לָהּ אֵיהוּ מִדְּנַפְּשֵׁיהּ. וְכָל פַּנְיָא דְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא, הֲוָה מְשַׁדַּר שְׁלוּחָא לְשׁוּקָא, וְכָל יַרְקָא דַּהֲוָה יָתִיר לְגִינָּאֵי, זַבִּין לְהוּ וְשָׁדֵי לְהוּ בְּנַהֲרָא. וְנִיתְבּוּהָ לַעֲנִיִּים! אָמַר: זִימְנִין דְּסַמְכָא דַּעְתַּיְהוּ, וְלָא אָתוּ לְמִיזְבַּן. וְלִשְׁדֵּייהּ לִבְהֵמָה! סָבַר: מַאֲכַל אָדָם אֵין מַאֲכִילִין אוֹתוֹ לִבְהֵמָה. וְלָא לִיזַבְּנֵיהּ כְּלָל? נִמְצֵאתָ אַתָּה מַכְשִׁילָן לֶעָתִיד לָבוֹא. כַּד הֲוָה לֵיהּ מִלְּתָא דַּאֲסוּתָא, הֲוָה מָלֵי כּוּזָא דְּמַיָּא, וְתָלֵי לֵיהּ בְּסִיפָּא דְּבֵיתָא, וְאָמַר: כָּל דְּצָרִיךְ [דְּבָעֵי], לֵיתֵי וְלִישְׁקוֹל. אִיכָּא דְּאָמְרֵי: מִלְּתָא דְּשִׁיבְתָּא הֲוָה גָּמִיר, וַהֲוָה מָנַח לֵיהּ כּוּזָא דְּמַיָּא, (ותלי ליה אעיברא דדשא) [וְתָלֵי לֵיהּ], וְאָמַר: כָּל מַאן דְּצָרִיךְ, לֵיעוֹל וְלֵיתוּ, כִּי הֵיכִי דְּלָא לִיסְתַּכַּן. כִּי הֲוָה כָּרִיךְ רֵיפְתָּא, הֲוָה פָּתַח לְדָשָׁא וְאָמַר: כָּל מַאן דְּצָרִיךְ, לֵיתֵי וְלִיכּוֹל. אָמַר רָבָא: כּוּלְּהוּ, מָצִינָא מְקַיְּימְנָא, לְבַר מֵהָא, [דְּלָא מָצִינָא לְמֶעֱבַד], מִשּׁוּם דִּנְפִישֵׁי בְּנֵי חֵילָא דְּמְחוֹנָא.

**ט** מח אִילְפָא וְרַבִּי יוֹחָנָן הֲווּ גָּרְסֵי בְּאוֹרַיְתָא, דְּחִיקָא לְהוּ מִלְּתָא טוּבָא, אָמְרוּ: נֵיקוּם וְנֵיזוּל, וְנֵיעָבִיד עִיסְקָא, וּנְקַיְּימוּ בְּנַפְשַׁיִן (דברים טו) ״אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בְךָ אֶבְיוֹן״. אָזְלוּ אִיתִיבוּ תּוּתֵי גּוּדָּא רְעִיעָא. הֲווּ קָא כָּרְכֵי רֵיפְתָּא. אֲתוּ [תָּרֵי] מַלְאֲכֵי־הַשָּׁרֵת, שַׁמְעֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן דְּקָאָמַר חַד לְחַבְרֵיהּ: נִישְׁדֵי עָלַיְהוּ הַאי גּוּדָּא וְנִקְטְלִינְהוּ, שֶׁמַּנִּיחִין חַיֵּי עוֹלָם [הַבָּא] וְעוֹסְקִין בְּחַיֵּי שָׁעָה. אָמַר לֵיהּ אִידָּךְ: שַׁבְקִינְהוּ, דְּאִיכָּא בְּהוּ חַד, דְּקָיְמָא לֵיהּ שַׁעְתָּא. רַבִּי יוֹחָנָן שָׁמַע, אִילְפָא לָא שָׁמַע. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְאִילְפָא: שָׁמַע מַר מִידִי? אָמַר לֵיהּ: לָא. אָמַר: מִדְּשָׁמְעִי אֲנָא וְאִילְפָא לָא שָׁמַע, שְׁמַע מִינָּהּ לְדִידִי קָיְמָא לִי שַׁעְתָּא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן: אִיהַדָּר וְאַקַּיְּים בְּנַפְשָׁאי (דברים טו) ״כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ״. רַבִּי יוֹחָנָן הָדַר, אִילְפָא לָא הָדַר. עַד דַּאֲתָא אִילְפָא, מָלַךְ רַבִּי יוֹחָנָן. אָמְרוּ לוֹ: אִי יָתִיב מַר וְגָרִיס, לָא הֲוָה מָלֵיךְ מַר? אָזַל תָּלָא נַפְשֵׁיהּ בְּאִסְקַרְיָא דִּסְפִינְתָּא, אָמַר: אִי אִיכָּא דְּשָׁאִיל לִי בְּמַתְנִיתָא דְּרַבִּי חִיָּא וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא, וְלָא פַּשְׁטִינָא לֵיהּ מִמַּתְנִיתִין, נַפִּילָנָא מֵאִסְקַרְיָא דִּסְפִינְתָּא וְטָבַעְנָא. אָתָא הַהוּא סָבָא, תָּנָא לֵיהּ: הָאוֹמֵר: תְּנוּ שֶׁקֶל לִבְנִי וְכוּ׳.

**י** מט אָמְרוּ עָלָיו עַל נַחוּם אִישׁ גַּם זוּ, שֶׁהָיָה סוּמָא מִשְּׁתֵּי עֵינָיו, וְגִדֵּם מִשְּׁתֵּי יָדָיו, וְקִטֵּעַ מִשְּׁתֵּי רַגְלָיו, וְכָל גּוּפוֹ מָלֵא שְׁחִין, וְהָיָה מֻשָּׁל בְּבֵית רָעוּעַ, וְרַגְלֵי מִטָּתוֹ מֻנָּחִין בִּסְפָלִין שֶׁל מַיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲלוּ עָלָיו נְמָלִים. פַּעַם אַחַת, [הָיְתָה מִטָּתוֹ מֻנַּחַת בְּבֵית רָעוּעַ], בִּקְּשׁוּ תַּלְמִידָיו לְפַנּוֹת מִטָּתוֹ, וְאַחַר כָּךְ לְפַנּוֹת אֶת הַכֵּלִים. אָמַר לָהֶם: בָּנַי, פַּנּוּ אֶת הַכֵּלִים, וְאַחַר כָּךְ פַּנּוּ אֶת מִטָּתִי, שֶׁמְּבֻטָּח לָכֶם כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי בַּבַּיִת, אֵין הַבַּיִת נוֹפֵל. פִּנּוּ אֶת הַכֵּלִים, וְאַחַר כָּךְ פִּנּוּ אֶת מִטָּתוֹ, וְנָפַל הַבַּיִת. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: רַבִּי, וְכִי מֵאַחַר שֶׁצַּדִּיק גָּמוּר אַתָּה, לָמָּה עָלְתָה לְךָ כָּךְ? אָמַר לָהֶם: בָּנַי, אֲנִי גָּרַמְתִּי לְעַצְמִי, שֶׁפַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ לְבֵית חָמִי, וְהָיָה עִמִּי מַשּׂוֹי שְׁלֹשָׁה חֲמוֹרִים, אֶחָד שֶׁל מַאֲכָל וְאֶחָד שֶׁל מִשְׁתֶּה וְאֶחָד שֶׁל מִינֵי מְגָדִים. בָּא עָנִי אֶחָד וְעָמַד לִי בַּדֶּרֶךְ וְאָמַר לִי: רַבִּי, פַּרְנְסֵנִי. אָמַרְתִּי לוֹ: הַמְתֵּן עַד שֶׁאֶפְרֹק מִן הַחֲמוֹר. לֹא הִסְפַּקְתִּי לִפְרֹק מִן הַחֲמוֹר עַד שֶׁיָּצְתָה נִשְׁמָתוֹ. הָלַכְתִּי, וְנָפַלְתִּי עַל פָּנָיו, וְאָמַרְתִּי: עֵינַי שֶׁלֹּא חָסוּ עַל עֵינֶיךָ, יְסוֹמוּ. יָדַי שֶׁלֹּא חָסוּ עַל יָדֶיךָ, יִתְנַּדְּמוּ. רַגְלַי שֶׁלֹּא חָסוּ עַל רַגְלֶיךָ, יִתְקַטְּעוּ. וְלֹא נִתְקָרְרָה דַּעְתִּי, עַד שֶׁאָמְרוּ לִי: כָּל גּוּפִי יְהֵא מָלֵא שְׁחִין. אָמְרוּ לוֹ: אוֹי לָנוּ שֶׁרָאִינוּךָ בְּכָךְ, אָמַר לָהֶם: אוֹי לִי אִם לֹא רְאִיתוּנִי בְּכָךְ. וְאַמַּאי קָרוּ לֵיהּ: ״נַחוּם אִישׁ גַּם זוּ״? דְּכָל מִלְּתָא דַּהֲוָה סָלְקָא לֵיהּ, אָמַר: ״גַּם זוּ לְטוֹבָה״. זִימְנָא חָדָא בָּעֵי לְשַׁדּוּרֵי יִשְׂרָאֵל, דּוֹרוֹן לְבֵי קֵיסָר, אָמְרוּ: מַאן יֵזֵיל? יֵזֵיל נַחוּם אִישׁ גַּם זוּ, דְּמִלֵּמֵד בְּנִסִּין הוּא. שָׁדְרוּ בְיֶדֵיהּ מִלְא סִיפְטָא דַּאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת. אָזַל וּבָת בְּהַהוּא דִּירָה. בְּלֵילְיָא קָמוּ הֲנָךְ דִּיוּרָאֵי, וְשַׁקְלִינְהוּ לְסִיפְטֵיהּ וּמַלּוּנְהוּ עַפְרָא. (למחר, כי חזינהו, אמר: גם זו לטובה.) כִּי מָטָא הָתָם, [שַׁרִינְהוּ לְסִיפְטָא, חֲזִינְהוּ דְּמָלֵא עַפְרָא], בָּעָא מַלְכָּא לְקַטְלִינְהוּ לְכוּלְּהוּ, וְאָמַר: קָא מְחַיְכוּ בִּי יְהוּדָאֵי. [אָמַר: ״גַּם זוּ לְטוֹבָה״]. אָתָא אֵלְיָהוּ, אִדְמֵי לֵיהּ כַּחֲדָא מִינַיְהוּ, אָמַר לְהוּ: דִּילְמָא הָא עַפְרָא מֵעַפְרָא דְּאַבְרָהָם אֲבוּהוֹן הוּא, דִּכְי הֲוָה שָׁדֵי עַפְרָא, הֲוּ סַיְפֵי, גִּילֵי, הֲוּ גִּירֵי, דִּכְתִיב: (ישעיה מא) ״יִתֵּן כֶּעָפָר חַרְבּוֹ, כְּקַשׁ נִדָּף קַשְׁתּוֹ״. הַוְיָא חֲדָא מִדִּינְתָא דְּלָא מָצֵי לְמִיכְבְּשָׁהּ, בָּדְקוּ מִינֵיהּ וְכַבְשׁוּהָ. עַיְילוּהָ לְבֵי גִּנְזֵיהּ, וּמָלוּהוּ לְסִיפְטֵיהּ אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, וְשַׁדְּרוּהוּ בִּיקָרָא רָבָא. כִּי אָתָא, בַּתּוּ בְּהַהוּא דִּיוּרָא. אָמְרוּ לֵיהּ: מַאי אַיְתִית בַּהֲדָךְ, דַּעֲבַדֵי לָךְ יְקָרָא כּוּלֵי הַאי? אָמַר לְהוּ: מַאי דְּשַׁקְלִי מֵהָכָא [אַמְטֵי לְהָתָם]. סָתְרוּ לְדִירַיְהוּ, וְאַמְטִינְהוּ לְבֵי מַלְכָּא. אָמְרוּ לֵיהּ: הַאי עַפְרָא דְּאַיְתֵי הָכָא, מִדִּידָן הֲוָה, בָּדְקוּהָ וְלָא אַשְׁכְּחוּהָ, וְקַטְלִינְהוּ לַהֲנָךְ דִּיוּרָאֵי.

**יא** נ אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר רַב חִסְדָּא לְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: לֵיקוּם מַר לֵיתֵיב לְגַבָּן. אָמַר לֵיהּ: תְּנִינָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לֹא מְקוֹמוֹ שֶׁל אָדָם מְכַבְּדוֹ, אֶלָּא הוּא מְכַבֵּד אֶת מְקוֹמוֹ, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּסִינַי, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהַשְּׁכִינָה שְׁרוּיָה עָלָיו, אָמְרָה תּוֹרָה: (שמות לד) ״גַּם הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל יִרְעוּ [אֶל מוּל הָהָר הַהוּא]״, נִסְתַּלְּקָה שְׁכִינָה מִמֶּנּוּ, אָמְרָה תּוֹרָה: (שם) ״בְּמִשֹׁךְ הַיּוֹבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ בָהָר״. וְכֵן מָצִינוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֹהֶל נָטוּי, אָמְרָה תּוֹרָה: (במדבר

ה) ״וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב״ וגו׳. הגללו הפרוכות, מיד הית֯רו זבין ומצרעין לכנס שם. אמר ליה: אי הכי, איקום אנא ואיזיל לגבי דמר. אמר ליה: מוטב שיבוא מנה בן פרס, אצל מנה בן מנה, ואל יבוא מנה בן מנה, אצל מנה בן פרס.

**יב** נא בסורא חנות דברתא, בשיבבותיה דרב לא חנות דברתא. (סבור מינה) [סברו מיניה]: משום זכותיה דרב, דנפיש. איתחזי להו בחלמא: רב נפישא זכותיה טובא, והא מלתא זוטרא היא לרב. אלא משום ההוא גברא, דקא משייל מרא וזבילא לבי קבורה. בדרוקרת חנות דליקתא ובשבבותיה דרב הונא לא חנות דליקתא, סבור מינה: משום זכותיה דרב הונא [דנפיש] הוא. איתחזי להו בחלמא: רב הונא נפישא זכותיה טובא, והאי זוטרא הוא לרב הונא, אלא משום ההיא אתתא, דמחמתא תנורא (מערב שבת לערב שבת,) ומשייל לשיבבותיה. [אמרו ליה לרב יהודה: אתו קמצי, גזר תענית. אמרו ליה: לא קא מפסדן. אמר להו: זונדא אית֯ו בהדיהו? אמרו ליה לשמואל: איכא מותנא בי חוזאי, גזר תענית. אמרו ליה: והא מרחק? אמר: ליכא מעברא הכא, דפסיק ליה! אמרו ליה לרב נחמן: איכא מותנא בארעא דישראל, גזר תענית. אמר: אם גבירה לוקה, שפחה, לא כל שכן!

**יג** נב אבא אומנא, הוה אתי ליה שלמא כל יומא מפתיבתא דרקיעא. ולאבויי, מפעלי שבתא למעלי שבתא. ולרבא, מפעלי יומא דכפורי למעלי יומא דכפורי. הוה קא חלשא דעתיה דאבויי, על דאבא אומנא. אמרו ליה: לא מצית למייעבד כעובדיה דאבא אומנא. מאי עובדיה דאבא אומנא? דכי הוה עביד (רפואה) [מלתא], הוה עביד ליה דוכתא דגברי לחודיהו ודנשי לחודיהו. והוה ליה לבושא דאית ביה קרנא, דהוות בזעי כי כוסילתא, דכי הוות אתיא איתתא, מלבייש לה, כי הכי דלא ליסתכיל בה. והוה ליה דוכתא (מאבראי) [דצניעא], למירמי ביה פריטי; דאית ליה, רמי ביה, דלית ליה, הוה אתי וייתיב ולא מיכסיף. וכי הוה מתרמי ליה צורבא מרבנן, אגרא מיניה לא שקיל (וכד הוה חזי איניש דלא אפשר ליה הוה) [ובתר דקאי], יהיב ליה פריטי, ואמר ליה: זיל, איברי נפשך. זימנא חדא, שדר אבויי זוגא דרבנן למבדקיה, (אזל לביתיה) אותבינהו ואוכלינהו ואשקינהו ומך להו ביסתרקי בלילא. לצפרא, כרכינהו ואיתיבינהו לשוקא. למחר, סליק ליה לשוקא ואשכחינהו. אמרו ליה: לישמיעינהו מר היכי שוו, אמר להו: הכי והכי שוו. אמרו ליה: דילמא שוו טפי? אמר להו: בהכי שקלי להו. אמרו ליה: דידך נינהו, ושקלינהו מינך. אמרו ליה: בתמטותא מינך, במאי חשדתינן? אמר להו: אמינא: דילמא פדיון שבויים איקלע להו לרבנן, ויכסיפא להו מלתא למימר. אמרו ליה: השתא נשקליה מר. אמר להו: מההיא שעתא אסחתיה לדעתאי לצדקה. חלש דעתיה דרבא על דאבויי. איתחזי ליה בחלמא ואמרו ליה: מסתיך דקא מגני זכותך, אכולא כרכא.

**יד** נג רב ברוקא חוזאה הוה קאי בשוקא דבי לפט, (אתה אליהו זכרונו לברכה, איתחזי ליה) [הוה שכיח אליהו גביה], אמר ליה: מי איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי? אמר ליה: ליכא! אדהכי והכי אתא ההוא גברא, דהוה מסיים מסאני אוכמי, ולא רמי חוטי דתכלתא בגלימיה, אמר ליה: האי, בר עלמא דאתי הוא! קרא ליה ולא אתא לגביה. אזל איהו אבתריה, אמר ליה: מאי עובדך? אמר ליה: זיל האידנא ותא למחר. (כי אתא למחר) אמר ליה: מאי עובדך? אמר ליה: זנדוקא אנא, ואסרנא גברי לחוד ונשי לחוד, ובלילא. רמינא פורייא בין גברי לנשי, כי היכי דלא ליעבדו איסורא. וכי חזינא בת־ישראל, דיהבו גויים [עובדי כוכבים] עיניהו עלה, מסרנא נפשאי ומצילנא לה. זימנא חדא, איתרמי נערה מארסה גבן, ויהבו בה גויים [עובדי כוכבים] עיניהו, ובעו למינסה. אתאי דוידריא דחמרא ושדאי לה בשיפולא, ואמינא להו: דיסתנא היא. מאי טעמא סיימתו מסאני אוכמי? (אמר: מתאבל אנא על ירושלים. מאי טעמא לא) [ולא] רמית חוטי? דאזילנא ביני גויים [עובדי כוכבים], כי היכי דלא לידעו, דיהודאי אנא, דכי הוה מלתא דצינעא ובעו למיגזר גזירתא, מגלו לי, ואמינא להו לרבנן, ובעו רחמי ומבטלי לה. מאי טעמא, כי אמינא לך אנא: מאי עובדך? אמרת לי: זיל האידנא ותא למחר! אמר ליה: דבההיא שעתא הוו גזרי גזירתא, ואמינא, איזיל ברישא ואשמעיה (ואשלח) להו לרבנן, כי היכי דליבעו רחמי עלה ומילתא דמלתא ויבטלוה. אדהכי והכי אתו תרי אחריני, אמר ליה: הני נמי, בני עלמא דאתי נינהו! אזל לגביהו, אמר להו: מאי עובדיכו? אמרו ליה: אינשי בדיחי אנן, כי חזינן אינישי דעציבא דעתיה, מבדחינן ליה. אי נמי, כי חזינן בי תרי, דאית להו תיגרא בהדי הדדי, טרחינן ועבדינן להו שלמא בהדי הדדי.

**טו** נד שנינו: מתריעין על החרב, מפני שהיא מכה מהלכת. גמרא. תנו רבנן: חרב שאמרו, אין צריך לומר, חרב שאינה של שלום, אלא, אפלו חרב של שלום, שאין לך חרב של שלום יותר מפרעה נכה, ואף על פי כן נכשל בה יאשיהו המלך, שנאמר: (דה״ב לה) ״וישלח אליו מלאכים לאמר: מה לי ולך מלך יהודה? לא עליך אתה היום, כי אל בית מלחמתי, ואלהים אמר לבהלני, חדל לך מאלהים אשר עמי, ואל ישחיתך״. מאן ׳אלהים׳? אמר רב יהודה, אמר רב: זו עבודה זרה. אמר: הואיל וקא בטח בעבודה זרה, יכילנא ליה. (וכתיב:) (שם) ״וירו הירים למלך יאשיהו, ויאמר המלך לעבדיו: העבירוני [כי החליתי מאד״. מאי, ״כי החליתי מאד״?] אמר רב יהודה, אמר רב: מלמד, שעשאוהו כל גופו ככברה. אמר (רב יהודה אמר רב) [רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יוחנן]: מפני מה נענש יאשיהו? שהניה לו למלך בירמיהו ולא נמלך. מאי דרש? (ויקרא כו) ״וחרב לא תעבר בארצכם״, מאי ׳חרב׳? אי ניתא חרב שאינה של שלום, והכתיב: (שם) ״ונתתי שלום בארץ״ וגו׳. אלא אפלו חרב של שלום. והוא אינו יודע שאין דורו דומה לו. כי הוה קא ניחא

נַפְשִׁיהּ, אָתָא יִרְמְיָהוּ לְשִׁיוּלֵי בֵּיהּ, חֲזִיהּ דַּהֲוָה קָא מְרַחְשָׁן שִׂפְוָתֵיהּ, אָמַר: דִּילְמָא חַסּוֹחֲלִילָה אַגַּב צַעֲרֵיהּ, קָאָמַר מִלְּתָא כְּלַפֵּי שְׁמַיָּא? גָּחִין עֲלֵיהּ, שַׁמְעֵיהּ דַּהֲוָה קָא מַצְדְּיק דִּינָא עַל נַפְשֵׁיהּ, וְקָאָמַר: (איכה א) ״צַדִּיק הוּא ה׳ כִּי פִיהוּ מָרִיתִי״. פָּתַח עֲלֵיהּ יִרְמְיָהוּ וְאָמַר: (שם ד) ״רוּחַ אַפֵּינוּ מְשִׁיחַ ה״ וְגוֹ׳.

**טז** רבי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֵין הַיָּחִיד רַשַּׁאי לְסַגֵּף עַצְמוֹ בְּתַעֲנִית, שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת, וְאֵין הַבְּרִיּוֹת מְרַחֲמוֹת עָלָיו. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי? דִּכְתִיב: (בראשית ב) ״וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה״, נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתִּי בְּךָ, הַחֲיֵה!

**יז** נה תָּנוּ רַבָּנָן: ״וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם״, לֹא שִׁכּוֹרָה, וְלֹא צְמֵאָה, אֶלָּא בֵּינוֹנִית, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהַגְּשָׁמִים מְרַבִּין, מְטַשְׁטְשִׁין אֶת הָאָרֶץ, וְאֵינָהּ עוֹשָׂה פֵּרוֹת. דָּבָר אַחֵר: ׳בְּעִתָּם׳, בְּלֵילֵי רְבִיעִיּוֹת וּבְלֵילֵי שַׁבָּתוֹת, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בִּימֵי שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח, שֶׁיָּרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים בְּלֵילֵי רְבִיעִיּוֹת וּבְלֵילֵי שַׁבָּתוֹת, עַד (שהיו [שֶׁנַּעֲשׂוּ] חִטִּים כִּכְלָיוֹת, וּשְׂעוֹרִים, כְּגַרְעִינֵי זֵיתִים, וַעֲדָשִׁים, כִּדְינָרֵי זָהָב, וְצָרְרוּ מֵהֶם (חכמים) דֶּגְמָא לְדוֹרוֹת, לְהוֹדִיעַ כַּמָּה חִטָּא גּוֹרֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה ה) ״עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִטּוּ אֵלֶּה, וַחַטֹּאתֵיכֶם מָנְעוּ הַטּוֹב מִכֶּם״. וְכֵן מָצִינוּ בִּימֵי הוֹרְדוֹס, בִּזְמַן שֶׁהָיוּ עוֹסְקִים בְּבִנְיַן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁיָּרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים בַּלֵּילוֹת, לְמָחָר נָשְׁבָה הָרוּחַ וְנִתְפַּזְּרוּ הֶעָבִים וְזָרְחָה הַחַמָּה, וְכָל אֶחָד מַשְׁכִּים לִמְלַאכְתּוֹ, לְהוֹדִיעַ, שֶׁמְּלַאכֶת שָׁמַיִם בִּידֵיהֶם.

**יח** נו מִשְׁנָה. מַעֲשֶׂה שֶׁאָמְרוּ לְחוֹנִי הַמְּעַגֵּל: הִתְפַּלֵּל שֶׁיֵּרְדוּ גְּשָׁמִים וְכוּ׳. (מעשה זה כתוב יותר באורך בברייתא זאת.) תָּנוּ רַבָּנָן: פַּעַם אַחַת יָצָא רוֹב אָדָר, וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים. אָמְרוּ לוֹ לְחוֹנִי הַמְּעַגֵּל: הִתְפַּלֵּל וְיֵרְדוּ גְּשָׁמִים, הִתְפַּלֵּל וְלֹא יָרְדוּ. עָג עֲגָה וְעָמַד בְּתוֹכָהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה חֲבַקּוּק הַנָּבִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: (חבקוק ב) ״עַל מִשְׁמַרְתִּי אֶעֱמֹדָה״ וְגוֹ׳, אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בָּנֶיךָ שָׂמוּ פְּנֵיהֶם עָלַי, שֶׁאֲנִי כְּבֶן־בַּיִת לְפָנֶיךָ. נִשְׁבַּע אֲנִי בְּשִׁמְךָ הַגָּדוֹל, שֶׁאֵינִי זָז מִכָּאן עַד שֶׁתְּרַחֵם עַל בָּנֶיךָ. הִתְחִילוּ הַגְּשָׁמִים מְנַטְּפִין. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: רַבִּי, רְאִינוּךָ וְלֹא נָמוּת. כְּמְדֻמִּין אָנוּ, שֶׁאֵין הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִין אֶלָּא לְהַתִּיר שְׁבוּעָתְךָ. אָמַר: (להם: ״לא תמותו״. אמר לפניו:) לֹא כָךְ שָׁאַלְתִּי, אֶלָּא גְּשָׁמֵי בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת. יָרְדוּ בְּזַעַף עַד שֶׁכָּל טִפָּה וְטִפָּה כְּמִלֹּא פִּי חָבִית, וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים, שֶׁאֵין כָּל טִפָּה פְּחוּתָה מִלֹּג. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: רַבִּי, רְאִינוּךָ וְלֹא נָמוּת, כְּמְדֻמִּין אָנוּ, שֶׁאֵין הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִין, אֶלָּא לְשַׂחֵת הָעוֹלָם. (אמר להם: ״לא תמותו״) אָמַר לָפָנָיו: לֹא כָךְ שָׁאַלְתִּי, אֶלָּא גְּשָׁמֵי רָצוֹן בְּרָכָה וּנְדָבָה. יָרְדוּ כִּתְקָנָן, עַד שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִירוּשָׁלַיִם לְהַר הַבַּיִת מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים. אָמְרוּ לוֹ: רַבִּי, כְּשֵׁם שֶׁהִתְפַּלַּלְתָּ עֲלֵיהֶם שֶׁיֵּרְדוּ, כָּךְ הִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם וְיֵלְכוּ לָהֶם. (עוד כתוב במשנה: אמר להם: ״צאו וראו אם נמחית אבן הטועים״. ובברייתא לא נזכר זה אלא:) אָמַר לָהֶם: כָּךְ מְקֻבָּלַנִי, שֶׁאֵין מִתְפַּלְּלִין עַל רֹב הַטּוֹבָה. אַף עַל פִּי־כֵן, הָבִיאוּ לִי פַּר הוֹדָאָה, הֵבִיאוּ לוֹ פַּר [הוֹדָאָה], וְסָמַךְ שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו. אָמַר לָפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל שֶׁהוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם, אֵינָן יְכוֹלִין לְקַבֵּל לֹא רֹב טוֹבָה וְלֹא רֹב פֻּרְעָנוּת; כָּעַסְתָּ עֲלֵיהֶם, אֵינָן יְכוֹלִין לְקַבֵּל, הִשְׁפַּעְתָּ לָהֶם רֹב טוּבָתְךָ, אֵינָם יְכוֹלִין לְקַבֵּל. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, (שיהא) [שֶׁיִּפָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים וְיֹהֵא] רֶוַח בָּעוֹלָם, מִיָּד נַעֲשָׂה הָרוּחַ וְנִתְפַּזְּרוּ הֶעָבִים, וְזָרְחָה חַמָּה, יָצְאוּ (וראו הר הבית שמלא) [הָעָם לַשָּׂדֶה וְהֵבִיאוּ לָהֶם] כְּמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת. שָׁלַח לוֹ שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח: אִלְמָלֵא חוֹנִי אַתָּה, גּוֹזְרֵנִי עָלֶיךָ נִדּוּי, שֶׁאִלּוּ הָיוּ שָׁנִים כִּשְׁנֵי אֵלְיָהוּ, שֶׁמַּפְתְּחוֹת שֶׁל גְּשָׁמִים בִּידֵי אֵלְיָהוּ, לֹא נִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל עַל יָדֶיךָ? אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁאַתָּה מִתְחַטֵּא לִפְנֵי הַמָּקוֹם [וְעוֹשֶׂה לְךָ רְצוֹנְךָ], כְּבֵן שֶׁמִּתְחַטֵּא לִפְנֵי אָבִיו וְעוֹשֶׂה לוֹ רְצוֹנוֹ, אוֹמֵר לוֹ: הוֹלִיכֵנִי לְרַחֲצֵנִי בְּחַמִּין מוֹלִיכוֹ, שָׁטְפֵנִי בְּצוֹנֵן, מוֹלִיכוֹ. תֵּן לִי אֱגוֹזִים שְׁקֵדִים אֲפַרְסְקִים וְרִמּוֹנִים, וְנוֹתֵן לוֹ. עָלֶיךָ הַכָּתוּב אוֹמֵר: (משלי כג) ״יִשְׂמַח אָבִיךָ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ״, תָּנוּ רַבָּנָן: כָּךְ שָׁלְחוּ לֵיהּ בְּנֵי לִשְׁכַּת הַגָּזִית לְחוֹנִי הַמְּעַגֵּל: (איוב כב) ״וְתִגְזַר אֹמֶר וְיָקֻם לָךְ״. אַתָּה גָּזַרְתָּ מִלְמַטָּה וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַיֵּם אֲמָרֶיךָ מִלְמַעְלָה. ״וְעַל דְּרָכֶיךָ נֻגַּהּ אוֹר״, דּוֹר שֶׁהָיָה אָפֵל, הָאַרְתּוֹ בִּתְפִלָּתְךָ. (שם) ״כִּי תַשְׁפִּילוּ וַתֹּאמֶר גֵּוֶה״, דּוֹר שֶׁהָיָה שָׁפֵל, הִגְבַּהְתּוֹ בִּתְפִלָּתְךָ. ״וְשַׁח עֵינַיִם יוֹשִׁעַ״, דּוֹר שֶׁהָיָה שַׁח בַּעֲוֹנוֹ, הוֹשַׁעְתּוֹ בִּתְפִלָּתְךָ. (איוב כב) ״יְמַלֵּט אִי נָקִי״, דּוֹר שֶׁלֹּא הָיָה נָקִי, מִלַּטְתּוֹ בִּתְפִלָּתְךָ. ״וְנִמְלַט בְּבֹר כַּפֶּיךָ״, בְּמָה נִמְלַט? בְּמַעֲשֶׂה יָדֶיךָ הַבְּרוּרִים.

**יט** נז אָמַר יוֹחָנָן: כָּל יָמָיו שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק, הָיָה מִצְטַעֵר עַל הַמִּקְרָא הַזֶּה: (תהלים קכו) ״שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב ה׳ אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים״, אָמַר: אֶפְשָׁר שִׁבְעִין שְׁנִין כְּחֶלְמָא דְּמִי! מִי אִיכָּא דְּנַיְמִים שִׁבְעִים שְׁנִין? יוֹמָא חַד, הֲוָה קָאָזִיל בְּאוֹרְחָא, חֲזָיָא לְהַהוּא גַּבְרָא דְּקָא נָטַע חֲרוּבָא, אָמַר לֵיהּ: מִכְּדֵי, חֲרוּבָא עַד שִׁבְעִין שְׁנִין לָא טָעֵין, פְּשִׁיטָא לָךְ דְּחֵית שִׁבְעִין שְׁנִין וְאָכַלְתְּ מִינֵיהּ? אָמַר לֵיהּ: אֲנָא, עָלְמָא בַּחֲרוּבָא אַשְׁכַּחְתֵּיהּ, כִּי הֵיכִי דְּשָׁתְלוּ לִי אֲבָהָתַי, אֲנָא נַמִי אֶשְׁתּוֹל לִבְנָאי. יָתִיב וְקָא כָּרִיךְ רִיפְתָּא, אַתְיָא לֵיהּ שֵׁינְתָא, וְנַיְימ. הַדְרָא עֲלֵיהּ מְשׁוּנְיֵיתָא וְאִכְסֵי מֵעֵינָא וְנַיְימ שִׁבְעִים שְׁנִין. כִּי קָם (איתער), חֲזָיֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דְּאָכִיל מֵהַהוּא חֲרוּבָא. אָמַר לֵיהּ: יָדַעְתְּ מַאן שַׁתְּלֵיהּ לְהַאי חֲרוּבָא? אָמַר לֵיהּ: אֲבוּהּ דְּאַבָּא. אָמַר: וַדַּאי נַיְמִי לִי שִׁבְעִין שְׁנִין. חֲזָא לְחַמְרֵיהּ, דְּקָא יָלְדָה לֵיהּ רַמְכֵי רַמְכֵי. אָזַל לְבֵיתֵיהּ. אָמַר לְהוּ: ״בְּרֵיהּ דְּחוֹנִי הַמְּעַגֵּל, הֵיכָא״? אָמְרוּ לֵיהּ: בְּרֵיהּ לֵיתֵיהּ. בַּר בְּרֵיהּ אִיתֵיהּ. אָמַר לְהוּ: ׳אֲנָא הוּא׳. לָא הֵימְנוּהוּ. אָזַל לְבֵי מִדְרָשָׁא, שַׁמְעִינְהוּ לְרַבָּנַן דְּאַמְרִין: נְהִירָא לָן הָא שְׁמַעְתָּא הָאִידָנָא, כְּבִשְׁנֵי דְּחוֹנִי הַמְּעַגֵּל, דְּכַד הֲוָה עַייֵל לְבֵי מִדְרָשָׁא, כָּל קוּשְׁיָא דַּהֲוּוּ לְהוּ לְרַבָּנַן, הֲוָה מְפָרֵק לְהוּ. אָמַר לְהוּ: ׳אֲנָא הוּא׳. לָא הֵימְנוּהוּ, וְלָא נָהֲגוּ בֵּיהּ יְקָרָא כְּדְמֵיבָעֵי לֵיהּ. חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ, בָּעָא רַחֲמֵי דְּלֵימוּת, וְנָח נַפְשֵׁיהּ. אָמַר רָבָא: הַיְנוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: אוֹ חַבְרוּתָא אוֹ מִיתוּתָא.

כ נח אַבָּא חִלְקִיָּה, בַּר בְּרִיהּ דְּחוֹנִי הַמְעַגֵּל הֲוָה. וַהֲווּ קָא אָזְלֵי רַבָּנָן גַּבֵּיהּ כַּד הֲווּ צְרִיכֵי עָלְמָא לְמִיטְרָא. זִימְנָא חָדָא אִיצְטְרִיךְ עָלְמָא לְמִיטְרָא, שָׁדְרוּ רַבָּנָן זוּגָא דְּרַבָּנָן לְקַמֵּיהּ לְמִיבָּעֵי רַחֲמֵי וְתֵיתֵי מִיטְרָא. אָזְלוּ לְבֵיתֵיהּ וְלָא אַשְׁכְּחוּהוּ, אָזְלוּ לְגַבֵּיהּ לְדַבְּרָא, אַשְׁכְּחוּהוּ דַּהֲוָה קָא רָפִיק. יָהֲבוּ לֵיהּ שְׁלָמָא וְלָא אַסְבַּר לְהוּ אַפֵּיהּ. בְּפַנְיָא הֲוָה מַנְקֵט צִיבֵי, כִּי אָתָא, דָּרָא צִיבֵי [וּמָרָא] אַחַד כַּתְפָּא, וּגְלִימֵיהּ אֲחַד כַּתְפָּא. כָּל אוֹרְחָא לָא סַיִּם מְסָאנֵיהּ, כִּי מָטָא מַיָּא, סַיִּם מְסָאנֵיהּ. כִּי מָטָא בֵּינֵי הֵיזְמֵי וְהֵיגֵי, דָּלִינְהוּ לְמָאנֵיהּ. (כי איסתלק מהתם, אחתינהו למאניה). כִּי מָטָא לְמָתָא, נַפְקָא דְּבֵיתְהוּ לְאַפֵּיהּ כִּי מִקַּשְׁטָא. כִּי מָטָא לְבֵיתָא, עַיְלָא דְּבֵיתְהוּ בְּרֵישָׁא, וַהֲדַר עַיֵּל אֵיהוּ אַבַּתְרֵהּ, וַהֲדַר עַיְלֵי רַבָּנָן. יָתִיב, כָּרִיךְ רֵיפְתָּא, וְלָא אָמַר לְהוּ לְרַבָּנָן: ׳אִיתּוּ, כְּרִיכוּ׳! פָּלִיג רֵיפְתָּא לִינוּקֵי; יָהֵיב לֵיהּ לְקִשְׁיָשָׁא חָדָא וּלְזוּטְרָא תַּרְתֵּי. אָמַר לְדִבְיתְהוּ: יָדְעָנָא דְּרַבָּנָן אַמְטוּל מִיטְרָא אַתּוּ, נִיקוּם נֵיסַק לְאִיגָּרָא לְמִיבָּעֵי רַחֲמֵי, אֶפְשָׁר דְּמִירְצֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאָתֵי מִיטְרָא, וְלָא נִחְזֵיק טִיבוּתָא לְנַפְשִׁין]. סַקוּ לְאִיגָּרָא, קָם אִיהוּ בְּחַד זָוִיתָא, וּדְבִיתְהוּ בְּחַד זָוִיתָא, וּבָעוּ רַחֲמֵי. קָדִים סָלִיק עֲנָנָא מִזָּוִיתָא דְּדְבִיתְהוּ. כִּי נָחִית, אָמַר לְהוּ: אַמַּאי אָתוּ רַבָּנָן? אָמְרוּ לֵיהּ: שָׁדְרוּ רַבָּנָן לְגַבֵּי דְּמַר; לְמִיבָּעֵא רַחֲמֵי וּמֵיתֵי מִיטְרָא. אָמַר לְהוּ: בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁלֹּא הִצְרִיךְ אֶתְכֶם לְאַבָּא חִלְקִיָּה. אַמְרֵי לֵיהּ: יָדַעְנָא, דְּמִיטְרָא מֵחֲמַת מַר הוּא דְּאָתָא, אֶלָּא לֵימָא לָן מַר הַנֵי מִילֵי דְּתִמְיהָ לָן; מַאי טַעְמָא, כִּי יָהֲבִינָן לֵיהּ שְׁלָמָא לְמַר, לָא אַסְבַּר לָן אַפֵּיהּ? אָמַר לְהוּ: אֲגִיר יוֹמָא הֲוָאי, וַאֲמִינָא: לָא אִיפַּגַּר. מַאי טַעְמָא, דָּרָא מַר צִיבֵי אַחַד כַּתְפֵּיהּ וּגְלִימָא אַחַד כַּתְפֵּיהּ? אָמַר לְהוּ: טַלְית שְׁאוּלָה הֲוָה, לְהָכִי שְׁאִילָה לִי, וּלְהָכִי לָא שְׁאִילָה לִי. מַאי טַעְמָא, כָּל אוֹרְחָא לָא סַיִּם מַר מְסָאנֵיהּ, וְכִי מָטָא לְמַיָּא סַיִּם מְסָאנֵיהּ? כּוּלֵי אוֹרְחָא קָא חָזֵינָא, בְּמַיָּא לָא קָא חָזֵינָא. מַאי טַעְמָא, כִּי מָטָא מַר בְּהֵיזְמֵי וְהֵיגֵי דַּלְיֵהּ לִלְבוּשֵׁיהּ? אָמַר: זֶה מַעֲלֶה אֲרוּכָה, וְזֶה אֵין מַעֲלֶה אֲרוּכָה. מַאי טַעְמָא, נַפְקָא דְּבֵיתְהוּ דְּמַר לְאַפֵּיהּ כִּי מִקַּשְׁטָא? אָמַר לְהוּ: כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶתֵּן עֵינַי בְּאִשָּׁה אֲחֶרֶת. מַאי טַעְמָא, עַיְלָא הֵיא בְּרֵישָׁא וּמַר עַיֵּל אַבַּתְרֵהּ, וַהֲדַר עַיְלִינָן אֲנָן? אָמַר לְהוּ: מִשּׁוּם דְּלָא בְּדִיקְיתוּ לִי. כִּי כָּרֵךְ רֵיפְתָּא, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר לָן מַר: ׳כְּרוּכוּ רֵיפְתָּא׳? דְּלָא הֲוָה נָפְשָׁא רֵיפְתָּא, וְאַחְזוּקֵי לְרַבָּנָן טוֹבַת חִנָּם לָא בָּעֵינָא. מַאי טַעְמָא, יָהֵב מַר לִינוּקָא קְשִׁישָׁא חָדָא, וּלְזוּטְרָא תַּרְתֵּי? הַאי קָאֵי בְּבֵיתָא וְהַאי קָאֵי בְּבֵי כְּנִישְׁתָּא. מַאי טַעְמָא, קָדִים סָלִיק עֲנָנֵי מֵהַאי זָוִיתָא דַּהֲוָה קָיְמָא דְּבִיתְהוּ דְּמַר לַעֲנָנָא דִּידֵיהּ? מִשּׁוּם דְּאִתְּתָא שְׁכִיחָא בְּבֵיתָא, וּמִקָּרְבָא הֲנָיָתָהּ לְעָנֵי יוֹתֵר מִדַּגַּבְרֵי. אִי נַמִי: בְּרִיוֹנֵי שְׁכִיחֵי בִּשְׁבֵיבוּתָן; אֲנָא קָבָעִינָא רַחֲמֵי עֲלַיְהוּ דְּנֵימוּתוּ, וְאִיהֵי הֲוָת קָא בַּעְיָא רַחֲמֵי עֲלַיְהוּ דְּלֵהַדְּרוּ בִּתְשׁוּבָה, וְאַהַדְּרוּ.

כא נט חָנִין הַנֶּחְבָּא, בַּר בְּרַתֵּיהּ דְּחוֹנִי הַמְעַגֵּל הֲוָה, כִּי הֲוָה מִצְטָרִיךְ עָלְמָא לְמִיטְרָא, מְשַׁדְּרֵי רַבָּנָן יְנוּקֵי דְּבֵי רַב לְגַבֵּיהּ וְנָקְטֵי לֵיהּ בְּשִׁפּוּלֵי גְּלִימֵיהּ וַאֲמְרֵי לֵיהּ: ״אַבָּא אַבָּא, הַב לָן מִיטְרָא״. אָמַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עָשָׂה בִּשְׁבִיל אֵלּוּ, שֶׁאֵין מַכִּירִין בֵּין אַבָּא דְּיָהֵיב מִיטְרָא לְאַבָּא דְּלָא יָהֵיב מִיטְרָא. וַאֲמַאי קָרֵי לֵיהּ: ׳חָנִין הַנֶּחְבָּא׳? שֶׁהָיָה מְחַבֵּא אֶת עַצְמוֹ בְּבֵית הַכִּסֵּא.

כב ס אָמַר לֵיהּ רַבִּי זְרִיקָא לְרַב סַפְרָא: תָּא חֲזִי, מַה בֵּין תַּקִּיפֵי אַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, לְחַסִידֵי דְּבָבֶל; חַסִידֵי דְּבָבֶל, רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא, כִּי הֲוָה מִיצְטְרִיךְ עָלְמָא לְמִיטְרָא, הֲוָה אָמַר לֵיהּ חַד לְחַבְרֵיהּ: לֵיכְנוֹף לְגַבֵּי הַדָּדֵי וְלִיבָּעֵי רַחֲמֵי, אֶפְשָׁר דְּמִתְרְצֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאָתָא מִיטְרָא. תַּקִּיפֵי דְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן רַבִּי יוֹנָה אֲבוּהּ דְּרַבִּי מָנִי, כִּי הֲוָה מִצְטְרִיךְ עָלְמָא לְמִיטְרָא, שָׁקִיל גּוּלְקָא וְאָמַר לְאִינְשֵׁי בֵּיתֵיהּ: אֵיזִיל וְאֵיתֵי בְּזוּזָא עִיבּוּרָא. אָזִיל וְקָאֵי בְּדוּכְתָּא עִמִּיקְתָּא, דִּכְתִיב: (תהילים ק״ל:א׳) ״מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ ה׳״, וְקָאֵי בְּדוּכְתָּא צְנִיעָא, וַהֲוָה מִיכְסֵי שָׂקָא, וּבָעֵי רַחֲמֵי וְאָתֵי מִיטְרָא. כִּי הֲוָה אָתָא לְבֵיתֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: אַיְתִי מַר עִיבּוּרָא? אָמַר לְהוּ: אַמִינָא: הוֹאִיל וְאָתָא מִיטְרָא, רָוַח עָלְמָא. וְתוּ, רַבִּי מָנִי בְּרֵיהּ, הֲווּ קָא מְצַעֲרוּ לֵיהּ דְּבֵי נְשֵׂיאָה, אָזִיל אִשְׁתַּטַח אַמְעַרְתָּא דַּאֲבוּהּ. אָמַר לֵיהּ: אַבָּא אַבָּא, הַנֵי מְצַעֲרוּ לִי. יוֹמָא חַד, הֲוָה קָא חַלְפֵי הָתָם, אִנְקוּט כַּרְעַיְהוּ דְּסוּסְוָתְיְהוּ, עַד דְּקַבְּלוּ עֲלַיְהוּ דְּלָא קָא מְצַעֲרֵי לֵיהּ. וְתוּ, רַבִּי מָנִי (יומא חד) הֲוָה שְׁכִיחַ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְעָשִׁיב, אָמַר לֵיהּ: עַתִּירֵי דְּבֵי חָמִי קָא מְצַעֲרֵי לִי. אָמַר: ׳לִיעֲנוּ׳! וְאִיעֲנוּ. אָמַר: קָא דָּחְקוּ לִי. ׳לִיעַתְּרוּ׳! וְאִיעַתְּרוּ. אָמַר: לָא מְקַבְּלָא דְּבִיתְאִי עֲלָאִי. אָמַר לֵיהּ: מַה שְׁמָהּ? ׳חַנָּה׳, ׳תִּתְיְפָּה חַנָּה׳! נְתִיפְתָּה. אָמַר: קָא מָרְדָה עָלַי. אָמַר: ׳תַּחֲזוֹר חַנָּה לְשַׁחֲרִירוּתָהּ׳! וְחָזְרָה חַנָּה לְשַׁחֲרִירוּתָהּ.

כג סא הַנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי, דַּהֲווּ (שכיחי) קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְעָשִׁיב, אָמְרוּ לֵיהּ: נִיבָּעֵי מַר רַחֲמֵי עָלָן, דְּנַחְכִּים טְפֵי. אָמַר לְהוּ: עִמִּי הֲיָתָה וְשִׁלַּחְתִּיהָ. רַבִּי יוֹסֵי בַּר אַבִּין, הֲוָה שְׁכִיחַ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי דְּמִן יוֹקְרַת, שַׁבְקֵיהּ וְאָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי. יוֹמָא חַד, שְׁמָעֵיהּ דְּקָא גָּרִיס אָמַר שְׁמוּאֵל: הַשּׁוֹלֶה דָּג מִן הַיָּם בְּשַׁבָּת, כְּיָנִן שֶׁעָבַשׁ בּוֹ כְּסָלַע, חַיָּב. אָמַר לֵיהּ אִיהוּ: ׳וּבְיָן סְנַפִּירָיו׳. אָמַר לֵיהּ: לָא סָבַר מַר דְּהַאי, רַבִּי יוֹסֵי בַּר אַבִּין אָמָרָהּ? אָמַר לֵיהּ: אֲנָא הוּא יוֹסֵי בַּר אַבִּין. אָמַר לֵיהּ: וְלָאו קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי דְּמִן יוֹקְרַת הֲוָה שְׁכִיחַ מַר? אָמַר לֵיהּ: ׳אִין׳. וּמַה טַּעַם שַׁבְקֵיהּ מַר וְאָתָא הָכָא? אָמַר לֵיהּ: גַּבָּרָא, דְּעַל בְּרֵיהּ וְעַל בְּרַתֵּיהּ לָא חַיִּס, עָלַי דִּידִי חַיִּס? בְּרֵיהּ, מַאי הִיא? יוֹמָא חַד, הֲווּ אַגְּרֵי לֵיהּ אֲגִירֵי בְּדַבְּרָא, נָגַהּ לְמֵיתוּ לְהוּ רֵיפְתָּא, אָמְרוּ לֵיהּ לִבְרֵיהּ: כַּפְּנִינָן. הֲוָה הָתָם תְּאֵנָה, אָמַר: ״תְּאֵנָה תְּאֵנָה, הוֹצִיאִי פֵּרוֹתַיִךְ, וְיֹאכְלוּ פּוֹעֲלַי אַבָּא״! אַפֵּיקָא וְאָכְלוּ. אַדְּהָכִי וְהָכִי אָתָא אֲבוּהָ. אָמַר לְהוּ: לָא תִּנְקְטוּ לִי בְּדַעְתַּיְכוּ, דְּהַאי דְּנַגְהִנָא, דִּבְמִלְתָא דְּמִצְוָה הֲוָאי, וְעַד הַשְׁתָּא הוּא דְּסַגְיָא. אָמְרוּ לֵיהּ: רַחֲמָנָא לִשְׁבָּעֵנָן, כִּי הֵיכִי דְּשַׁבְּעִינָן בְּרֵיךְ. אָמַר לְהוּ: מַאי הֲוָאי? הָכִי וְהָכִי הֲוָה. אָמַר לֵיהּ: בְּנִי, אַתָּה הִטְרַחְתָּ אֶת קוֹנְךָ לְהוֹצִיא תְּאֵנָה פֵּרוֹתֶיהָ שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּן, יֶאֱסַף שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ. בְּרַתֵּיהּ, מַאי הִיא? הַוְיָא לֵיהּ הַהִיא בְּרָתָה בַּעֲלַת יְפִי, חֲזֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא, דַּהֲוָה קָא (בדיק) [כַּרְיָא] בְּהוּצֵי וְקָא מְהַדַּר אַבַּתְרֵהּ לְמִיחֲזֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: מַאי הַאי? אָמַר לֵיהּ: רַבִּי, אִם לְלוֹקְחָהּ לֹא זָכִיתִי, לְרֹאוֹתָהּ לֹא אֶזְכֶּה? אָמַר

לָהּ: בִּתִּי, קָא מְצַעַרְתָּא לְבִרְיָתָא? שׁוּבִי לַעֲפָרֵךְ, וְאַל יִכָּשְׁלוּ בָּךְ בְּנֵי אָדָם! (וכן הות לה) הַוְיָא לֵיהּ הַהוּא חַמְרָא, כַּד חֲוָה אַגְרֵי לָהּ, חֲווּ מוֹתִיבֵי אַגְרָא עִילָּוֵיהּ, וַאֲתָיָא לְבֵי מָרָהּ, וְאִי טָפֵי לָהּ אוֹ בַּצְרֵי לָהּ, לָא אַתְיָא. יוֹמָא חַד, אַנְשׁוּ זוּגָא דְּסַנְדְּלֵי עֲלָהּ וְלָא אַזְלָה, עַד דְּשָׁקְלוּ הֵימֶנָּה וְהָדַר אַזְלָה.

**כד** סב אֱלִיעֶזֶר אִישׁ בַּרְתּוֹתָא, כַּד חָזוּ לֵיהּ גַּבָּאֵי צָדָקָה, טָשׁוּ מִינֵיהּ, דְּכָל דַּהֲוָה נָקִיט, חֲוָה יָהֵיב לְהוּ. יוֹמָא חַד, סָלִיק לְשׁוּקָא לְמִזְבַּן לָהּ נְדוּנְיָא לִבְרַתֵּיהּ. חַזְיוּהָ גַּבָּאֵי צָדָקָה, טָשׁוּ מִינֵיהּ, אָזַל וְרָהַט בַּתְרֵיהוּ. אָמַר לְהוּ: [אַשְׁבַּעְתִּיכוּ], בְּמַאי עַסְקִיתוּ? אָמְרוּ לֵיהּ: בִּנְדוּנְיָא דְּיָתוֹם וְיתוֹמָה. אָמַר לְהוּ: הָעֲבוֹדָה, שֶׁהֵן קוֹדְמִין לִבְתֵּי, שֶׁקֶל כָּל מַה דַּהֲוָה לֵיהּ, יְהָבֵיהּ נֵיהֲלֵיהוּ.

**כה** פָּשׁ גַּבֵּיהּ חַד זוּזָא, אָזַל זָבַן בֵּיהּ חִטֵּי וְאַסִּיק. שַׁדֵּיהּ בְּאַכְלָבָא. אַתְיָא דְּבִיתְהוּ, אָמְרָה לָהּ לִבְרַתָּהּ: מַאי אַיְתִי לָךְ אֲבוּךְ? אָמְרָה לָהּ: כָּל מַה דְּאַיְתִי לְאַכְלָבָא אַסְקֵיהּ. סְלִיקָא, אַתְיָא לְמִפְתַּח בָּבָא דְּאַכְלָבָא, חָזְיָא אַכְלָבָא דְּמַלְיָא חִטֵּי, וְקָא נָפְקָא בְּצִנּוֹרָא דְּדָשָׁא, וְלָא מִיפְתַּח בָּבָא מֵחֲטֵי. כִּי אָתָא מִבֵּי מִדְרָשָׁא, אָמְרָה לֵיהּ: רְאֵה מָה עָשָׂה לָךְ (בוראך) [אוֹהֲבָךְ]. אָמַר לָהּ: הָעֲבוֹדָה, חֲרֵי הֵם הֶקְדֵּשׁ עָלַיִךְ, וְאֵין לָךְ בָּהֶם, אֶלָּא כְּאֶחָד מֵעֲנֵיֵי יִשְׂרָאֵל.

**כו** סג רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה גָּזַר תַּעֲנִיתָא, בָּעָא רַחֲמֵי וְלָא אָתָא מִטְרָא. אָמַר: כַּמָּה אִיכָּא בֵּין שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי לִיהוּדָה בֶּן גַּמְלִיאֵל. אוֹי לַדּוֹר שֶׁנִּתְקַע בְּכָךְ, אוֹי לוֹ לְמִי שֶׁעָלְתָה בְיָמָיו כָּךְ, חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ וְאָתָא מִטְרָא. (רבי יהודה) [דְּבֵי] נְשִׂיאָה גָּזַר תַּעֲנִיתָא וְלָא אוֹדְעִינְהוּ לְרַבִּי יוֹחָנָן וּלְרֵישׁ לָקִישׁ. לְצַפָּרָא אוֹדְעִינְהוּ. אָמַר לֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן: הָא, לָא קַבְּלִינַן עָלָן מֵאוֹרְתָּא? אָמַר לֵיהּ: אַנָן, בַּתְרֵיהוּ גְּרִירִינַן. דְּבֵי נְשִׂיאָה גָּזַר תַּעֲנִיתָא (בעו רחמי) וְלָא אָתָא מִטְרָא. תַּנִּי לְהוּ הוֹשַׁעְיָא זְעִירָא דְּמִן חַבְרַיָּא: (במדבר ט״ו:כ״ד) ״וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֶשְׂתָה לִשְׁגָגָה״, מָשָׁל לְכַלָּה, בִּזְמַן שֶׁעֵינֶיהָ יָפוֹת, אֵין כָּל גּוּפָהּ צָרִיךְ בְּדִיקָה, וּבִזְמַן שֶׁאֵין עֵינֶיהָ יָפוֹת, כָּל גּוּפָהּ צָרִיךְ בְּדִיקָה. אָתוּ עַבְדֵי, וְרָמוּ לֵיהּ אַצַּוָּארֵיהּ סוּדָרָא, וְקָא מְצַעֲרֵי לֵיהּ. אַמְרֵי לְהוּ (להנך בריוני) [בְּנֵי מָתָא]: שַׁבְקוּהָ, (דאנן נמי הוה קא מצערין ליה) [דְּהָא נַמִּי מְצַעֵר לָן], וְכַד חֲזִינָן, דְּכָל מִילֵּיהּ לְשׁוּם שָׁמַיִם עָבִיד, לָא אַמְרִינַן לֵיהּ וְלָא מִידִי, [וְשַׁבְקִינָן לֵיהּ], אַתּוּן נַמִּי שַׁבְקוּהָ. רַבִּי גָּזַר תַּעֲנִיתָא, (בעי רחמי) וְלָא אָתָא מִטְרָא. נָחִית קַמֵּיהּ אֵילְפָא, וַאֲמְרֵי לָהּ רַבִּי אֵילְפִי, אָמַר: ׳מַשִּׁיב הָרוּחַ׳ וְנָשַׁב זִיקָא. אָמַר: ׳מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם׳ וְאָתָא מִטְרָא. אָמַר לֵיהּ: מַאי עוּבְדָּךְ? אָמַר לֵיהּ: דַּיָּרָנָא בְּרִיסָא דְּחִיקָא, דְּלֵית בֵּיהּ חַמְרָא לְקִדּוּשָׁא וְאַבְדַלְתָּא, טָרַחְנָא וּמַיְתֵינָא חַמְרָא לְקִדּוּשָׁא וְאַבְדַלְתָּא, וּמַפֵּיקְנָא לְהוּ יְדֵי חוֹבְתַיְהוּ. רַב אִיקְלַע לְהַהוּא אַתְרָא, גָּזַר תַּעֲנִיתָא (בעי רחמי) וְלָא אָתָא מִטְרָא. נָחִית קַמֵּיהּ שְׁלִיחָא דְּצִבּוּרָא, אָמַר: ׳מַשִּׁיב הָרוּחַ׳ וְנָשַׁב זִיקָא, אָמַר: ׳מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם׳ וְאָתָא מִיטְרָא. אָמַר לֵיהּ: מַאי עוּבְדָּךְ? אָמַר לֵיהּ: מִיקְרֵי דַּרְדְּקֵי אֲנָא, וּמַקְרֵינָא לְבָנֵי עֲנֵיֵי כִּבְנֵי עַתִּירֵי, וְכָל דְּלָא אֶפְשָׁר לֵיהּ, לָא שָׁקֵילְנָא מִינֵיהּ מִידִי, וְאִית לִי פֵּירָא דְּכַוּרֵי, כָּל מַאן דְּפָשַׁע (בינוקא), מְשַׁחֵידְנָא לֵיהּ בְּכַוּרֵי, וּמְשַׁדַּלְנָא לֵיהּ, עַד דְּאָתֵי וְקָרֵי. רַב נַחְמָן גָּזַר תַּעֲנִיתָא, בָּעֵי רַחֲמֵי וְלָא אָתָא מִיטְרָא. (כי אזל לביתיה) אָמַר: שַׁקְלוּהָ לְנַחְמָן וְשַׁדְיוּהָ מִגּוּדָּא לְאַרְעָא, חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ וַאֲתָא מִטְרָא.

**כז** סד (רבא) [רַבָּה] גָּזַר תַּעֲנִיתָא, בָּעָא רַחֲמֵי וְלָא אָתָא מִטְרָא. אָמְרוּ לֵיהּ: וְהָא רַב יְהוּדָה בָּעָא רַחֲמֵי וַאֲתָא מִטְרָא! אָמַר לְהוּ: וּמָה אִעָבִיד? אִי מִשּׁוּם תְּנוּיֵי, אֲנַן עֲדִיפְנַן מִינַיְהוּ, דִּבְשְׁנֵי דְּרַב יְהוּדָה, כּוּלְהוּ תְּנוּיֵי בִּנְזִיקִין הֲוָה, וַאֲנַן קָא מַתְנִינַן (טובא) [בְּשִׁשָּׁה סְדָרִים], וְכַד חֲוָה מָטֵי רַב יְהוּדָה בְּעוּקְצִין תְּלִיסַר מַתְיִבְתָּא, וְאִלּוּ רַב יְהוּדָה, כִּי הֲוָה שָׁלִיף חַד מְסָאנָא אָתָא מִטְרָא, וַאֲנַן קָא צַוְחִינַן כּוּלֵּי יוֹמָא, וְלֵיכָּא דְּאַשְׁגַּח בָּן. אִי מִשּׁוּם עוּבְדָּא, אִי אִיכָּא דְּחָזָא מִידֵּי, לֵימָא! אֲבָל מַה יַּעֲשׂוּ פַּרְנְסֵי הַדּוֹר, שֶׁאֵין דּוֹרָן דּוֹמֶה יָפֶה. רַב יְהוּדָה חֲזַנְהוּ לְבֵי תְּרֵי, דְּקָא פָּרְצֵי בְּרִיפְתָּא, אָמַר: שְׁמַע מִינָּהּ אִיכָּא שָׁבְעָא בְּעָלְמָא, יָהֵב עֵינֵיהּ וַחֲזָה כַּפְנָא. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְרַב כַּהֲנָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי נְחוּנְיָא: שַׁמְעֵיהּ דְּמַר, דִּשְׁכִיחַ קַמֵּיהּ, (בשמעתא) נִיעַשְׁוֵיהּ דִּלִּיפּוּק לְשׁוּקָא, וְנֵיחֲזֵי מַאי הַאי דְּאִיכָּא בְּעָלְמָא. מַשְׁכוּהָ וְעַשְׁיוּהָ וְאַפְּקוּהָ לְשׁוּקָא, חָזָא כְּנוּפְיָא, אָמַר: מַאי הַאי? אַמְרֵי לֵיהּ: אַכְסִיפָא דְּתַמְרֵי קַיְמֵי, דְּקָא מְזַדְּבָן. אָמַר: שְׁמַע מִינָּהּ אִיכָּא כַּפְנָא בְּעָלְמָא, אָמַר לְשַׁמְעֵיהּ: שְׁלוֹף לִי מְסָאנַי. שָׁלַף לֵיהּ חַד מְסָאנָא וְאָתָא מִטְרָא. כִּי מָטָא לְמִשְׁלַח אַחֲרִינָא, אָתָא אֵלִיָּהוּ (זכרונו לברכה) וְאָמַר לוֹ, [אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא]: אִי שָׁלְפְתָּ אַחֲרִינָא, מַחֲרִיבְנָא לֵיהּ לְעָלְמָא. אָמַר רַב מָרִי בְּרֵהּ דְּבַת שְׁמוּאֵל: קָאֵימְנָא אַגּוּדָּא דִּנְהַר פָּפָּא, וַחֲזִינָא לְהוּ לְהָנְהוּ מַלְאֲכֵי דְּדָמוּ לְמַלְחֵי, דְּקָא מַיְתוּ חָלָא וּמַלְיוּנְהוּ לְאַרְבֵּי, וַהֲוָה קִימְחָא דְּסִמְידָא, וְאָתוּ כּוּלֵּי עָלְמָא לְמִזְבַּן מִינֵיהּ, וַאֲמִינָא לְהוּ: מֵהַאי לָא תִּזְבְּנוּ, דְּמַעֲשֵׂה נִסִּים הוּא.

**כח** (השתא אתו חיטי מפרזניא) [לְמָחָר אַתְיָין אַרְבָּא דְּחִטֵּי דִּפְרָזְנָיָא] וְזָבוּן כֵּלֵי עָלְמָא. רָבָא אִיקְלַע לְהַגְרוֹנְיָא, גָּזַר תַּעֲנִיתָא, בָּעוּ רַחֲמֵי וְלָא אָתֵי מִטְרָא, אָמַר לְהוּ: בִּיתוּ כֵּלֵי עָלְמָא בְּתַעֲנִיתַיְכוּ, בַּיתוּ. לְמָחָר אָמַר לְהוּ: מִי אִיכָּא דְּחָזֵי מִידֵי בְּחֶלְמֵיהּ, לֵימָא. אָמַר לְהוּ רַבִּי אֶלְעָזָר מֵהַגְרוֹנְיָא: לְדִידִי אַקְרִיוֹן בְּחֶלְמָא: ״שְׁלָם טָב, לְרַב טָב, מֵרִבּוֹן טָב, דְּמִטּוּבֵיהּ אוֹטִיב לְעַמֵּיהּ״. אָמַר: שְׁמַע מִינָּהּ, עֵת רָצוֹן הִיא. בָּעָא רַחֲמֵי, וְאָתָא מִטְרָא.

**כט** סה הַהוּא גַּבְרָא, דְּאִיחַיַּב נַגְדָּא בְּבֵי דִּינָא דְּרָבָא, מְשׁוּם דְּבָעַל גּוֹיָה [עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים]. נַגְדֵיהּ רָבָא וּמִית. אִישְׁתְּמַע מִלְּתָא בֵּי שְׁבוּר מַלְכָּא, בָּעֵי לְצַעוּרֵי לְרָבָא. אָמְרָה לֵיהּ אִפְּרָא הוּרְמִיז אִימֵּיהּ דְּשָׁבוּר מַלְכָּא לִבְרָהּ: לָא לִיהֲוֵי לָךְ עֵסֶק [דְּבָרִים] בַּהֲדֵי יְהוּדָאֵי, דְּכָל מַאן דְּבָעֵין מְמָרְיְהוּ, עָבִיד לְהוּ. אָמַר לָהּ: מַאי הִיא? אָמְרָה לֵיהּ: דְּבָעוּ רַחֲמֵי וְאָתֵי מִטְרָא. אָמַר לָהּ: הַהוּא, מִשּׁוּם זִימְנָא דְּמִטְרָא הוּא, לִיבָּעוּ הָאִידְנָא בִּתְקוּפַת תַּמּוּז וְלֵיתֵי מִטְרָא! שָׁלְחָה לֵיהּ לְרָבָא: כַּוֵּן דַּעְתִּיךְ וּבָעֵי רַחֲמֵי וְיֵיתֵי מִטְרָא. בָּעָא רַחֲמֵי וְלָא אָתָא מִטְרָא. אָמַר לָפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם: (תהילים מ״ד:ב׳) ״אֱלֹהִים, בְּאָזְנֵינוּ שָׁמַעְנוּ, אֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ לָנוּ,

פֹּעַל פָּעַלְתָּ״ וְגוֹ׳, וּבְעֵינֵינוּ לֹא רָאִינוּ״, אָתָא מִטָּרָא עַד דְּשָׁפוּךְ מַרְזְבֵי דִּמְחוֹזָא לְדִגְלָת. אִתְחֲזִי לֵיהּ אֲבוּהָ בְּחֶלְמָא, אָמַר: מִי אִיכָּא דְּמַטְרַח קַמַּי שְׁמַיָּא כּוּלֵּי הַאי? קוּם וְאַשְׁנִי מִדּוּכְתָּיךְ, דְּרַתְחֵי עֲלָךְ מִן שְׁמַיָּא. שָׁנֵי דּוּכְתֵּיהּ, לְמָחָר אַשְׁכְּחֵיהּ לְפוּרְיֵהּ דְּמִירְשַׁם בְּסַכְּיֵנֵי. רַב פָּפָּא גְּזַר תַּעֲנִיתָא [וְלָא אָתָא מִטָּרָא]. חָלַשׁ לְבֵיהּ (וטעים מידי), שָׁרַף פִּינְכָא דְּרַיְסָא, בָּעֵי רַחֲמֵי וְלָא אָתָא מִטָּרָא. אָמַר לֵיהּ רַב נָתָן בַּר (אושעיא) אֶשְׁפַּזְתִּי: אִי שָׁרִיף מַר פִּינְכָא אַחֲרִיתִי דְּרַיְסָא, הֲוָה אָתֵי מִטָּרָא. אִכְסִיף וְחָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ, (בעא רחמי) וְאָתָא מִטָּרָא.

**ל** סו רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא, הֲוָה קָא אָזִיל בְּאוֹרְחָא, (והוה דארי צנא דמילחא ארישיה) אָתָא מִטָּרָא, אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּנַחַת וַחֲנִינָא בְּצַעַר, פָּסַק מִטָּרָא. כִּי מָטָא לְבֵיתֵיהּ, אָמַר: כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּצַעַר וַחֲנִינָא בְּנַחַת, אָתָא מִטָּרָא. אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי אַהֲנָיָא לֵיהּ צְלוֹתֵיהּ דְּכֹהֵן גָּדוֹל לְגַבֵּי רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא? דִּתְנַן: כֹּהֵן גָּדוֹל מִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה בַּבַּיִת הַחִיצוֹן, שֶׁלֹּא לְהַבְעִית אֶת יִשְׂרָאֵל, מַאי מַצְלֵי? רַבִּין בַּר (רב) אַדָּא וְרָבָא בַּר (רב) אַדָּא, תַּרְוַיְיהוּ מְשַׁמֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה אָמְרֵי: ״יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתְּהֵא שָׁנָה זוֹ, שְׁחוּנָה וּגְשׁוּמָה״. ׳שְׁחוּנָה׳, לְמֵימְרָא דְּמַצְלִיוּתָא הִיא? אַדְרַבָּה, הָא גְּרִיעוּתָא הִיא?! אֶלָּא, אִם שְׁחוּנָה, תְּהֵא גְּשׁוּמָה [וּטְלוּלָה]. ״וְאַל תִּכְנַס לְפָנֶיךָ תְּפִלַּת עוֹבְרֵי דְּרָכִים״. וְרַב (אדא בר אהבה) [אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא] מְסַיֵּם בָּהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה: ״וְלָא יַעֲדֵי עָבִיד שׁוּלְטָן מִדְּבֵית יְהוּדָה, וְאַל יְהִיוּ עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לְהִתְפָּרְנֵס זֶה מִזֶּה, [וְלֹא לְעֵם אַחֵר״]. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: בְּכָל יוֹם וָיוֹם, בַּת־קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת: כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ אֵינוֹ נִזּוֹן אֶלָּא בִּשְׁבִיל חֲנִינָא בְּנִי, וַחֲנִינָא בְּנִי, דַּיּוֹ בְּקַב חָרוּבִין מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת. כָּל מַעֲלֵי שַׁבְּתָא חֲוָת רְגִילָה דְּבֵיתְהוּ דִּמְחַמְּמָא תַּנּוּרָא, וְשַׁדְיָא קוּטְרָא בְּתַנּוּרָא, מִשּׁוּם כְּסוּפָא. הַוְיָא לָהּ הַהִיא שִׁבְבַתָּא בִּישְׁתָּא. אָמְרָה: מִכְּדֵי, יַדְעָנָא דְּמִידֵי לֵית לָהּ, אֵיזִיל וְאֶחְזֵי מַאי הִיא. אָזְלָה וְטָרְפָה אַבָּבָא, אֵיכְסִיפָא וַעֲיְלָא לְאֵינְדְּרוֹנָא. אִיתְעֲבִיד לָהּ נִיסָּא, דַּאֲשְׁכְּחֵתֵיהּ לְתַנּוּרָא דְּמָלֵי רִיפְתָּא, וַאֲגָנָא דְּמַלְיָא לִישָּׁא. אָמְרָה לָהּ: פְּלָנִיתָא פְּלָנִיתָא, אַיְתִי (מרדיך) [מַסָּא], דְּחָרִיךְ לִיךְ רִיפְתִּיךְ. אָמְרָה לָהּ: אַף אֲנָא לְהָכִי עַיְילִי. תָּנָא: אַף הִיא לְהָבִיא מַרְדָּה נִכְנְסָה, מִפְּנֵי שֶׁמְּלֶמֶּדֶת בְּנָסִים הָיְתָה. אָמְרָה לֵיהּ דְּבִיתְהוּ: עַד אֵימַת נֵיזִיל וְנִצְטַעֵר כּוּלֵּי הַאי? אָמַר לָהּ: מַאי נַעֲבִיד? אָמְרָה לֵיהּ: בָּעֵי רַחֲמֵי, דְּלִיתְבוּ לָךְ מִידִי. (מטיבותא דגניזא לצדיקי לעלמא דאתי.) בָּעָא רַחֲמֵי, יָצְתָה כְּמִין פִּסַּת יָד, וְיָהֲבוּ לֵיהּ חַד כַּרְעָא דְּפִתּוֹרָא דְּדַהֲבָא. חָזֵי בְּחֶלְמֵיהּ, דְּכוּלְּהוּ צַדִּיקֵי אָכְלֵי אַפְּתּוֹרָא [דְּדַהֲבָא] דְּתִלַּת כַּרְעֵי, וְאֵיהוּ, דְּתַרְתֵּין כַּרְעֵי. אָמַר לָהּ: נִיחָא לָךְ דְּכוּלְּהוּ צַדִּיקֵי אַכְלֵי אַפְּתּוֹרָא דְּתִלַּת כַּרְעֵי, וְאָנָן אַכְלִינָן אַפְּתּוֹרָא דְּשָׁקִיל חַד מִינַיְיהוּ? אָמְרָה לֵיהּ: [וּמַאי נַעֲבִיד]? בָּעֵי רַחֲמֵי נִשְׁקְלוּהָ. בָּעָא רַחֲמֵי וְשַׁקְלוּהָ. תָּנָא: גָּדוֹל נֵס הָאַחֲרוֹן יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹן, דִּגְמִירִי: מִן שְׁמָיָא מֵיהַב יְהַבֵי, מִשְׁקַל לָא שַׁקְלִי. יוֹמָא חַד, בֵּי שְׁמֻשֵׁי חַזְיֵהּ לְבְרַתֵּיהּ דַּחֲוִית עֲצִיבָא, אָמַר לָהּ: בִּתִּי אַמַּאי עֲצִיבְתְּ? אָמְרָה לֵיהּ: דְּאִיחְלַף לִי מָנָא דְּמִשְׁחָא בְּמָנָא דְּחַלָּא, וְרַמָאי בִּשְׁרַגָּא. אָמַר לָהּ: מִי שֶׁאָמַר לַשֶּׁמֶן וְיַדְלִיק יֹאמַר לַחֹמֶץ וְיַדְלִיק. תָּנָא: הָיָה דּוֹלֵק וְהוֹלֵךְ [כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ], עַד שֶׁנָּטְלוּ מִמֶּנּוּ אוּר לְהַבְדָּלָה. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא הֲווֹ לֵיהּ הָנֶךְ עִיזֵי, אָמְרוּ לֵיהּ: קָא מַפְסְדָן עִיזָךְ, אָמַר לְהוּ: אִי קָא מַפְסְדָן, לֵיכְלִינְהוּ דֵּבֵי, וְאִי לָא, כָּל חֲדָא וַחֲדָא לַיְתֵן דֵּבָא [לְאוֹרְתָּא] בְּקָרַנַיְיהוּ. לְאוֹרְתָּא כָּל חֲדָא וַחֲדָא אַיְתֵי דֵּבָא בְּקָרַנָהָא. הֲוַאי לֵיהּ הַהִיא שִׁיבְבַתָּא דְּבָנְתָא בֵּיתָא, וְלָא קָא מַטְיָן כְּשׁוּרֵי. אָמְרָה לֵיהּ: בַּנַאי בֵּיתָא וְלָא קָא מַטְיָן כְּשׁוּרַאי, אָמַר לָהּ: מַה שְׁמֵךְ? אָמְרָה לֵיהּ: ׳אִיכּוּ׳, אָמַר לָהּ: אִיכּוּ (איכו) לִימְטוּ כְּשׁוּרֵיךְ. מָטוּ כְּשׁוּרָתָא, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: סְנִיפִין עֲשָׂאן. תָּנָא, פְּלִימוֹ אוֹמֵר: אֲנִי רָאִיתִי אֶת הַבַּיִת, (שקירה רבי חנינא בן דוסא בתפלתו) וְהָיוּ לְכָאן אַמָּה וּלְכָאן אַמָּה, וְהָיוּ אוֹמְרִים: זֶה הַבַּיִת שֶׁקִּירָה רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא בִּתְפִלָּתוֹ.

**לא** סז רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּדָת הֲוָה דְּחִיקָא לֵיהּ מִלְּתָא טוּבָא, עָבַד מִלְּתָא, וְלָא הֲוָה לֵיהּ מִידִי לְמִטְעַם, אַשְׁכַּח בַּדָּא דְּתוּמָא, שָׁדָא לְפוּמֵיהּ, חָלַשׁ לִיבֵּיהּ וְנַיֵּם. עַיְּלוּ רַבָּנָן לְשַׁיּוּלֵי בֵּיהּ, חַזְיוּהָ דְּכָכֵי וְחַיָּךְ, וְנָפִיק צוּצִיתָא דְּנוּרָא מֵאַפּוּתֵיהּ. כִּי אִתְעַר, אָמְרֵי לֵיהּ: מַאי טַעְמָא בָּכָה מַר וְחַיֵּךְ וְנָפַק צוּצִיתָא דְּנוּרָא מֵאַפּוּתֵיהּ? אָמַר לְהוּ: (דחזאי שכינה) [דַּהֲוָה יָתִיב עִמֵּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא], וְאָמְרֵי קַמֵּיהּ: עַד אֵימָתַי אִדְבַּר וְאֵיזִיל בְּהַאי דּוּחְקָא? וְאָמַר לִי: [אֶלְעָזָר בְּנִי], נִיחָא לָךְ (דאיחריבית) [דְּאַפְכֵּיהּ] לָעָלְמָא וְהָדַר אִבְרֵיהּ, וְאֶפְשָׁר דְּמִבְּרִית בְּשַׁעְתָּא דְּמִזּוֹנֵי? אָמְרֵי קַמֵּיהּ: (רבוניה דעלמא) כּוּלֵּי הַאי וְאֶפְשָׁר? אָמְרֵי לֵיהּ: שְׁנֵי דְּחַיֵּי נְפִישֵׁי אוֹ דְּחַיֵּינָא? אָמַר לִי: ׳דְּחַיֵּית׳. אָמְרֵי לְקַמֵּיהּ: אִי הָכִי, לָא בָּעֵינָא! וְאָמַר לִי: בְּהַאי אַגְרָא דְּאָמַרְתְּ: ׳לָא בָּעֵינָא׳, יְהֵיבְנָא לָךְ לְעָלְמָא דְּאָתֵי, תְּלֵיסַר נַהֲרֵי (דמשכי) [דְּמַשְׁחֵי] אַפַּרְסְמָא דְּכֵיָן, [כִּפְרָת וְדִגְלַת], דְּמְעַנַּגְתָּ בְּהוּ. אָמְרֵי קַמֵּיהּ: רִבּוֹנֵיהּ דְּעָלְמָא, כּוּלֵּי, הַאי וְתוּ לָא? אָמַר לִי: וּלְחַבְרָךְ מַאי נָתִיב לְהוּ? אָמְרֵי (קמיה רבוניה דעלמא) [לֵיהּ]: וּמְגַבְּרָא דְּלֵית לֵיהּ קָא בָּעֵינָא, וּמַחֲיֵן בְּאַסְקוּטְלָא אַפּוּתָאי, וְאָמַר לִי: אֶלְעָזָר בְּרִי, אַגְרֵי בָּךְ גִּיֵּרִי.

**לב** סח רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא גְּזַר תַּעֲנִיתָא, (בעא רחמי) וְלָא אָתָא מִטָּרָא, אָמְרוּ לֵיהּ: וְהָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי גְּזַר תַּעֲנִיתָא וַאֲתָא מִטָּרָא! אָמַר לְהוּ: הָא אֲנָא וְהָא בַּר לֵיְלְיָא. אָמְרוּ לֵיהּ: נִיתֵי וּנְכַוֵּן דַּעְתֵּין, אֶפְשָׁר דְּתַבְרֵי צְבוּרָא לְבַיְיהוּ וּבָעוּ רַחֲמֵי וְאָתֵי מִטָּרָא. בָּעוּן רַחֲמֵי וְלָא אָתֵי מִטָּרָא. אָמַר לֵיהּ: רְצוֹנְכֶם שֶׁיָּבוֹא מָטָר בִּשְׁבִילֵנוּ? אָמְרוּ לֵיהּ: הֵן. אָמַר: רָקִיעַ [רָקִיעַ] כַּסֵּי פָּנַיִךְ! לָא כַּסֵּי, אָמַר: כַּמָּה (חציפן) [עַזִּין] פְּנֵי רָקִיעַ. כַּסְיָא בְּעֵיבָא וַאֲתָא מִטָּרָא. לֵוִי גְּזַר תַּעֲנִיתָא, בָּעֵי רַחֲמֵי וְלָא אָתָא מִטָּרָא. אָמַר לָפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עָלִיתָ וְיָשַׁבְתָּ בַּמָּרוֹם, וְאֵין אַתָּה מְרַחֵם עַל בָּנֶיךָ. אָתָא מִטָּרָא וְאִיטַּלַע. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לְעוֹלָם אַל יַטִּיחַ אָדָם כְּלַפֵּי מַעְלָה, שֶׁהֲרֵי אָדָם גָּדוֹל הִטִּיחַ דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעְלָה וְאִיטַּלָא, וּמְנוּ? לֵוִי. וְהָא, גָּרְמָא לֵיהּ? וְהָא לֵוִי אַחְוֵי קְדָּה קַמֵּיהּ דְּרַבִּי וְאִיטַּלָע! הָא וְהָא גָּרְמָא לֵיהּ.

**לג** רַבִּי חִיָּא בַּר לוּלְיָאנִי (אמר אנא) שַׁמְעִינְהוּ לְהַנָּךְ עֲנָנֵי דְּקָא אַמְרָן: נֵיזִיל וְנִשְׁדֵּי מִטְרָא בְּעַמּוֹן וּמוֹאָב. אָמַר לְהוּ: כְּשֶׁהֶחֱזִיר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הַתּוֹרָה עַל כָּל אֻמָּה וְלָשׁוֹן וְלֹא קִבְּלוּהָ, עַד שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל וְקִבְּלוּהָ, וְאַתּוּן שַׁבְקִיתוּ יִשְׂרָאֵל וְתִשְׁדּוּ מִטְרָא בְּעַמּוֹן וּמוֹאָב? שְׁדוּ אַדּוּכְתַּיְיהוּ! שַׁדְיָן אַדּוּכְתַּיְיהוּ.

**לד** סט דָּרַשׁ רַבִּי חִיָּא בַּר לוּלְיָאנִי: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים צ״ב:י״ג) ״צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה״? אִם נֶאֱמַר ׳תָּמָר׳, לָמָּה נֶאֱמַר ׳אֶרֶז׳? וְאִם נֶאֱמַר ׳אֶרֶז׳, לָמָּה נֶאֱמַר ׳תָּמָר׳? אֶלָּא נֶאֱמַר ׳תָּמָר׳ וְלֹא נֶאֱמַר ׳אֶרֶז׳, הָיִיתִי אוֹמֵר: מָה תָּמָר אֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף, אַף צַדִּיק, [סַ״וְשָׁלוֹם], אֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף, וְאֶלָּא נֶאֱמַר אֶרֶז וְלֹא נֶאֱמַר תָּמָר, הָיִיתִי אוֹמֵר: מָה אֶרֶז אֵין עוֹשֶׂה פֵּרוֹת, אַף צַדִּיק, [סַ״וְשָׁלוֹם], אֵין עוֹשֶׂה פֵּרוֹת, לָכֵן נֶאֱמַר תָּמָר וְאֶרֶז.

**לה** ע תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁגָּזַר שְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה תַּעֲנִיּוֹת עַל הַצַּבּוּר, וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים. בָּאַחֲרוֹנָה הִתְחִילוּ הַצַּבּוּר לָצֵאת. אָמַר לָהֶם: תִּקָּנְתֶּם קֻבָּרִים לְעַצְמְכֶם? גָּעוּ [כָּל הָעָם] בִּבְכִיָּה וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים. שׁוּב מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁיָּרַד לִפְנֵי הַתֵּבָה, וְאָמַר עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע בְּרָכוֹת, וְלֹא נַעֲנָה. יָרַד רַבִּי עֲקִיבָא אַחֲרָיו וְאָמַר: (אבינו מלכנו אבינו אתה) אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ, אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אַתָּה, (אבינו מלכנו חטאנו לפניך) [אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ, לְמַעַנְךָ] רַחֵם עָלֵינוּ. (אבינו מלכנו עשה עמנו למען שמך) וּמִיָּד נַעֲנָה, כִּסְבוּרִין הָעָם שֶׁזֶּה גָּדוֹל מִזֶּה, יָצָאתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: לֹא מִפָּנֵי שֶׁזֶּה גָּדוֹל מִזֶּה, אֶלָּא שֶׁזֶּה מַעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו וְזֶה אֵינוֹ מַעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו.

**לו** עא אָמַר רַבִּי (אלעזר) [אֱלִיעֶזֶר]: כְּשֶׁמְּנַסְּכִין אֶת הַמַּיִם בֶּחָג, תְּהוֹם אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: אַבַּע מֵימֶיךָ! קוֹל שְׁנֵי רֵעִים אֲנִי שׁוֹמֵעַ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים מ״ב:ח׳) ״תְּהוֹם אֶל תְּהוֹם קוֹרֵא לְקוֹל צִנּוֹרֶיךָ״ וְגוֹ׳. אָמַר רַבָּה: לְדִידִי חָזֵי לִי הַאי רִידְיָא, דַּמְיָא לְעִיגְלָא תִּלְתָּא, וּפְרִיטָא שִׁפְוָתֵיהּ. וְקַיְמָא בֵּין תְּהוֹמָא תַּתָּאָה לְתְהוֹמָה עִלָּאָה. לְתְהוֹמָא עִלָּאָה אָמַר לֵיהּ: ״חַשֹּׁר מֵימֶיךָ״! לְתְהוֹמָא תַּתָּאָה אָמַר לֵיהּ: ״אַבַּע מֵימֶיךָ״! שֶׁנֶּאֱמַר: (שיר השירים ב׳:י״ב) ״הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ, עֵת הַזָּמִיר הִגִּיעַ, וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ״.

**לז** עב שְׁמוּאֵל הַקָּטָן גָּזַר תַּעֲנִיתָא וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים קֹדֶם הֶנֵּץ הַחַמָּה, כִּסְבוּרִין הָעָם לוֹמַר: שִׁבְחוֹ שֶׁל צַבּוּר הוּא. אָמַר לָהֶם: אֶמְשֹׁל לָכֶם מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְעֶבֶד שֶׁמְּבַקֵּשׁ פְּרָס מֵרַבּוֹ, אָמַר לָהֶם, תְּנוּ לוֹ וְאַל אֶשְׁמַע קוֹלוֹ. שׁוּב שְׁמוּאֵל הַקָּטָן גָּזַר תַּעֲנִיתָא, וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים לְאַחַר שְׁקִיעַת הַחַמָּה. כִּסְבוּרִים הָעָם לוֹמַר: שִׁבְחוֹ שֶׁל צַבּוּר הוּא, אָמַר לְהוּ שְׁמוּאֵל: לֹא שִׁבְחוֹ שֶׁל צַבּוּר הוּא, אֶלָּא אֶמְשֹׁל לָכֶם מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְעֶבֶד שֶׁמְּבַקֵּשׁ פְּרָס מֵרַבּוֹ, וְאָמַר לָהֶם: הַמְתִּינוּ לוֹ עַד שֶׁיִּתְמַקְמֵק וְיִצְטַעֵר, וְאַחַר כָּךְ תְּנוּ לוֹ. לִשְׁמוּאֵל הַקָּטָן, שִׁבְחוֹ שֶׁל צַבּוּר הֵיכִי דָּמֵי? אָמַר: ׳מַשִּׁיב הָרוּחַ׳ וְנָשַׁב זִיקָא, אָמַר: ׳מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם׳, וְאָתָא מִטְרָא.

**לח** מִשְׁנָה. מַעֲשֶׂה שֶׁגָּזְרוּ תַּעֲנִית בְּלֹד, וְיָרַד לָהֶם גְּשָׁמִים קֹדֶם חֲצוֹת. אָמַר לָהֶם רַבִּי טַרְפוֹן: צְאוּ וְאִכְלוּ וּשְׁתוּ וַעֲשׂוּ אוֹתוֹ יוֹם־טוֹב, יָצְאוּ וְאָכְלוּ וְשָׁתוּ וְאוֹתוֹ הַיּוֹם עֲשָׂאוּהוּ יוֹם־טוֹב, וּבָאוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם וְאָמְרוּ הַלֵּל הַגָּדוֹל, (איזהו הלל הגדול? (תהילים קל״ו:א׳-ב׳) ״הודו לה׳ כי טוב כי לעולם חסדו, הודו לאדוני האדונים כי לעולם חסדו״.) גְּמָרָא. וְלֵימְרוּ הַלֵּל מֵעִיקָּרָא! אַבַּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: לְפִי שֶׁאֵין אוֹמְרִים הַלֵּל הַגָּדוֹל אֶלָּא בְּגָפֶן שִׁבְעָה, וְכֶרֶס מְלֵאָה. אֵינִי! וְהָא רַב פָּפָּא אִיקְלַע לְבֵי כְּנִישְׁתָּא דְּאַבֵּי גּוֹבַר, [וְגָזַר תַּעֲנִית], וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים קֹדֶם חֲצוֹת, וְאָמַר לָהֶם: אִמְרוּ הַלֵּל הַגָּדוֹל וַהֲדַר אִכְלוּ וּשְׁתוּ. שַׁאנִי בְּנֵי מָחוֹזָא, דִּשְׁכִיחָא בְּהוּ שִׁכְרוּת.

## פרק ד

**א** **תענית פרק ד** - עג מִשְׁנָה. אֵלּוּ הֵן מַעֲמָדוֹת, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כ״ח:ב׳) ״צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם: אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי״, הֵיאַךְ קָרְבָּנוֹ שֶׁל אָדָם קָרֵב וְהוּא אֵינוֹ עוֹמֵד עַל גַּבָּיו? הִתְקִינוּ נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת. עַל כָּל מִשְׁמָר וּמִשְׁמָר הָיָה מַעֲמָד בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל כֹּהֲנִים לְוִיִּים וְיִשְׂרְאֵלִים. הִגִּיעַ זְמַן הַמִּשְׁמָר לַעֲלוֹת, כֹּהֲנִים וּלְוִיִּים עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם, וְיִשְׂרְאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר מִתְפַּנְסִים לְעָרֵיהֶם וְקוֹרִין בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן: (בראשית א׳:ו׳) ׳בְּרֵאשִׁית׳, ו׳יְהִי רָקִיעַ׳, בַּשֵּׁנִי: ׳יְהִי רָקִיעַ׳, ו׳יִקָּווּ הַמַּיִם׳. בַּשְּׁלִישִׁי: ׳יִקָּווּ הַמַּיִם׳, ו׳יְהִי מְאוֹרוֹת׳. בָּרְבִיעִי: ׳יְהִי מְאוֹרוֹת׳, ו׳יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם׳. בַּחֲמִשִּׁי: ׳יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם׳ ו׳תּוֹצֵא הָאָרֶץ׳. בַּשִּׁשִּׁי: ׳תּוֹצֵא הָאָרֶץ׳ ו׳וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ׳ וְכָל צְבָאָם׳. פָּרָשָׁה גְּדוֹלָה קוֹרִין אוֹתָהּ בְּשִׁנַּיִם וְהַקְּטַנָּה בְּיָחִיד. בְּשַׁחֲרִית בְּמוּסָף וּבְמִנְחָה נִכְנָסִין וְקוֹרִין אוֹתָהּ עַל פֶּה כְּקוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע, עֶרֶב שַׁבָּת בְּמִנְחָה לֹא הָיוּ נִכְנָסִין מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. גְּמָרָא. [*]אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא, אָמַר רַב: מֹשֶׁה תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שְׁמוֹנָה מִשְׁמָרוֹת, אַרְבַּע מֵאֶלְעָזָר, וְאַרְבַּע מֵאִיתָמָר, בָּא שְׁמוּאֵל וְהֶעֱמִידָן עַל שֵׁשׁ־עֶשְׂרֵה, בָּא דָּוִד וְהֶעֱמִידָן עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, שֶׁנֶּאֱמַר: (ד״ה א כו) ״בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים לְמַלְכוּת דָּוִיד נִדְרָשׁוּ וַיִּמָּצֵא בָהֶם גִּבּוֹרֵי חַיִל בְּיַעְזִיר גִּלְעָד״, מֵיתִיבִי: מֹשֶׁה תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שְׁמוֹנָה מִשְׁמָרוֹת, אַרְבַּע מֵאֶלְעָזָר וְאַרְבַּע מֵאִיתָמָר, בָּא דָּוִד וּשְׁמוּאֵל וְהֶעֱמִידָן עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ט) ״הֵמָּה יֹסֵד דָּוִד וּשְׁמוּאֵל הָרוֹאֶה בֶּאֱמוּנָתָם״. הָכִי קָאָמַר: מִיסּוּדוֹ שֶׁל דָּוִד וּשְׁמוּאֵל הָרָמָתִי הֶעֱמִידוּם עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע.

ב תָּנוּ רַבָּנָן: אַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת עָלוּ מִן הַגּוֹלָה, וְאֵלּוּ הֵן: יְדַעְיָה, [חָרִים], פַּשְׁחוּר, וְאִמֵּר, עָמְדוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם וְחִלְקוּם וְהֶעֱמִידוּם עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, בְּלָלוּם וּנְתָנוּם בְּקַלְפֵּי, בָּא יְדַעְיָה וְנָטַל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵרָיו, שֵׁשׁ, בָּא [חָרִים] וְנָטַל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵרָיו, שֵׁשׁ, וְכֵן פַּשְׁחוּר וְכֵן אִמֵּר, וְכֵן הִתְנוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם שֶׁאֲפִלּוּ יְהוֹרִיב רֹאשׁ מִשְׁמֶרֶת עוֹלֶה, לֹא יְדִיחֶה יְדַעְיָה מִמְּקוֹמוֹ, אֶלָּא יְדַעְיָה עִקֵּר, וְיהוֹרִיב טָפֵל לוֹ.

ג פִּסְקָא. וְיִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר מִתְבַּנְּסִין בְּעָרֵיהֶן וְקוֹרִין בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית].

ד גְּמָרָא. מְנָא הַנֵּי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא, אָמַר רַב אַסִי: אִלְמָלֵא מַעֲמָדוֹת, לֹא נִתְקַיְּמוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ט״ו:ח׳) ״וַיֹּאמֶר: ה׳ אֱלֹהִים, בַּמֶּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה״? אָמַר אַבְרָהָם לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שָׁמָּא יִשְׂרָאֵל חוֹטְאִים לְפָנֶיךָ, וְאַתָּה עוֹשֶׂה לָהֶם כְּדוֹר הַמַּבּוּל, וּכְדוֹר הַפְּלָגָה? אָמַר לוֹ: לָאו. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוֹדִיעֵנִי בַּמֶּה אִירָשֶׁנָּה! אָמַר לוֹ: (שם) ״קְחָה לִי עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת״ וְגוֹ׳. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם: תִּינַח בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, בִּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶם? אָמַר לוֹ: בְּנֵי, כְּבָר תִּקַּנְתִּי לָהֶם סֵדֶר קָרְבָּנוֹת, בִּזְמַן שֶׁקּוֹרִין בָּהֶם לְפָנַי, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ הִקְרִיבוּם לְפָנַי, וַאֲנִי מוֹחֵל לָהֶם עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵיהֶם.

ה עד תָּנוּ רַבָּנָן: אַנְשֵׁי מִשְׁמָר הָיוּ מִתְפַּלְּלִין עַל קָרְבַּן אֲחֵיהֶם שֶׁיִּתְקַבֵּל בְּרָצוֹן. וְאַנְשֵׁי מַעֲמָד נִכְנָסִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְיוֹשְׁבִין אַרְבַּע תַּעֲנִיּוֹת [בְּשַׁבָּת]: [בְּשֵׁנִי בְּשַׁבָּת, בְּשְׁלִישִׁי בְּשַׁבָּת, וּבִרְבִיעִי וּבַחֲמִשִּׁי]. בַּשֵּׁנִי עַל יוֹרְדֵי הַיָּם. בַּשְּׁלִישִׁי עַל הוֹלְכֵי הַמִּדְבָּרוֹת. בָּרְבִיעִי עַל אַסְכָּרָה שֶׁלֹּא תִּפֹּל בַּתִּינוֹקוֹת. בַּחֲמִשִּׁי עַל עֲבָרוֹת וּמְנִיקוֹת. עֲבָרוֹת שֶׁלֹּא יַפִּילוּ, וּמְנִיקוֹת (שיגדלו) [שֶׁיְּנִיקוּ] אֶת בְּנֵיהֶם. וּבְעֶרֶב שַׁבָּת לֹא הָיוּ מִתְעַנִּין מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת, וְכָל שֶׁכֵּן בַּשַּׁבָּת עַצְמָהּ. בְּרִאשׁוֹן בְּשַׁבָּת מַאי טַעְמָא לָא? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִפְּנֵי הַגּוֹיִים. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אוֹמֵר: מִפְּנֵי שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי לַיְצִירָה. (אי נמי) [רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר]: מִשּׁוּם נְשָׁמָה יְתֵרָה, דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: נְשָׁמָה יְתֵרָה נִתְּנָה בּוֹ בָּאָדָם בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת נִטֶּלֶת מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ל״א:י״ז) ״שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ״, כֵּינָן שֶׁשָּׁבַת יָי אָבְדָה נֶפֶשׁ.

ו [פִּסְקָא. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן: ׳בְּרֵאשִׁית׳ וְ״יְהִי רָקִיעַ״. תָּנָא: ׳בְּרֵאשִׁית׳ בִּשְׁנַיִם, ׳יְהִי רָקִיעַ׳ בְּאֶחָד. בִּשְׁלָמָא ׳יְהִי רָקִיעַ׳ בְּאֶחָד, תְּלָתָא פְּסוּקָא הָווּ, אֶלָּא ׳בְּרֵאשִׁית׳ בִּשְׁנַיִם, (מאי טעמא?) חֲמִשָּׁה פְּסוּקֵי הַוְיָן! וּתְנַן: הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה אַל יִפְחֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים? רַב אָמַר: דּוֹלֵג. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: פּוֹסֵק. וְרַב דְּאָמַר: דּוֹלֵג, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר: פּוֹסֵק? קָסָבַר: כָּל פְּסוּקָא דְּלָא פָּסְקֵיהּ מֹשֶׁה, אֲנַן לָא פָּסְקִינַן לֵיהּ: וּשְׁמוּאֵל אָמַר: פּוֹסֵק, וּמִי פָּסְקִינַן? וְהָאָמַר רַבִּי חֲנִינָא קָרֵא: צַעַר גָּדוֹל הָיָה לִי אֵצֶל רַבִּי חֲנִינָא הַגָּדוֹל, וְלֹא הִתִּיר לִי לִפְסֹק, אֶלָּא לְתִינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, הוֹאִיל וּלְהִתְלַמֵּד עֲשׂוּיִין. וּשְׁמוּאֵל, הָתָם טַעְמָא מַאי? מִשּׁוּם דְּלָא אֶפְשָׁר, הָכָא נָמִי לָא אֶפְשָׁר! וּשְׁמוּאֵל אָמַר: פּוֹסֵק, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר: דּוֹלֵג? גְּזֵרָה מִשּׁוּם הַנִּכְנָסִין, וּגְזֵרָה מִשּׁוּם הַיּוֹצְאִין. מֵיתִיבִי: פָּרָשָׁה שֶׁל שִׁשָּׁה פְּסוּקִים, קוֹרִין אוֹתָהּ בִּשְׁנַיִם וְשֶׁל חֲמִשָּׁה [בְּיָחִיד. וְאִם] הָרִאשׁוֹן קוֹרֵא שְׁלֹשָׁה, הַשֵּׁנִי קוֹרֵא שְׁנַיִם מִפָּרָשָׁה זוֹ וְאֶחָד מִפָּרָשָׁה אַחֶרֶת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: שְׁלֹשָׁה, לְפִי שֶׁאֵין מַתְחִילִין בְּפָרָשָׁה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים. לְמַאן דְּאָמַר: דּוֹלֵג, לְדִלֵּג! וּלְמַאן דְּאָמַר: פּוֹסֵק, לְפַסֵּק! שַׁאנִי הָתָם דְּאִית לֵיהּ רַוְחָא].

ז עה תנו רַבָּנָן: מָה הֵם בְּנֵי גוֹנְבֵי עֲלֵי? וּמָה הֵם קוֹצְעֵי קְצִיעוֹת? אָמְרוּ: פַּעַם אַחַת גְּזֵרָה הַמַּלְכוּת גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יָבִיאוּ עֵצִים לַמַּעֲרָכָה, וְשֶׁלֹּא יָבִיאוּ בִכּוּרִים לִירוּשָׁלַיִם. וְהוֹשִׁיבוּ (פרסדאות) [פְּרוּזְדָאוֹת] עַל הַדְּרָכִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁהוֹשִׁיב יָרָבְעָם בֶּן נְבָט, שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לָרֶגֶל. מֶה עָשׂוּ יִרְאֵי־חֵטְא (וכשרים) שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר? הֵבִיאוּ סַלֵּי בִכּוּרִים וְחִפּוּם בְּקַצִּיעוֹת וּנְטָלוּם, וְעָלֵי עַל כְּתֵפָם. כֵּינָן שֶׁהִגִּיעוּ אֵצֶל פַּרְסָדָאוֹת, אָמְרוּ לָהֶם: לְהֵיכָן אַתֶּם הוֹלְכִים? אָמְרוּ: לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי עִגּוּלֵי דְּבֵלָה בְּמַכְתֶּשֶׁת שֶׁלָּפָנֵינוּ וּבָעֲלֵי שֶׁעַל כְּתֵפֵנוּ. כֵּינָן שֶׁעָבְרוּ מֵהֶם, עִטְּרוּם בְּסַלִּים וְהֵבִיאוּם לִירוּשָׁלַיִם. תָּנָא, הֵם הֵם בְּנֵי סַלְמָאי (הנתוצתי) [הַנִּתְפּוֹתִי]. תָּנוּ רַבָּנָן: מָה הֵם בְּנֵי סַלְמָאי (הנתוצתי) [הַנִּתְפּוֹתִי]? אָמְרוּ: פַּעַם אַחַת גְּזֵרָה הַמַּלְכוּת גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יָבִיאוּ עֵצִים לַמַּעֲרָכָה, וְהוֹשִׁיבוּ פַּרְסָדָאוֹת עַל הַדְּרָכִים כְּדֶרֶךְ שֶׁהוֹשִׁיב יָרָבְעָם בֶּן נְבָט, שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לָרֶגֶל. מֶה עָשׂוּ יִרְאֵי־חֵטְא (וכשרים) שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר? הֵבִיאוּ גִּזְרֵי עֵצִים, וַעֲשָׂאוּם כְּמוֹ סֻלָּמוֹת, וְהִנִּיחוּ עַל כְּתֵפָם וְהָלְכוּ לָהֶם. וְכֵינָן שֶׁהִגִּיעוּ אֶצְלָם, אָמְרוּ לָהֶם: לְהֵיכָן אַתֶּם הוֹלְכִים? אָמְרוּ: לְהָבִיא (שתי) גּוֹזָלוֹת מִשּׁוֹבָךְ שֶׁלָּפָנֵינוּ בְּסֻלָּם שֶׁעַל כְּתֵפֵנוּ. כֵּינָן שֶׁעָבְרוּ מֵהֶם, פֵּרְקוּם וְהֵבִיאוּם לִירוּשָׁלַיִם. עֲלֵיהֶם וְעַל כַּיּוֹצֵא בָּהֶם נֶאֱמַר: (משלי י׳:ז׳) ״זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה״. וְעַל יַרְבְעָם בֶּן נְבָט וַחֲבֵרָיו נֶאֱמַר: (שם) ״וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב״.

ח פִּסְקָא. בְּעֶשְׂרִים בּוֹ, בְּנֵי פַּחַת מוֹאָב בֶּן יְהוּדָה. תָּנָא: בְּנֵי פַּחַת מוֹאָב בֶּן יְהוּדָה, הֵן הֵן בְּנֵי דָּוִד בֶּן יְהוּדָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הֵן הֵן בְּנֵי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה. בְּעֶשְׂרִים בֶּאֱלוּל, בְּנֵי עָדִין בֶּן יְהוּדָה וְכוּ׳.

ט תָּנוּ רַבָּנָן: בְּנֵי עָדִין בֶּן יְהוּדָה, הֵן הֵן בְּנֵי דָּוִד בֶּן יְהוּדָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הֵן הֵן בְּנֵי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה. בְּאֶחָד בְּטֵבֵת שָׁבוּ בְּנֵי פַּרְעוֹשׁ שְׁנֵיָה וְכוּ׳. מַנִּי מַתְנִיתִין? לֹא רַבִּי מֵאִיר וְלֹא רַבִּי יְהוּדָה וְלֹא רַבִּי יוֹסֵי? אִי רַבִּי מֵאִיר, לֵיתְנֵי: ״שָׁבוּ בְּנֵי דָּוִד בֶּן יְהוּדָה שְׁנֵיָה״! אִי רַבִּי יְהוּדָה, לֵיתְנֵי: ״שָׁבוּ בְּנֵי דָּוִד בֶּן יְהוּדָה שְׁנֵיָה״! אִי רַבִּי יוֹסֵי, לֵיתְנֵי: ״שָׁבוּ בְּנֵי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה שְׁנֵיָה״! לְעוֹלָם רַבִּי יוֹסֵי, וּתְרֵי תַּנָּאֵי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי].

**י** עו מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה דְּבָרִים אֵרְעוּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז, וַחֲמִשָּׁה, בְּתִשְׁעָה בְּאָב. בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת, וּבֵטַל הַתָּמִיד, וְהֻבְקְעָה הָעִיר, וְשָׂרַף אַפּוֹסְטְמוֹס אֶת הַתּוֹרָה, וְהֶעֱמִיד צֶלֶם בַּהֵיכָל. בְּתִשְׁעָה בְּאָב נִגְזַר עַל אֲבוֹתֵינוּ שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ, וְחָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה וּבַשֵּׁנִיָּה, וְנִלְכְּדָה בֵּיתָר, וְנֶחְרְשָׁה הָעִיר. גְּמָרָא. ׳נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת׳ מְנָא לָן? דְּתַנְיָא: בְּשִׁשָּׁה בַּחֹדֶשׁ נִתְּנוּ עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת לְיִשְׂרָאֵל, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בְּשִׁבְעָה בּוֹ, מַאן דְּאָמַר: ׳בְּשִׁשָּׁה נִתְּנוּ׳, [בְּשִׁשָּׁה נִתְּנוּ], בַּשְּׁבִיעִי עָלָה [מֹשֶׁה]. מַאן דְּאָמַר: ׳בְּשִׁבְעָה׳, [בַּשְּׁבִיעִי] נִתְּנוּ, בַּשְּׁבִיעִי עָלָה, דִּכְתִיב: (שמות כ״ד:ט״ז) [״וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי״, וּכְתִיב (שם) ״וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן וַיַּעַל אֶל הָהָר״]. (שם) ״וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר״ וגו׳; [עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה דְּסִיוָן וְשִׁיתְּסַר דְּתַמּוּז, מָלוּ לְהוּ אַרְבְּעִין, בְּשִׁיבְסַר בְּתַמּוּז נָחִית, אָתָא וְתַבְּרִינְהוּ לַלּוּחוֹת]. וּכְתִיב: (שם לב) ״וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמַּחֲנֶה, וַיַּרְא אֶת הָעֵגֶל, [וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדָו אֶת הַלֻּחֹת, וַיְשַׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר״]. בֵּשֵׁל הַתָּמִיד, גְּמָרָא. ׳הֻבְקְעָה הָעִיר׳, בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר בְּתַמּוּז הֲוָה? וְהָכְתִיב: (ירמיהו נ״ב:ו׳) ״בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בָּעִיר״, וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: ״וַתִּבָּקַע הָעִיר״? ! אָמַר רָבָא: לָא קַשְׁיָא, כָּאן, בָּרִאשׁוֹנָה, כָּאן, בַּשֵּׁנִיָּה. דְּתַנְיָא: בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ הֻבְקְעָה הָעִיר בָּרִאשׁוֹנָה, וּבַשֵּׁנִיָּה, בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר בּוֹ. וְשָׂרַף אַפּוֹסְטְמוֹס אֶת הַתּוֹרָה, גְּמָרָא. ״וְהֶעֱמִיד צֶלֶם בַּהֵיכָל״, מְנָלָן? דִּכְתִיב: (דניאל י״ב:י״א) ״וּמֵעֵת הוּסַר הַתָּמִיד וְלָתֵת שִׁקּוּץ שֹׁמֵם״. וְחַד הֲוָה? וְהָכְתִיב: (שם ט) ״וְעַל כְּנַף שִׁקּוּצִים מְשֹׁמֵם״.

**יא** אָמַר רָבָא: תְּרֵי הֲווּ, וְנָפַל חַד עַל חַבְרֵיהּ וְקַטְּלֵיהּ לְיֵדֵיהּ, וְאַשְׁכְּחוּ דִּכְתִיב עִילּוֹיֵהּ: אַנְתְּ צָבִית לְאַחְרוּבֵי בֵּיתָא, וְיָדֵךְ (אושלת לי) [אַשְׁלִימַת לֵיהּ]. בְּתִשְׁעָה בְּאָב נִגְזַר עַל אֲבוֹתֵינוּ שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ, מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (במדבר י׳:י״א) (״ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש נעלה הענן״) (שמות מ׳:י״ז) [״וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן״], וְאָמַר מַר: שָׁנָה רִאשׁוֹנָה עָשָׂה מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן, שְׁנִיָּה, הֻקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן וְשָׁלַח מְרַגְּלִים, [וּכְתִיב: (במדבר י׳:י״א) ״וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי, בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ נַעֲלָה הֶעָנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת״]. וּכְתִיב: (שם) ״וַיִּסְעוּ מֵהַר ה׳ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים״, (ו)אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: (מלמד) שֶׁפָּרוּ [אוֹתוֹ הַיּוֹם] מֵאַחֲרֵי ה׳. וּכְתִיב: (שם יא) ״וְהָאסַפְסוּף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה״, וּכְתִיב: (שם) ״עַד חֹדֶשׁ יָמִים״, דַּהֲווּ לְהוּ עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם בְּסִיוָן. וּכְתִיב: (שם יב) ״וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנָה שִׁבְעַת יָמִים״. דַּהֲווּ לְהוּ עֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּסִיוָן. וּכְתִיב: (שם יג) ״שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים״, וְתַנְיָא: בְּכ״ט בְּסִיוָן שָׁלַח מֹשֶׁה מְרַגְּלִים, וּכְתִיב: (שם) ״וַיָּשׁוּבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם״, הַנֵּי ״אַרְבָּעִים, נָכִי חַד״ הֲוָה? אָמַר אַבַּיֵי: תַּמּוּז דְּהַהִיא שַׁתָּא מַלְיֵי מַלְיֵהּ, דִּכְתִיב: (איכה א׳:ט״ו) ״קָרָא עָלַי מוֹעֵד לִשְׁבֹּר בַּחוּרָי״, וּכְתִיב: (במדבר י״ד:א׳) ״וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא״, וְאָמַר רַבָּה, [אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן]: אוֹתָהּ הַלַּיְלָה, לֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אַתֶּם בְּכִיתֶם בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם, אֲנִי אֶקְבַּע לָכֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת. חָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה, מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (מלכים ב ט״ו:ח׳) ״וּבַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי, בְּשִׁבְעָה לַחֹדֶשׁ, הִיא שְׁנַת תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ נְבֻכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל, בָּא נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים וְגוֹ׳, וַיִּשְׂרֹף אֶת בֵּית ה׳״. (איני, והכתיב:) [וּכְתִיב]: (ירמיהו נ״ב:י״ב) ״וּבַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הִיא שְׁנַת תְּשַׁע עֶשְׂרֵה וְגוֹ׳ וַיִּשְׂרֹף אֶת בֵּית ה׳ וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ״, וְתַנְיָא: אי־אֶפְשָׁר לוֹמַר, ׳בְּשִׁבְעָה׳, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר: ׳בְּעָשׂוֹר׳, אִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר, ׳בַּעֲשָׂרָה׳, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר: ׳בְּשִׁבְעָה׳! הָא כֵּיצַד? בְּשִׁבְעָה בּוֹ נִכְנְסוּ הַגּוֹיִים לַהֵיכָל, וְאָכְלוּ וְשָׁתוּ וְקִלְקְלוּ בּוֹ [שְׁבִיעִי], שִׁמְיני, וּתְשִׁיעִי, עַד שֶׁפָּנָה הַיּוֹם סָמוּךְ לְחֶשְׁכַּת עֲשִׂירִי, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ו׳:ד׳) ״אוֹי לָנוּ כִּי פָנָה הַיּוֹם כִּי יִנָּטוּ צִלְלֵי עָרֶב״. לְעֵת עֶרֶב הִצִּיתוּ בּוֹ אֶת הָאֵשׁ וְנִשְׂרַף עִם שְׁקִיעַת הַחַמָּה בָּעֲשִׂירִי לַחֹדֶשׁ. וְהֵיכָן דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (בן זכאי): אִלְמְלֵא הָיִיתִי בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, לֹא קְבַעְתִּיו אֶלָּא בָּעֲשִׂירִי, מִפְּנֵי שֶׁרֻבּוֹ שֶׁל הֵיכָל נִשְׂרַף בּוֹ, וְרֻבָּנָן? (אמרי) אַתַּחַלְתָּא דִּפּוּרְעָנוּתָא עָדִיף, דִּבְתִשְׁיעִי הוּא דְּהַוְיָא. וּבַשֵּׁנִיָּה, מְנָא לָן? דְּתַנְיָא: (רבי יוסי אומר:) מִגַּלְגִּלִּין זְכוּת לְיוֹם זַכַּאי, וְחוֹבָה לְיוֹם (חובה) [חַיָּב]. אָמְרוּ: כְּשֶׁחָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה, אוֹתוֹ הַיּוֹם עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת הָיָה, וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית הָיָה, וּמִשְׁמַרְתּוֹ שֶׁל יְהוֹיָרִיב הָיְתָה, וְהַלְוִיִּים עוֹמְדִים עַל דּוּכָנָם וְאוֹמְרִים שִׁירָה, וּמָה שִׁירָה הָיוּ אוֹמְרִים? (תהילים צ״ד:כ״ג) ״וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם״, וְלֹא הִסְפִּיקוּ לוֹמַר: ״יַצְמִיתֵם ה׳ אֱלֹהֵינוּ״, עַד שֶׁבָּאוּ גּוֹיִים וּכְבָשׁוּם, וְכֵן בַּשֵּׁנִיָּה. ׳נִלְכְּדָה בֵּיתָר׳, גְּמָרָא. ׳נֶחְרְשָׁה הָעִיר׳, נַמִּי גְּמָרָא. תַּנְיָא: כְּשֶׁחָרַשׁ טוּרְנוּסְרוּפוּס הָרָשָׁע אֶת (האולם) [הַהֵיכָל], נִגְזְרָה גְּזֵרָה עַל רַבָּן גַּמְלִיאֵל לְהָרֵג, בָּא אוֹתוֹ הֶגְמוֹן לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְאָמַר: ׳בַּעַל הַחֹטֶם מִתְבַּקֵּשׁ׳, ׳בַּעַל הַחֹטֶם מִתְבַּקֵּשׁ׳. שָׁמַע רַבָּן גַּמְלִיאֵל אָזַל טָשָׁא מִינֵּיהּ. אָזַל לְגַבֵּיהּ בְּצִנְעָא, אָמַר לֵיהּ: אִי מַצֵּילְנָא לָךְ, מַיְתֵית לִי לְעָלְמָא דְּאָתֵי? אָמַר לֵיהּ: אִין. [אָמַר לֵיהּ]: אִישְׁתַּבַּע לִי, אִישְׁתַּבַּע לֵיהּ. סָלִיק לְאִיגָּרָא נָפַל וּמֵת. וּגְמִירִי: דְּכִי גְּזִירִי גְּזֵרְתָּא וּמֵת חַד מִינַּיְהוּ, מְבַטְּלִין לֵיהּ לְגֶזֵרְתָּא. יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: אוֹתוֹ הֶגְמוֹן מְזֻמָּן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

**יב** עז תָּנוּ רַבָּנָן: כְּשֶׁחָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה, נִתְקַבְּצוּ כִּתּוֹת כִּתּוֹת שֶׁל פָּרְחֵי כְהֻנָּה, וּמַפְתְּחוֹת (העזרה) [הַהֵיכָל] בִּידֵיהֶם, וְעָלוּ לְגַגּוֹ שֶׁל הֵיכָל וְאָמְרוּ לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוֹאִיל וְלֹא זָכִינוּ לִהְיוֹת גִּזְבָּרִים נֶאֱמָנִים לְפָנֶיךָ, הֲרֵי מַפְתְּחוֹת מְסוּרִין לְךָ, וְזָרְקוּם כְּלַפֵּי מַעְלָה, יָצְתָה כְּמִין פַּסַּת יָד וּלְקָחָתָם, וְהֵם קָפְצוּ וְנָפְלוּ לְתוֹךְ הָאוּר, וַעֲלֵיהֶם קוֹנֵן יְשַׁעְיָה [הַנָּבִיא]: (ישעיהו כ״ב:א׳-ב׳) ״מַשָּׂא גֵּיא חִזָּיוֹן מַה לָּךְ אַפּוֹא כִּי עָלִית כֻּלָּךְ לַגַּגּוֹת, תְּשָׂאוֹת מְלֵאָה עִיר הוֹמִיָּה קִרְיָה עַלִּיזָה״ וְגוֹ׳.*)) וְאַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקָרְקֵר עֲלֵיהֶם כְּתַרְנְגוֹלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו כ״ב:ה׳) ״כִּי יוֹם מְהוּמָה וּמְבוּסָה וּמְבוּכָה לַאדֹנָי אֱלֹהִים צְבָאוֹת בְּגֵי חִזָּיוֹן מְקַרְקַר קַר וְשׁוֹעַ אֶל הָהָר״.

יג עח אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: כְּשֵׁם שֶׁמִּשְּׁנִכְנָס אָב מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחָה, כָּךְ מִשֶּׁנִּכְנָס אֲדָר (ממעטין באבל ו)מַרְבִּים בְּשִׂמְחָה. אָמַר רַב פָּפָּא: הִלְכָךְ, הַאי בַּר יִשְׂרָאֵל דְּאִית לֵיהּ דִּינָא בַּהֲדֵי עוֹכְבֵי כּוֹכָבִים, בְּאָב, לִשְׁתַּמִּיט מִינֵּיהּ, דִּרְיַע מַזְּלֵיהּ דְּיִשְׂרָאֵל, בַּאֲדָר, לֵיזִיל בַּהֲדֵיהּ, דְּבָרִיא מַזְּלֵיהּ דְּיִשְׂרָאֵל: (ירמיהו כ״ט:י״א) ״לָתֵת לָכֶם אַחֲרִית וְתִקְוָה״, אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: אַלּוּ דְּקָלִים וּכְלֵי פִּשְׁתָּן. (בראשית כ״ז:כ״ז) ״כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ ה״, אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: כְּרֵיחַ שָׂדֶה שֶׁל תַּפּוּחִים.

יד [תַּנְיָא: תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, וְכֵן עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה כָּל צָרְכּוֹ, וּמַעֲלֶה עַל שֻׁלְחָנוֹ אֲפִלּוּ כְּסָעוּדַת שְׁלֹמֹה בְּשָׁעָתוֹ, וְאָסוּר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְעַד הַתַּעֲנִית, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל הַחֹדֶשׁ כֻּלּוֹ אָסוּר. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵינוֹ אָסוּר, אֶלָּא אוֹתָהּ שַׁבָּת בִּלְבַד. וְתַנְיָא אִידָךְ: וְנוֹהֵג אֵבֶל מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְעַד הַתַּעֲנִית, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל הַחֹדֶשׁ כֻּלּוֹ אָסוּר. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא אוֹתָהּ שַׁבָּת בִּלְבַד. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּשְׁלָשְׁתָּן, מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, דִּכְתִיב: (הושע ב׳:י״ג) ״וְהִשְׁבַּתִּי כָּל מְשׂוֹשָׂהּ, חַגָּהּ חָדְשָׁהּ וְשַׁבַּתָּהּ״. מַאן דְּאָמַר: מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְעַד הַתַּעֲנִית, מֵ׳חַגָּהּ׳, וּמַאן דְּאָמַר: כָּל הַחֹדֶשׁ כֻּלּוֹ אָסוּר, מֵ׳חָדְשָׁהּ׳. מַאן דְּאָמַר: כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ אָסוּר, מִ׳שַּׁבַּתָּהּ׳.

טו תָּנוּ רַבָּנָן: כָּל הַמְּצָוֹות הַנּוֹהֲגוֹת בְּאָבֵל, נוֹהֲגוֹת בְּתִשְׁעָה בְּאָב; אָסוּר בַּאֲכִילָה, וּבִשְׁתִיָּה וּבִסִיכָה, וּבִנְעִילַת הַסַּנְדָּל, וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה. וְאָסוּר לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה, בַּנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים, וְלִשְׁנוֹת בַּמִּשְׁנָה, בְּשִׁשָּׁה סְדָרִים, וּבְמִדְרָשׁ, וּבַהֲלָכוֹת, וּבְאַגָּדוֹת, אֲבָל קוֹרֵא הוּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לִקְרוֹת, וְשׁוֹנֶה בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לִשְׁנוֹת, וְקוֹרֵא בְּקִינוֹת, וּבְאִיּוֹב, וּבִדְבָרִים הָרָעִים שֶׁבִּירְמְיָה. וְתִינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן בְּטֵלִים, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים י״ט:ט׳) ״פִּקּוּדֵי ה׳ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב״. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף אֵינוֹ קוֹרֵא בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לִקְרוֹת, וְאֵינוֹ שׁוֹנֶה בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לִשְׁנוֹת, אֲבָל קוֹרֵא הוּא בְּאִיּוֹב, וּבְקִינוֹת, וּבִדְבָרִים הָרָעִים שֶׁבִּירְמְיָה, וּתִינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן בְּטֵלִים בּוֹ מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: ״פִּקּוּדֵי ה׳ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב״.

טז אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּךְ הָיָה מִנְהָגוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִילָעַאי: עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב מְבִיאִין לוֹ פַּת חַרְבָּה בְּמֶלַח, וְיוֹשֵׁב בֵּין תַּנּוּר לְכִירַיִם, וְאוֹכֵל, וְשׁוֹתֶה עָלֶיהָ קִיתוֹן שֶׁל מַיִם, וְדוֹמֶה כְּמִי שֶׁמֵּתוּ מֵטָל לְפָנָיו].

יז עט מִשְׁנָה. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כַּחֲמִשָּׁה־עָשָׂר בְּאָב וּכְיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁבָּהֶם בְּנוֹת (ישראל) [יְרוּשָׁלַיִם] יוֹצְאוֹת בִּכְלֵי לָבָן שְׁאוּלִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ, וְכָל הַכֵּלִים טְעוּנִין טְבִילָה. וּבְנוֹת יְרוּשָׁלַיִם יוֹצְאוֹת (במחולות) [וְחוֹלוֹת] בַּכְּרָמִים. וּמָה הֵן אוֹמְרוֹת: בָּחוּר, שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה, מָה אַתָּה בּוֹרֵר לְךָ. אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בְּנוֹי, תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה. (משלי ל״א:ל׳-ל״א) ״שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי, אִשָּׁה יִרְאַת ה׳ הִיא תִתְהַלָּל״, וְאוֹמֵר: (שם) ״תְּנוּ לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ וִיהַלְלוּהָ בַשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ״, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שיר השירים ג׳:י״א) ״צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ״. ׳בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ׳, זוֹ מַתַּן תּוֹרָה, ׳וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ׳, זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

יח גְּמָרָא. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּתִשְׁעָה בְּאָב, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימַן בְּרָכָה לְעוֹלָם, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּתִשְׁעָה בְּאָב וְאֵינוֹ מִתְאַבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם, אֵינוֹ רוֹאֶה בְּשִׂמְחָתָהּ, [שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ס״ו:י׳) ״שִׂמְחוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם וְגִילוּ בָהּ כָּל אוֹהֲבֶיהָ שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ״, מִכָּאן אָמְרוּ: כָּל הַמִּתְאַבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם זוֹכֶה וְרוֹאֶה בְּשִׂמְחָתָהּ, וְשֶׁאֵינוֹ מִתְאַבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם אֵינוֹ רוֹאֶה בְּשִׂמְחָתָהּ. תַּנְיָא נָמִי הָכִי: כָּל הָאוֹכֵל בָּשָׂר וְשׁוֹתֶה יַיִן בְּתִשְׁעָה בְּאָב, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (יחזקאל ל״ב:כ״ז) ״וַיִּתְּהִי עֲוֹנוֹתָם עַל עַצְמוֹתָם״.

יט פ פִּסְקָא. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כַּחֲמִשָּׁה־עָשָׂר בְּאָב וּכְיוֹם הַכִּפּוּרִים וְכוּ׳]. בְּשִׁלְמָא יוֹם הַכִּפּוּרִים; יוֹם סְלִיחָה וּמְחִילָה, יוֹם שֶׁנִּתְּנוּ בּוֹ לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת (לישראל). אֶלָּא חֲמִשָּׁה־עָשָׂר בְּאָב, מַאי הִיא? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: יוֹם שֶׁהֶחֱרוּ שְׁבָטִים לָבוֹא זֶה בָּזֶה. מַאי דָּרוּשׁ: (במדבר ל״ו:ו׳) ״זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ לִבְנוֹת צְלָפְחָד״ וְגוֹ׳, דָּבָר זֶה לֹא יִהֵא נוֹהֵג אֶלָּא בְּדוֹר זֶה. (בלבד) (רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן) [אָמַר רַב יוֹסֵף, אָמַר רַב נַחְמָן]: יוֹם שֶׁהֶחֱתִּר שֵׁבֶט בִּנְיָמִין לָבוֹא בַּקָּהָל, שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים כ״א:א׳) ״וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל נִשְׁבַּע בַּמִּצְפָּה לֵאמֹר: אִישׁ מִמֶּנּוּ לֹא יִתֵּן בִּתּוֹ לְבִנְיָמִין לְאִשָּׁה״, מַאי דָּרוּשׁ? [אָמַר רַב]: ׳מִמֶּנּוּ׳ וְלֹא מִבָּנֵינוּ. (רב אידי בר אבין אמר רב יוסף) [רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַב יוֹחָנָן]: יוֹם שֶׁכָּלוּ בּוֹ מֵחֲי־מִדְבָּר, דְּאָמַר מַר: עַד שֶׁלֹּא כָּלוּ מֵחֲי־מִדְבָּר, לֹא הָיָה דִּבּוּר עִם מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ב׳:ט״ז-י״ז) ״וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּמּוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָמוּת מִקֶּרֶב הָעָם, וַיְדַבֵּר ה׳ אֵלַי לֵאמֹר״, אֲלֵי הָיָה הַדִּבּוּר. עוּלָּא אָמַר: יוֹם שֶׁבִּטֵּל בּוֹ הוֹשֵׁעַ בֶּן אֵלָה פַּרְסָאוֹת *)) שֶׁהוֹשִׁיב יָרָבְעָם בֶּן נְבָט עַל הַדְּרָכִים, שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לָרֶגֶל, וְאָמַר: לְאֵיזֶה שֶׁיִּרְצוּ יַעֲלוּ. רַב מַתְנָה אָמַר: יוֹם שֶׁנִּתְּנוּ בּוֹ הֲרוּגֵי בֵיתָר לִקְבוּרָה. (דאמר) [וְאָמַר] רַב מַתְנָה]: [אוֹתוֹ] יוֹם שֶׁנִּתְּנוּ בּוֹ הֲרוּגֵי בֵיתָר לִקְבוּרָה, תִּקְּנוּ בְּיַבְנֶה, ״הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב״, ״הַטּוֹב״, שֶׁלֹּא הִסְרִיחוּ, ״וְהַמֵּטִיב״, שֶׁנִּתְּנוּ לִקְבוּרָה. רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: יוֹם שֶׁהָיוּ פּוֹסְקִין בּוֹ מִלְּכְרוֹת עֵצִים לַמַּעֲרָכָה. דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: מֵחֲמִשָּׁה־עָשָׂר בְּאָב וָאֵילָךְ תְּשַׁשׁ כֹּחָהּ שֶׁל חַמָּה, וְלֹא הָיוּ כוֹרְתִין עֵצִים לַמַּעֲרָכָה, לְפִי שֶׁאֵינָן יְבֵשִׁים.

אָמַר רַב מְנַשְּׁיָא: וְקָרוּ לֵיהּ: ״יוֹם תִּבַר מַגָּל״. מִכָּאן וָאֵילָךְ: דְּמוֹסִיף יוֹסִיף, וּדְלָא מוֹסִיף, [יֵאָסֵף. תָּנֵי רַב יוֹסֵף: מַאי ׳יֵאָסֵף׳?] אָמַר רַב יוֹסֵף: תִּקְּבְּרֵיהּ אִמֵּיהּ: [פְּסָקָא]. שֶׁבָּהֶם בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל יוֹצְאוֹת וְכוּ׳, תָּנוּ רַבָּנָן: בַּת מֶלֶךְ שׁוֹאֶלֶת מִבַּת כֹּהֵן גָּדוֹל, בַּת כֹּהֵן גָּדוֹל שׁוֹאֶלֶת מִבַּת סְגָן, בַּת סְגָן שׁוֹאֶלֶת מִבַּת מְשׁוּחַ מִלְחָמָה, בַּת מְשׁוּחַ מִלְחָמָה שׁוֹאֶלֶת מִבַּת כֹּהֵן הֶדְיוֹט, וְכָל יִשְׂרָאֵל שׁוֹאֲלִין זֶה מִזֶּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ. [פְּסָקָא]. כָּל הַכֵּלִים טְעוּנִין טְבִילָה. (אמר רבי זריקא) אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֲפִלּוּ מְקֻפָּלִין וּמֻנָּחִים בְּקֻפְסָא. [פְּסָקָא]. וּבְנוֹת יִשְׂרָאֵל יוֹצְאוֹת וְחוֹלוֹת בַּכְּרָמִים. תָּנָא: מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה נִפְנָה לְשָׁם. [פְּסָקָא]. וּמָה הֵן אוֹמְרוֹת? בָּחוּר וְכוּ׳. תָּנוּ רַבָּנָן: (ארבע משפחות היו בארץ ישראל) יְפֵיפִיּוֹת שֶׁבָּהֶן אוֹמְרוֹת: תְּנוּ עֵינֵיכֶם בְּיֹפִי, שֶׁאֵין אִשָּׁה אֶלָּא לְיֹפִי. מְיֻחָסוֹת שֶׁבָּהֶן אוֹמְרוֹת: תְּנוּ עֵינֵיכֶם בַּמִּשְׁפָּחָה, [לְפִי] שֶׁאֵין אִשָּׁה אֶלָּא לְבָנִים. (עֲשִׁירוֹת שֶׁבָּהֶן אוֹמְרוֹת: תְּנוּ עֵינֵיכֶם בְּבַעֲלֵי מָמוֹן. בֵּינוֹנִיּוֹת, וַעֲנִיּוֹת,) [מְכֹעָרוֹת] שֶׁבָּהֶן אוֹמְרוֹת: קְחוּ מִקַּחֲכֶם לְשֵׁם שָׁמַיִם, וּבְלִבַּד שֶׁתְּעַטְּרוּנוּ בְּזָהוּבִים.

**כ** פא (אָמַר רבי חלבו) אָמַר עוּלָא [בִּירָאָה], אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת מָחוֹל לַצַּדִּיקִים בְּגַן־עֵדֶן, וְהוּא יוֹשֵׁב בֵּינֵיהֶם, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מַרְאֶה (עליו) בְּאֶצְבָּעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה כה) ״וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא: הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ, זֶה ה׳ קִוִּינוּ לוֹ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ״.

**כא** הַדָּרָן עָלָךְ בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים וּפְלִיקָא לָהּ מַסֶּכֶת תַּעֲנִית